

ԱԶԱՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ
ԱՆՁԵՌՆՄԻԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ
ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 5-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՈՒՂԵՑՈՒՅՑ

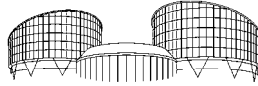
Translation co-funded
by the European Union

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

COUNCIL OF EUROPE

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

ՈՒՂԵՑՈՒՅՑ

**ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ
ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ
5-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ**

Ազատության և անձեռնմխելիության իրավունք

Թարմացված տարբերակը՝
2019 թվականի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ծանոթագրություն ընթերցողի համար.....	6
I. Կիրառության շրջանակը.....	11
Ա. Ազատությունից զրկելը	11
Բ. Կիրառվելիք չափանիշները.....	12
Գ. Քրեկատարողական հիմնարկում ձեռնարկվող միջոցները.....	15
Դ. Ավիաուղևորների անվտանգության ստուգումները	15
Ե. Ազատությունից զրկելը պաշտոնական ձերբակալումից և կալանավորումից զատ այլ հանգամանքներում.....	15
Ձ. Ազատությունից զրկելուն առնչվող պոզիտիվ պարտավորությունները	16
II. Կալանքի օրինականությունը 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի տեսանկյունից.....	18
Ա. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի նպատակը.....	18
Բ. Համապատասխանությունն ազգային օրենսդրության պահանջներին.....	19
Գ. Ազգային օրենսդրության պահանջներին համապատասխանության վերանայումը.....	20
Դ. Ընդհանուր սկզբունքներ.....	21
Ե. Իրավական որոշակիության սկզբունքը	21
Ձ. Կամայականության բացառումը.....	23
Է. Դատարանի որոշումը.....	25
Ը. Որոշումները պատճառաբանելու և կամայականությունը բացառելու պահանջը	26
Թ. Դատավարական ընդունելի որոշ թերացումներ	27
Ժ. Ազատ արձակելու մասին որոշման կատարման ձգձգումը.....	28
III. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասով թույլատրված ազատազրկման ձևերը.....	29
Ա. Կալանքը դատապարտվելուց հետո.....	29
1. Դատապարտման առկայությունը	29
2. Իրավասու դատարանը	30
3. Կալանավորումը պետք է տեղի ունենա դատապարտվելուց «հետո»	31
4. Վերաքննիչ վարույթների ազդեցությունը	33
Բ. Կալանքը դատարանի կարգադրությանը չենթարկվելու կամ օրենքով նախատեսված պարտավորությունը չկատարելու համար.....	34

Սույն փաստաթուղթը տպագիր կամ էլեկտրոնային հրատարակման տեսքով ամբողջությամբ կամ մասամբ թարգմանել և (կամ) վերարտադրել ցանկացող հրատարակիչներին կամ կազմակերպություններին առաջարկում ենք թույլատրման ընթացակարգին վերաբերող տեղեկություններ ստանալու համար գրել հետևյալ publishing@echr.coe.int հասցեին:

Եթե ցանկանում եք իմանալ, թե նախադեպային իրավունքի վերաբերյալ ուղեցույցներից որոնք են ներկայումս թարգմանվում, խնդրում ենք անցնել հետևյալ հղումով՝ [Pending translations](#):

Սույն ուղեցույցի տպագրությունն իրականացվել է «Աջակցություն քրեական արդարադատության բարեփոխումներին և Եվրոպական չափանիշների կիրառման ներդաշնակեցումը Հայաստանում» ծրագրի շրջանակներում, որը ֆինանսավորվում է Եվրոպական միության և Եվրոպայի խորհրդի «Գործընկերություն հանուն լավ կառավարման» կառուցակարգի շրջանակներում: Ուղեցույցը տպագրվել է Եվրոպայի խորհրդի և Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի համատեղ ջանքերով: Սույն ուղեցույցի մեջ ներկայացված տեսակետները որևէ կերպ չեն արտահայտում Եվրոպական միության պաշտոնական տեսակետները:

Սույն ուղեցույցը կազմվել է Իրավախորհրդատուի (Jurisconsult) տնօրինության կողմից և Եվրոպական դատարանի համար չունի պարտադիր ուժ: Այն կարող է վերանայվել և խմբագրվել:

Սույն ուղեցույցի բնօրինակը կազմվել է անգլերեն: Այն պարբերաբար թարմացվել է. ամենավերջին անգամ՝ 2019 թվականի դեկտեմբերի 31-ին:

Նախադեպային իրավունքի վերաբերյալ ուղեցույցները կարելի է ներբեռնել www.echr.coe.int կայքից (Case-law – Case-law analysis – Case-law guides): Հրատարակվող թարմացումների համար հետևեք Դատարանի թվիթերյան էջին՝ <https://twitter.com/echrpublication>:

- © Կազմի նկարը՝ Եվրոպայի խորհուրդ
Մարդու իրավունքների պալատ (Հարտարագիտական խումբ՝
Ռիչարդ Ռոջերս Փարթեներշիփ և Քլոդ Բյուշեր Ատելլե)
- © Եվրոպայի խորհուրդ/Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան, 2020 թ.

1. Դատարանի կարգադրությանը չենթարկվելը.....	34	4. Անկախությունը.....	70
2. Օրենքով նախատեսված պարտավորության կատարումը...	36	5. Դատավարական պահանջը.....	71
Գ. Նախնական կալանքը.....	38	6. Նյութական պահանջը.....	71
1. Ձերբակալման կամ կալանավորման նպատակը	39	a. Կալանքի հիմնավորվածությունն ըստ էության քննելը	71
2. «Հիմնավոր կասկած» հասկացության իմաստը.....	41	b. Ազատ արձակելու իրավասությունը.....	72
3. «Իրավախախտում» եզրույթը	43	Գ. Ողջամիտ ժամկետում դատաքննության կամ մինչև	
Դ. Անչափահասի կալանքը.....	43	դատաքննությունն ազատ արձակվելու իրավունքը	
1. Ընդհանուր դրույթներ	44	(5-րդ հոդվածի 3-րդ մաս)	73
2. Դաստիարակչական հսկողությունը.....	44	1. Հաշվարկվող ժամանակահատվածը.....	74
3. Իրավասու օրինական մարմինը.....	46	2. Ընդհանուր սկզբունքներ	74
Ե. Կալանքն առողջապահական կամ սոցիալական		3. Կալանքի որևէ ժամանակահատվածի հիմնավորումը.....	76
նպատակներով	47	4. Կալանքի երկարացման հիմքերը.....	77
1. Ընդհանուր դրույթներ	47	ա. Փախուստի վտանգը.....	77
2. Վարակիչ հիվանդությունների տարածումը կանխելը	48	բ. Վարույթը խոչընդոտելը.....	78
3. Հոգեկան հիվանդների կալանքը	48	գ. Նոր հանցանքներ գործելը.....	79
4. Գինեմոլների և թմրամոլների կալանքը.....	53	դ. Հասարակական կարգի պահպանությունը	80
5. Թափառաշրջիկները.....	54	5. Հատուկ ջանասիրությունը.....	80
Զ. Օտարերկրացու կալանքը	54	6. Այլընտրանքային միջոցները	81
1. Կալանավորումը երկիր անօրինական մուտքը		7. Գրավը.....	81
կանխելու նպատակով.....	55	8. Անչափահասների նախնական կալանքը.....	82
2. Կալանավորումն արտաքսման կամ հանձնման		Դ. Սեղմ ժամկետում կալանքի օրինականության դատական	
նպատակով	57	վերանայման իրավունքը (5-րդ հոդվածի 4-րդ մաս).....	83
IV. Երաշխիքներ ազատությունից զրկված անձանց համար	62	1. Նորմի նպատակը	83
Ա. Ձերբակալման պատճառների մասին տեղեկացվելը		2. Դրույթի կիրառելիությունը.....	84
(5-րդ հոդվածի 2-րդ մաս).....	62	3. Պահանջվող վերանայման բնույթը	86
1. Կիրառելիությունը	62	4. Դատավարական երաշխիքները.....	90
2. Նպատակը	63	5. «Սեղմ ժամկետի» պահանջը.....	93
3. Անձը, ում պետք է տեղեկացնել պատճառների մասին.....	63	ա. Հաշվարկվող ժամանակահատվածը	94
4. Պատճառների մասին «անհապաղ» տեղեկացնելու		բ. «Սեղմ ժամկետը» գնահատելիս հաշվի առնվելիք	
պահանջը	64	էական գործոնները.....	95
5. Պատճառների մասին տեղեկացնելու ձևը	64	Ե. Անօրինական կալանքի դիմաց փոխհատուցում	
6. Պահանջվող պատճառների ծավալը.....	65	ստանալու իրավունքը (5-րդ հոդվածի 5-րդ մաս)	97
7. Անձին հասկանալի լեզուն.....	66	1. Կիրառելիությունը	97
Բ. Դատավորի մոտ անհապաղ տարվելու իրավունքը		2. Դատական պաշտպանության միջոցը	98
(5-րդ հոդվածի 3-րդ մաս)	66	3. Փոխհատուցման առկայությունը.....	98
1. Դրույթի նպատակը	67	4. Փոխհատուցման բնույթը.....	99
2. Անհապաղ և ինքնաբերական դատական		5. Վնասի առկայությունը.....	99
վերահսկողությունը.....	67	6. Փոխհատուցման չափը.....	100
3. Պատշաճ դատական պաշտոնատար անձի բնույթը.....	70	Մեջբերված գործերի ցանկ.....	102

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂԻ ՀԱՄԱՐ

Սույն ուղեցույցը Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի (հետայսու՝ «Դատարան», «Եվրոպական դատարան» կամ «Ստրասբուրգի դատարան») կողմից հրատարակվող «Կոնվենցիայի վերաբերյալ ուղեցույցներ» (անգլ.՝ «Guides on the Convention») շարքից է՝ նախատեսված պրակտիկ իրավաբաններին Ստրասբուրգի դատարանի կայացրած հիմնարար վճիռներին և որոշումներին ծանոթացնելու համար: Սույն ուղեցույցում վերլուծվում և ամփոփվում է Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի (հետայսու՝ «Կոնվենցիա» կամ «Եվրոպական կոնվենցիա») 5-րդ հոդվածի շուրջ ձևավորված նախադեպային իրավունքը: Ընթերցողները հնարավորություն կունենան ծանոթանալու տվյալ ոլորտի հիմնական սկզբունքներին և վերաբերելի նախադեպերին:

Մեջբերված նախադեպային իրավունքի օրինակներն ընտրվել են ուղենիշային, էական և (կամ) վերջերս կայացված վճիռներից և որոշումներից:¹

Դատարանի վճիռների և որոշումների միակ նպատակը Դատարանին ներկայացված կոնկրետ գործերի լուծումը չէ, այլ նաև Կոնվենցիայով սահմանված կանոնների պարզաբանումը, երաշխավորումը և զարգացումը, ինչը նպաստում է պետությունների՝ որպես Պայմանավորվող կողմերի ստանձնած հանձնառությունների կատարմանը (*Ireland v. the United Kingdom*, § 154, 18 January 1978, Series A no. 25, իսկ վերջերս նաև՝ *Jeroničs v. Latvia* [GC], no. 44898/10, § 109, ECHR 2016):

Այսպիսով, Կոնվենցիայի միջոցով ստեղծված համակարգի նպատակն է ընդհանուր շահերի հաշվառմամբ հանրային քաղաքականության խնդիրները լուծելը՝ այդպես էրևան հանելով մարդու իրավունքների

պաշտպանության չափանիշները և տարածելով մարդու իրավունքներին առնչվող իրավական պրակտիկան Կոնվենցիայի անդամ պետություններում (*Konstantin Markin v. Russia* [GC], § 89, no. 30078/06, ECHR 2012): Դատարանն իրապես արձանագրել է, որ Կոնվենցիան կատարում է «եվրոպական հասարակական կարգի սահմանադրական գործիքի» դեր մարդու իրավունքների բնագավառում (*Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland* [GC], no. 45036/98, § 156, ECHR 2005-VI):

Սույն ուղեցույցը պարունակում է հղումներ Կոնվենցիայից և վերջինիս Լրացուցիչ արձանագրություններից մեջբերված հոդվածներից յուրաքանչյուրում օգտագործված «բանալի» բառերին: Յուրաքանչյուր գործով քննարկված իրավական խնդիրներն ամփոփված են Բանալի բառերի ցանկում (անգլ.՝ «List of keywords»), որոնք ընտրվել են (հիմնականում) Կոնվենցիայի և Արձանագրությունների տեքստից անմիջականորեն վերցված եզրույթների բառարանից:

Դատարանի նախադեպային իրավունքի *HUDOC database* շտեմարանում հնարավոր է որոնումներ կատարել ըստ բանալի բառերի: Բանալի բառերով որոնելու պարագայում կարելի է գտնել նմանաբնույթ իրավաբանական բովանդակություն ունեցող փաստաթղթեր (բանալի բառերի օգնությամբ ամբողջացվում են յուրաքանչյուր գործի վերաբերյալ Դատարանի պատճառաբանությունները և եզրակացությունները): Առանձին գործերի բանալի բառերը կարելի է գտնել՝ «HUDOC» համակարգում սեղմելով «Case Details» կոճակը: «HUDOC» շտեմարանի և բանալի բառերի վերաբերյալ լրացուցիչ տեղեկությունների համար տե՛ս «HUDOC»-ի օգտագործման ձեռնարկը (անգլ.՝ «*HUDOC user manual*»):

¹ Մեջբերված նախադեպային իրավունքը կարող է լինել Եվրոպական դատարանի և Մարդու իրավունքների եվրոպական հանձնաժողովի պաշտոնական լեզուներից (անգլերեն և ֆրանսերեն) որևէ մեկով կամ միաժամանակ երկուսով: Եթե այլ բան նախատեսված չէ, ապա բոլոր հղումները վերաբերում են Դատարանի պալատի կողմից ըստ էության կայացված վճիռն: Հայերեն թարգմանության մեջ «(որոշում)» կամ հղման անգլերեն տարբերակում (dec.) բառը նշանակում է, որ հղում է արվում Դատարանի որոշմանը, իսկ «[ՄՊ]» հապավումը (հղման անգլերեն տարբերակում՝ [GC]) նշանակում է, որ գործը քննվել է Մեծ պալատի կողմից: Պալատի այն վճիռները, որոնք սույն տարբերակը հրապարակելու պահին դեռևս օրինական ուժի մեջ չեն մտել, նշագրված են աստղանիշով (*):

Կոնվենցիայի 5-րդ հոդված. Ազատության և անձեռնմխելիության իրավունք

«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք: Ոչ ոքի չի կարելի ազատությունից զրկել այլ կերպ, քան հետևյալ դեպքերում և օրենքով սահմանված կարգով.

ա. անձին օրինական կերպով կալանքի տակ պահելը իրավասու դատարանի կողմից նրա դատապարտվելուց հետո,

բ. անձի օրինական ձերբակալումը կամ կալանավորումը դատարանի օրինական կարգադրությանը չենթարկվելու համար կամ օրենքով նախատեսված ցանկացած պարտավորության կատարումն ապահովելու նպատակով,

գ. անձի օրինական կալանավորումը կամ ձերբակալումը՝ իրավախախտում կատարած լինելու ողջամիտ կասկածի առկայության դեպքում նրան իրավասու օրինական մարմնին ներկայացնելու նպատակով կամ այն դեպքում, երբ դա հիմնավոր կերպով անհրաժեշտ է համարվում նրա կողմից հանցագործության կատարումը կամ այն կատարելուց հետո նրա փախուստը կանխել,

դ. անչափահասին կալանքի վերցնելը օրինական կարգադրության հիման վրա՝ դաստիարակչական հսկողության համար, կամ նրա օրինական կալանավորումը՝ նրան իրավասու օրինական մարմնին ներկայացնելու նպատակով,

ե. անձանց օրինական կալանքի վերցնելը՝ վարակիչ հիվանդությունների տարածումը կանխելու նպատակով, ինչպես նաև հոգեկան հիվանդներին, գինեմոլներին կամ թմրամոլներին կամ թափառաշրջիկներին օրինական կալանքի վերցնելը,

զ. անձի օրինական կալանավորումը կամ ձերբակալումը՝ նրա անօրինական մուտքը երկիր կանխելու նպատակով, կամ այն անձի օրինական կալանավորումը կամ ձերբակալումը, որի դեմ միջոցներ են ձեռնարկվում՝ նրան արտաքսելու կամ հանձնելու նպատակով:

2. Յուրաքանչյուր ձերբակալված իրեն հասկանալի լեզվով անհապաղ տեղեկացվում է իր ձերբակալման պատճառների և ներկայացվող ցանկացած մեղադրանքի մասին:

3. Սույն հոդվածի 1-ին կետի «գ» ենթակետի դրույթներին համապատասխան ձերբակալված կամ կալանավորված յուրաքանչյուր ոք անհապաղ տարվում է դատավորի կամ այլ պաշտոնատար անձի մոտ, որն օրենքով լիազորված է իրականացնելու դատական իշխանություն և ունի ողջամիտ ժամկետում դատաքննության իրավունք կամ մինչև դատաքննությունն ազատ արձակվելու իրավունք: Ազատ արձակումը կարող է պայմանավորվել դատաքննության ներկայանալու երաշխիքներով:

4. Յուրաքանչյուր ոք, ով ձերբակալման կամ կալանավորման պատճառով զրկված է ազատությունից, իրավունք ունի վիճարկելու իր կալանավորման օրինականությունը, որի կապակցությամբ դատարանը սեղմ ժամկետում որոշում է կայացնում և կարգադրում է նրան ազատ արձակել, եթե կալանավորումն անօրինական է:

5. Յուրաքանչյուր ոք, ով, ի խախտումն սույն հոդվածի դրույթների, ձերբակալման կամ կալանավորման զոհ է դարձել, իրավունք ունի հայցի ուժով օժտված փոխհատուցման»:

HUDOC-ի բանալի բառեր

1. Liberty of person (5-1) – Security of person (5-1) – Deprivation of liberty (5-1) – Procedure prescribed by law (5-1) – Lawful arrest or detention (5-1)

(a) Conviction (5-1-a) – After conviction (5-1-a) – Competent court (5-1-a)

(b) Lawful order of a court (5-1-b) – Non-compliance with court order (5-1-b) – Secure fulfilment of obligation prescribed by law (5-1-b)

(c) Bringing before competent legal authority (5-1-c) – Criminal offence (5-1-c) – Reasonable suspicion (5-1-c) – Reasonably necessary to prevent offence (5-1-c) – Reasonably necessary to prevent fleeing (5-1-c)

(d) Minors (5-1-d) – Educational supervision (5-1-d) – Bringing before competent authority (5-1-d)

I. ԿԻՐԱՌՈՒԹՅԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿԸ

<p>Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մաս</p> <p>«1. Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք: Ոչ ոքի չի կարելի ազատությունից զրկել այլ կերպ, քան հետևյալ դեպքերում և օրենքով սահմանված կարգով. ...»</p>
<p>HUDOC-ի բանալի բառեր</p> <p>Liberty of person (5-1) – Security of person (5-1) – Deprivation of liberty (5-1) – Procedure prescribed by law (5-1) – Lawful arrest or detention (5-1)</p>

Ա. Ազատությունից զրկելը

1. Հռչակելով «ազատության իրավունքը»՝ 5-րդ հոդվածը երաշխավորում է անձի ֆիզիկական ազատությունը՝ նպատակ ունենալով ապահովել, որ ոչ ոք կամայականորեն չզրկվի ազատությունից: Այս դրույթը չի վերաբերում ազատ տեղաշարժի իրավունքի պարզ սահմանափակումներին, որոնք կարգավորված են թիվ 4 արձանագրության 2-րդ հոդվածով (*De Tommaso v. Italy* [GC], § 80; *Creangă v. Romania* [GC], § 92; *Engel and Others v. the Netherlands*, § 58):

2. Տեղաշարժի այն սահմանափակումները, որոնք այնչափ խիստ են, որ կարող են 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի իմաստով դիտարկվել որպես «ազատությունից զրկել», թիվ 4 արձանագրության 2-րդ հոդվածով կարգավորվող ազատության պարզ սահմանափակումներից տարբերվում են բացառապես իրենց ինտենսիվության աստիճանով, և ոչ բնույթով կամ էությամբ (*De Tommaso v. Italy* [GC], § 80; *Guzzardi v. Italy*, § 93; *Rantsev v. Cyprus and Russia*, § 314; *Stanev v. Bulgaria* [GC], § 115):

3. Ազատությունից զրկելը ձերբակալումից կամ մեղադրական դատավճռի կայացումից հետո տեղի ունեցող ազատազրկումը չէ միայն: Կան ազատությունից զրկման բազմաթիվ այլ ձևեր (*Guzzardi v. Italy*, § 95):

- (e) Prevention of spreading of infectious diseases (5-1-e) – Persons of unsound mind (5-1-e) – Alcoholics (5-1-e) – Drug addicts (5-1-e) – Vagrants (5-1-e)
- (f) Prevent unauthorised entry into country (5-1-f) – Expulsion (5-1-f) – Extradition (5-1-f)
- 2. Prompt information (5-2) – Information in language understood (5-2) – Information on reasons for arrest (5-2) – Information on charge (5-2)
- 3. Judge or other officer exercising judicial power (5-3) – Brought promptly before judge or other officer (5-3) – Trial within a reasonable time (5-3) – Release pending trial (5-3) – Length of pre-trial detention (5-3) – Reasonableness of pre-trial detention (5-3) – Conditional release (5-3) – Guarantees to appear for trial (5-3)
- 4. Review of lawfulness of detention (5-4) – Take proceedings (5-4) – Review by a court (5-4) – Speediness of review (5-4) – Procedural guarantees of review (5-4) – Order release (5-4)
- 5. Compensation (5-5)

Բ. Կիրառվելիք չափանիշները

4. Ազատությունից զրկելու դեպքի առկայությունը որոշելիս Եվրոպական դատարանը կաշկանդված չէ ներպետական ատյանների իրավական եզրակացություններով: Դատարանն ինքնուրույն է գնահատում իրավիճակը (*Khlaifia and Others v. Italy* [GC], § 71; *H.L. v. the United Kingdom*, § 90; *H.M. v. Switzerland*, §§ 30 և 48; *Creangă v. Romania* [GC], § 92):

5. Որոշելու համար՝ արդյոք որևէ մեկը 5-րդ հոդվածի իմաստով «զրկվել է ազատությունից», որպես ելակետ պետք է դիտարկել անձի կոնկրետ վիճակը և հաշվի առնել մի շարք չափանիշներ, ինչպիսիք են կիրառված միջոցի տեսակը, տևողությունը, հետևանքները և ի կատար ածման պայմանները (*De Tommaso v. Italy* [GC], § 80; *Guzzardi v. Italy*, § 92; *Medvedev and Others v. France* [GC], § 73; *Creangă v. Romania* [GC], § 91):

6. Կիրառված միջոցի «տեսակը» և «ի կատար ածման պայմանները» հաշվի առնելու պահանջը Դատարանին հնարավորություն է ընձեռում ուշադրություն դարձնել ազատության սահմանափակման համատեքստին և կոնկրետ հանգամանքներին՝ իր ուսումնասիրության մեջ չսահմանափակվելով միայն խցում պահման պայմաններով: Իրապես, համատեքստը, որում ի կատար է ածվել կոնկրետ միջոցը, կարևոր գործոն է, քանի որ ժամանակակից հասարակությունում շատ հաճախ են ի հայտ գալիս իրավիճակներ, որոնցում հանրությունից ակնկալվում է համակերպվել ազատ տեղաշարժի կամ ազատության սահմանափակումներին՝ հանուն համընդհանուր բարօրության (*De Tommaso v. Italy* [GC], § 81; *Nada v. Switzerland* [GC], § 226; *Austin and Others v. the United Kingdom* [GC], § 59):

7. Երբ օդանավակայանի տարանցման գոտիներում և գաղթականների նույնականացման և գրանցման ընդունարաններում օտարերկրացիներին պահելու համատեքստում անհրաժեշտ է պարզել տեղաշարժի ազատության սահմանափակման և ազատությունից զրկելու տարբերությունը, Դատարանի կողմից քննության առնվող գործոնները կարելի է ամփոփել հետևյալ կերպ՝ 1) գանգատաբերի անհատական վիճակը

և գանգատաբերի ունեցած ընտրության հնարավորությունը, 2) տվյալ երկրի կիրառելի իրավական ռեժիմը և վերջինիս նպատակը, 3) տևողությունը՝ հատկապես հաշվի առնելով պահման նպատակը և դեպքից առաջ գանգատաբերին ընձեռված դատավարական պաշտպանությունը, և 4) գանգատաբերի նկատմամբ կիրառված կամ գանգատաբերի կրած փաստացի սահմանափակումների բնույթը և աստիճանը (*Z.A. and Others v. Russia* [GC], § 138; *Ilias and Ahmed v. Hungary* [GC], § 217):

8. Պաշտպանության նպատակով կամ ի շահ տվյալ անձի կիրառված միջոցները նույնպես կարող են համարվել «ազատությունից զրկել» (*Khlaifia and Others v. Italy* [GC], § 71):

9. Պետական մարմինների կողմից կիրառվող անձին ազատությունից զրկող միջոցների նպատակն էական նշանակություն չունի ազատությունից զրկելու փաստի առկայությունը որոշելիս: Դատարանն այդ հանգամանքը հաշվի է առնում միայն վերլուծության հետագա փուլերում՝ 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի և կիրառված միջոցների համապատասխանության հարցն ուսումնասիրելիս (*Rozhkov v. Russia (no. 2)*, § 74):

10. 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի իմաստով՝ «ազատությունից զրկել» հասկացությունն ունի և՛ *օբյեկտիվ բաղադրիչ*, այն է՝ ոչ կարճատև ժամանակով անձին սահմանափակ տարածքում պահելը, և՛ *սուբյեկտիվ բաղադրիչ*, այն է՝ տվյալ սահմանափակմանը ենթարկվելու համար անձի օրինական համաձայնության բացակայությունը (*Storck v. Germany*, § 74; *Stanev v. Bulgaria* [GC], § 117):

11. Օբյեկտիվ գործոնները, որոնք անհրաժեշտ է հաշվի առնել, ներառում են սահմանափակ տարածքից հեռանալու հնարավորություն ունենալը, անձի տեղաշարժի նկատմամբ հսկողության և վերահսկողության աստիճանը, մեկուսացման աստիճանը և սոցիալական շփումների հնարավորությունը (*Guzzardi v. Italy*, § 95; *H.M. v. Switzerland*, § 45; *H.L. v. the United Kingdom*, § 91; *Storck v. Germany*, § 73): Այնուամենայնիվ, երբ ութամյա երեխան ավելի քան 24 ժամ միայնակ էր թողնվել ոստիկանության բաժանմունքում, անհրաժեշտություն չառաջացավ պարզել նրան փակված և հսկվող տարածքում պահելու կամ չպահելու հանգամանքն այն պատճառով, որ հնարավոր չէր ակնկալել, որ վերջինս միայ-

նակ ի վիճակի կլիներ հեռանալ ոստիկանության բաժանմունքից (*Tarak and Depe v. Turkey*, § 61):

12. Եթե փաստերը վկայում են, որ տեղի է ունեցել «ազատությունից զրկում» 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի իմաստով, ապա ազատությունից զրկելու հարաբերականորեն կարճ տևողությունը որևէ կերպ չի կարող ազդել տվյալ եզրահանգման վրա (*Rantsev v. Cyprus and Russia*, § 317; *Iskandarov v. Russia*, § 140):

13. Ոստիկանության կողմից անձին «կանգնեցնելու և խուզարկելու» լիազորության իրականացման ընթացքում հարկադրանքի տարրի առկայությունը վկայում է ազատությունից զրկելու մասին՝ անկախ կիրառված միջոցի կարճ տևողությունից (*Krupko and Others v. Russia*, § 36; *Foka v. Turkey*, § 78; *Gillan and Quinton v. the United Kingdom*, § 57; *Shimovolos v. Russia*, § 50; *Brega and Others v. Moldova*, § 43):

14. Այն փաստը, որ անձը չի ձեռնաշղթայվել, չի պահվել խցում կամ չի ենթարկվել ֆիզիկական այլ սահմանափակումների, վճռորոշ նշանակություն չունի ազատությունից զրկելու փաստի առկայությունն արձանագրելու տեսանկյունից (*M.A. v. Cyprus*, § 193):

15. Ազատության իրավունքը ժողովրդավարական հասարակությունում այնչափ կարևոր է, որ անձը չի կարող զրկվել Կոնվենցիայով երաշխավորված պաշտպանությունից լրկ այն պատճառով, որ նա համաձայնել է, որպեսզի իրեն ազատագրեն, հատկապես երբ անձն անընդունակ է համաձայնել կամ չհամաձայնել նախատեսված միջոցառման կիրառության հետ (*H.L. v. the United Kingdom*, § 90; *Stanev v. Bulgaria* [GC], § 119; տես նաև *N. v. Romania*, §§ 165-167, որի վերաբերյալ Դատարանը կամայական համարեց գանգատաբերին ազատ արձակելու մասին որոշման կայացումից հետո նրա ազատագրվումը շարունակելը, չնայած որ գանգատաբերը համաձայնել էր մնալ ազատագրվման մեջ այնքան ժամանակ, մինչև սոցիալական ծառայությունները պատշաճ լուծում կգտնեին իր խնդրին):

16. Այն փաստը, որ անձը զրկված է իրավունակությունից, ամենևին չի նշանակում, որ նա ընդունակ չէ հասկանալ իրադրությունը և համաձայնություն տալ դրա առնչությամբ (*Նոյնս փեդում*, § 130; *Shtukaturov v. Russia*, §§ 107-09; *D.D. v. Lithuania*, § 150):

Գ. Քրեկատարողական հիմնարկում ձեռնարկվող միջոցները

17. Քրեկատարողական հիմնարկում կիրառվող և կալանքի պայմանների վրա ազդող կարգապահական միջոցները չեն կարող համարվել ազատագրելու: Սովորական պայմաններում դրանք պետք է համարվեն օրինական կալանքի պայմանների փոփոխություններ, ուստի, դուրս են Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի շրջանակից (*Bollan v. the United Kingdom* (dec.); տես նաև *Munjaz v. the United Kingdom*, որի շրջանակում գանգատաբերին անվտանգության բարձր ռեժիմի հիվանդանոցում մեկուսացնելը չհամարվեց լրացուցիչ ազատագրելու):

Դ. Ավիաուղևորների անվտանգության ստուգումները

18. Երբ օդանավակայանում սահմանային հսկողության ընթացքում սահմանային ծառայությունը կանգնեցրել է ուղևորին՝ վերջինիս կարգավիճակը պարզելու համար, և երբ ազատությունից այրկերպ զրկելը չի գերազանցել համապատասխան պաշտոնական գործողությունների կատարման համար խստորեն անհրաժեշտ ժամանակահատվածը, ապա Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի ներքո խնդիր չի ծագում (*Gahramanov v. Azerbaijan* (dec.), § 41; տես, ի հակադրություն, *Kasparov v. Russia*, երբ գանգատաբերին հինգ ժամ ազատությունից զրկելն էականորեն գերազանցեց այն ժամանակահատվածը, որը խստորեն անհրաժեշտ էր օդանավակայանով ճանապարհորդելու համար սովորաբար կատարվող գործողությունների և ստուգումների համար):

Ե. Ազատությունից զրկելը պաշտոնական ձերբակալումից և կալանավորումից զատ այլ հանգամանքներում

19. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի կիրառելիության հարցը ծագել է մի շարք տարբեր հանգամանքներում, այդ թվում՝

- անձանց տեղավորումը հոգեբուժական կամ սոցիալական խնամքի հաստատություններում (*De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium*; *Nielsen v. Denmark*; *H.M. v. Switzerland*; *H.L. v. the United Kingdom*; *Storck v. Germany*; *A. and Others v. Bulgaria*; *Stanev v. Bulgaria* [GC]),

- տեղաշարժի սահմանափակումն օդանավակայանի տարանցման գոտիներում (*Amuur v. France; Shamsa v. Poland; Mogoş and Others v. Romania* (dec.); *Mahdid and Haddar v. Austria* (dec.); *Riad and Idiab v. Belgium*),
- տեղաշարժի սահմանափակումը ցամաքային սահմանի տարանցման գոտիներում (*Ilias and Ahmed v. Hungary* [GC]),
- հարցաքննությունը ոստիկանության բաժնում (*Cazan v. Romania; I.I. v. Bulgaria; Osypenko v. Ukraine; Salayev v. Azerbaijan; Farhad Aliyev v. Azerbaijan; Creangă v. Romania* [GC]),
- ոստիկանության կողմից կանգնեցնելը և խուզարկելը (*Foka v. Turkey; Gillan and Quinton v. the United Kingdom; Shimovolos v. Russia*),
- տան խուզարկությունը (*Stănculeanu v. Romania*),
- ոստիկանական ուղեկցումը (*Rozhkov v. Russia* (no. 2); *Tsvetkova and Others v. Russia*),
- ամբոխի վերահսկման միջոցառումները, որոնք իրականացվում են ոստիկանության կողմից՝ հասարակական կարգը պահպանելու հիմքով (*Austin and Others v. the United Kingdom* [GC]),
- տնային կալանքը (*Buzadji v. the Republic of Moldova* [GC]; *Mancini v. Italy; Lavents v. Latvia; Nikolova v. Bulgaria* (no. 2); *Dacosta Silva v. Spain*),
- ծովային գաղթյալներին ընդունարաններում և նավերի վրա պահելը (*Khlaifia and Others v. Italy* [GC]),
- անօրինական գաղթականներին ապաստարանի թեժ կետերի ծառայություններում պահելը (*J.R. and Others v. Greece*):

2. Ազատությունից զրկելուն առնչվող պոզիտիվ պարտավորությունները

20. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի առաջին նախադասությամբ ամրագրվում է պետության պոզիտիվ պարտավորությունը, այսինքն՝ պետությունը պարտավոր է ոչ միայն ձեռնպահ մնալ սահմանված իրավունքները որոշակի գործողությունների կատարմամբ խախտելուց,

այլ նաև, պատշաճ միջոցներ ձեռնարկելով, իր իրավասության տակ գտնվող յուրաքանչյուր անձին պաշտպանել այդ իրավունքների նկատմամբ ապօրինի միջամտություններից (*El-Masri v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* [GC], § 239):

21. Պետությունը, այսպիսով, պարտավոր է միջոցներ ձեռնարկել խոցելի անձանց արդյունավետ պաշտպանությունն ապահովելու համար, ինչպես նաև ձեռնարկել ողջամիտ քայլեր կանխել ազատությունից զրկելու այնպիսի դեպքերը, որոնց մասին իշխանություններն իմացել են կամ պետք է իմանային, (*Storck v. Germany*, § 102):

22. Պետության պատասխանատվության հարցն առաջ է գալիս նաև այն դեպքում, երբ պետությունն իր անգործությամբ թույլատրում է, որ պետսզի անձը զրկվի ազատությունից մեկ այլ մասնավոր անձի կողմից, կամ երբ պետությունը չի վերացնում նման իրավիճակը (*Riera Blume and Others v. Spain; Rantsev v. Cyprus and Russia*, §§ 319-21; *Medova v. Russia*, §§ 123-25):

II. ԿԱԼԱՆՔԻ ՕՐԻՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ 5-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ ՏԵՍԱՆԿՅՈՒՆԻՑ

Ա. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի նպատակը

23. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի հիմնական նպատակն է կանխել ազատությունից կամայականորեն կամ անհիմն կերպով զրկելը (*S., V. and A. v. Denmark* [GC], § 73; *McKay v. the United Kingdom* [GC], § 30): Ազատության և անձեռնմխելիության իրավունքն ամենամեծ կարևորությունն ունի Կոնվենցիայի իմաստով նախատեսված «ժողովրդավարական հասարակությունում» (*Medvedyev and Others v. France* [GC], § 76; *Ladent v. Poland*, § 45, 18 March 2008):

24. Ուստի, Դատարանը համարում է, որ անձի անօրինական կալանքը Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածով ամրագրված հիմնարար երաշխիքների բացարձակ ժխտում է, ինչը հանգեցնում է հիշյալ դրույթի կոպտագույն խախտմանը (*El-Masri v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* [GC], § 233; *Al Nashiri v. Poland*, § 529; *Belozorov v. Russia and Ukraine*, § 113): Կալանքի օրվա, ժամի և վայրի, ինչպես նաև այլ համապատասխան տեղեկությունների արձանագրման բացակայությունը, ինչպիսիք են, օրինակ, կալանավորվածի անունը, կալանավորման պատճառները և կալանավորողի անունը, պետք է համարել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի բուն նպատակի հետ անհամատեղելի (*Kurt v. Turkey*, § 125): Նմանատիպ դրսևորումներն անհամատեղելի են նաև Կոնվենցիայով սահմանված օրինականության պահանջի հետ (*Anguelova v. Bulgaria*, § 154):

25. Ազատությունից զրկելը որևէ պարագայում օրինական չի լինի, եթե այն չի տեղավորվում 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (ա)-ից (զ) կետերով սահմանված թույլատրելի հիմքերից որևէ մեկի ներքո (*Khlaifia and Others v. Italy* [GC], § 88):

26. Դատարանի նախադեպային պրակտիկայում կարելի է հանդիպել պատճառաբանման երեք հիմնական սկզբունքների: Առաջինը բացառությունների սպառիչ բնույթն է, այսինքն՝ դրանք պետք է նեղ մեկնաբանվեն, և թույլատրված չէ այլ դրույթներով (մասնավորապես, Կոնվենցիայի 8-ից 11-րդ հոդվածներով) նախատեսված հիմնավորում-

ների լայն շրջանակը: Երկրորդը կալանքի օրինականության բազմակի շեշտադրումն է, որը վերաբերում է թե՛ նյութական, թե՛ դատավարական իրավունքի նորմերին, այսինքն՝ կալանքը պետք է խստագույնս համապատասխանի իրավունքի գերակայության պահանջներին: Երրորդը պահանջվող դատական հսկողության արագագործության կամ հրատապության կարևորումն է (5-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ մասերի ներքո) (*S., V. and A. v. Denmark* [GC], § 73; *Buzadji v. the Republic of Moldova* [GC], § 84):

27. Ինչ վերաբերում է միջազգային զինված ընդհարումների ժամանակ տեղի ունեցող կալանավորմանը, ապա 5-րդ հոդվածով նախատեսված երաշխիքները պետք է մեկնաբանվեն և կիրառվեն՝ հաշվի առնելով միջազգային մարդասիրական իրավունքի համատեքստը և նորմերը (*Hassan v. the United Kingdom* [GC], §§ 103-106):

28. Եթե ազատությունից զրկելու կոնկրետ դեպքը չի տեղավորվում 5-րդ հոդվածի՝ ազատությունից զրկելու թույլտվություն պարունակող կետերից որևէ մեկի դաշտում, ապա, ըստ Դատարանի կողմից տրված մեկնաբանության, ազատությունից զրկելու այդ դեպքը չի կարելի մոտավորապես համապատասխանեցնելով «տեղավորել» դրանցից որևէ մեկի ներքո՝ մատնանշելով կալանավորված անձի շահերը պետության շահերով հակակշռելու անհրաժեշտությունը (*Merabishvili v. Georgia* [GC], § 298):

Բ. Համապատասխանությունն ազգային օրենսդրության պահանջներին

29. Օրինականության պահանջը բավարարելու համար կալանավորումը պետք է համապատասխանի «օրենքով սահմանված կարգին»:

Կոնվենցիան ըստ էության հղում է կատարում ազգային օրենսդրությանը, սակայն համապատասխան դեպքերում նաև կիրառելի այլ իրավական չափանիշներին՝ ներառյալ այն չափանիշներին, որոնց աղբյուրը միջազգային իրավունքն է (*Medvedyev and Others v. France* [GC], § 79; *Toniolo v. San Marino and Italy*, § 46) կամ եվրոպական իրավունքին (*Paci v. Belgium*, § 64 և *Pirozzi v. Belgium*, §§ 45-46, որը վերաբերում

էր Ձերբակալման եվրոպական սանկցիայի հիման վրա անձին կալանավորելուն): Կոնվենցիան բոլոր դեպքերում սահմանում է վերաբերելի օրենքների նյութական և դատավարական նորմերին համապատասխանելու պարտադիրությունը (նույն տեղում):

30. Եվրոպական դատարանը 5-րդ հոդվածի խախտում է արձանագրել, օրինակ, այն դեպքը, երբ իշխանությունները կալանքի որոշման ժամկետի երկարացման միջնորդությունը չէին ներկայացրել օրենքով սահմանված ժամկետում (*G.K. v. Poland*, § 76): Ի տարբերություն այդ իրավիճակի՝ հանցագործությունների որոշակի տեսակները քննելու կարգը սահմանող շրջաբերականի պահանջի ենթադրյալ խախտումը Դատարանը չի համարել ձերբակալության և դրան հաջորդող կալանավորման ներպետական իրավական հիմքերի խախտում (*Talat Tepe v. Turkey*, § 62): Այն դեպքում, երբ առաջին ատյանի դատարանը հրաժարվել էր ազատ արձակել գանգատաբերին՝ ի հեճուկս նրա կալանավորումն անօրինական ճանաչելու մասին Սահմանադրական դատարանի որոշման առկայությանը, գանգատաբերի նախնական կալանքի շարունակությունը հնարավոր չեղավ համարել «օրենքով սահմանված կարգով» իրականացվող կալանավորում (*Şahin Alpay v. Turkey*, § 118; *Mehmet Hasan Altan v. Turkey*, § 139):

Գ. Ազգային օրենսդրության պահանջներին համապատասխանության վերանայումը

31. Թեպետ առաջին հերթին հենց ազգային մարմինների՝ մասնավորապես, դատարանների խնդիրն է ներպետական օրենսդրության մեկնաբանությունը և կիրառությունը, այնուամենայնիվ իրավիճակն այլ է այն դեպքերում, երբ կոնկրետ գործով այդ օրենսդրության պահանջի չկատարումն առաջացնում է Կոնվենցիայի խախտում: Եթե վտանգված է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասը, ապա Եվրոպական դատարանը պարտավոր է որոշակի իրավասության շրջանակներում վերանայել ազգային օրենսդրության պահանջի պահպանման հարցը (*Creangă v. Romania* [GC], § 101; *Baranowski v. Poland*, § 50; *Benham v. the United Kingdom*, § 41): Դա անելիս Եվրոպական դատարանը պար-

տավոր է հաշվի առնել դեպքը տեղի ունենալու պահին տվյալ երկրում առկա իրավական դրությունը (*Włoch v. Poland*, § 114):

Դ. Ընդհանուր սկզբունքներ

32. Օրինականության պահանջը պահպանված լինելը չի ենթադրում միայն վերաբերելի ազգային օրենսդրության պահանջներին համապատասխանություն. ներպետական օրենսդրությունն ինքնին պետք է համապատասխանի Եվրոպական կոնվենցիային, այդ թվում՝ դրանում զետեղված կամ դրանից բխող ընդհանուր սկզբունքներին (*Plesó v. Hungary*, § 59):

Կոնվենցիայից բխող ընդհանուր սկզբունքները, որոնց հղում է կատարվում 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի շուրջ ձևավորված նախադեպային պրակտիկայում, ներառում են իրավունքի գերակայության և դրա հետ սերտորեն կապված՝ իրավական որոշակիության սկզբունքները, ինչպես նաև համաչափության և կամայականությունից պաշտպանության սկզբունքները. վերջինը միևնույն ժամանակ նաև հենց 5-րդ հոդվածի բուն նպատակն է (*Simons v. Belgium* (dec.), § 32):

Ե. Իրավական որոշակիության սկզբունքը

33. Երբ խնդիրն առնչվում է ազատությունից զրկելուն, հատկապես կարևոր է պահպանել իրավական որոշակիության ընդհանուր սկզբունքը: Ուստի, խիստ կարևոր է, որպեսզի ազատությունից զրկելու պայմանները հստակորեն սահմանված լինեն ներպետական օրենսդրության մեջ, ինչպես նաև անհրաժեշտ է, որ օրենքի կիրառության շրջանակը լինի կանխատեսելի: Միայն այս դեպքում, ազատությունից զրկելը կհամապատասխանի Կոնվենցիայով նախատեսված «օրինականության» պահանջին, ըստ որի՝ ցանկացած օրենք պետք է բավարար չափով ճշգրիտ լինի, որպեսզի անձն, անհրաժեշտության դեպքում համապատասխան խորհրդատվություն ստանալով, ի վիճակի լինի տվյալ հանգամանքներում ողջամիտ չափով կանխատեսել կոնկրետ գործողության հնարավոր հետևանքները (*Khlaifia and Others v. Italy* [GC], § 92):

Del Río Prada v. Spain [GC], § 125; *Creangă v. Romania*, § 120; *Medvedyev and Others v. France* [GC], § 80):

34. Այսպիսով, Եվրոպական կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է ոչ միայն ներպետական օրենսդրության առնչությամբ, այլև «օրենքի որակին» վերաբերող պահանջներ, ինչը նշանակում է, որ բոլոր այն դեպքերում, երբ ազգային օրենսդրությամբ թույլատրվում է ազատությունից զրկել, ապա թույլատրող օրենսդրությունը պետք է բավարար չափով հասանելի, ճշգրիտ և կիրառության առումով կանխատեսելի լինի: «Օրենքի որակի» այս գնահատման համար էական գործոնները, որոնք որոշ դեպքերում անվանվում են «կամայականության դեմ երաշխիքներ», ներառում են կալանավորելու որոշումը կայացնելու կամ կալանքի ժամկետը երկարացնելու կամ կալանքի ժամկետ սահմանելու համար հստակ իրավական նորմերի գոյությունը, ինչպես նաև արդյունավետ միջոցի գոյությունը, որով գանգատաբերը կարող է վիճարկել իր կալանքը երկարացնելու «օրինականությունը» և «տևողությունը» (*J.N. v. the United Kingdom*, § 77):

35. Օրինակ, անձին մեղադրական եզրակացության առկայության պատճառով կալանքի տակ պահելու պրակտիկան, երբ ազգային օրենսդրության կամ նախադեպային պրակտիկայի մեջ նմանատիպ որոշակի հիմքեր նախատեսված չեն, հանգեցնում է 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի խախտմանը (*Baranowski v. Poland*, §§ 50-58): Նմանապես, նախնական կալանքն ինքնաբերաբար երկարացնելու պրակտիկան՝ առանց հստակ օրենսդրական հիմքերի, հակասում է 5-րդ հոդվածի 1-ին մասին (*Svipsta v. Latvia*, § 86): Ի հակադրություն նշվածի՝ մեղադրական եզրակացությունը հաստատող դատական մարմնի որոշման հիման վրա (առանց կալանքի մասին ֆորմալ որոշում կայացնելու) անձի կալանքի ժամկետը երկարացնելը, ելնելով լրացուցիչ քննություն կատարելու անհրաժեշտությունից, չի առաջացրել 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի խախտում (*Laumont v. France*, § 50):

36. Այն նորմերը, որոնք ներպետական մարմինների կողմից ստանում են ոչ միատեսակ և փոխբացառող մեկնաբանություններ, նույնպես կհամարվեն «օրենքի որակի»՝ Կոնվենցիայով նախատեսված չափանիշ-

ների չհամապատասխանող նորմեր (*Nasrulloev v. Russia*, § 77; *Ječius v. Lithuania*, §§ 53-59): Այնուհանդերձ, նախադեպային պրակտիկայի բացակայության պայմաններում Դատարանը պարտավոր չէ ներպետական օրենսդրության վերաբերյալ սեփական մեկնաբանություններ անել: Ուստի, Եվրոպական դատարանը կարող է, դժկամություն ցուցաբերելով, չհանգել եզրակացության առ այն, որ ազգային դատարանները չեն գործել օրենքով սահմանված կարգին համապատասխան (*Włoch v. Poland*, §§ 114-16; *Winterwerp v. the Netherlands*, §§ 48-50):

37. Թեպետ դիվանագիտական նոտաները միջազգային իրավունքի աղբյուր են, այդուհանդերձ, այդ նոտաների հիման վրա տրանսպորտային միջոցի անձնակազմի կալանավորումը Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի իմաստով օրինական չի համարվի, եթե այդ նոտաները բավարար չափով ճշգրիտ և կանխատեսելի չեն եղել: Մասնավորապես, տրանսպորտային միջոցի անձնակազմի անդամների հնարավոր ձերբակալման և կալանավորման մասին նոտայում կոնկրետ նշման բացակայությունը կհակասի իրավական որոշակիության և կանխատեսելիության՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված պահանջներին (*Medvedyev and Others v. France* [GC], §§ 96-100):

2. Կամայականության բացառումը

38. Ի լրումն վերոգրյալի, ազատությունից զրկելը ցանկացած դեպքում պետք է համահունչ լինի անձին կամայականությունից պաշտպանելու նպատակին (*S., V. and A. v. Denmark* [GC], § 74; *Witold Litwa v. Poland*, § 78):

39. «Կամայականություն» հասկացությունը 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի իմաստով չի սահմանափակվում սոսկ ազգային օրենսդրության պահանջներին համապատասխանելով. ստացվում է, որ ազատությունից զրկելը կարող է օրինական լինել ազգային օրենսդրության տեսանկյունից, սակայն, համարվի կամայական և որպես այդպիսին հակասի Եվրոպական կոնվենցիային (*Creangă v. Romania*, § 84; *A. and Others v. the United Kingdom* [GC], § 164):

40. Կախված կալանքի տեսակից «կամայականություն» հասկացու-

թյունը կարող է տարբեր կերպ դրսևորվել: Դատարանը նշել է, որ կամայականություն կարող է տեղի ունենալ, երբ իշխանությունները գործել են ոչ բարեխիղճ կերպով կամ խաբեությամբ, կամ երբ կալանավորելու և այն ի կատար ածելու մասին որոշումն իրապես չի համապատասխանել 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի համապատասխան կետով թույլատրված սահմանափակումների նպատակին, կամ երբ թույլատրելի ազատագրկման համար կիրառված հիմքը որևէ կապ չի ունեցել ազատագրկման վայրի և պայմանների հետ, կամ երբ կալանքի համար կիրառված հիմքի և կալանքի միջև ապահովված չի եղել համաչափությունը (հիմնական սկզբունքների մանրակրկիտ ուսումնասիրության համար տես *James, Wells and Lee v. the United Kingdom*, §§ 191-95; *Saadi v. the United Kingdom* [GC], §§ 68-74):

41. Երբ կալանավորման որոշման ժամկետը լրացել է կամ պարզվել է, որ կալանավորման որոշումը թերի է, ապա ներպետական դատարանների կողմից այն նոր որոշմամբ փոխարինելու արագությունը նույնպես էական գործոն է անձի կալանքի կամայական համարվելու փաստը գնահատելիս (*Mooren v. Germany* [GC], § 80): Այսպես, Եվրոպական դատարանը (զ) կետի համատեքստում համարում է, որ եթե կալանավորման սկզբնական որոշման ժամկետը լրանալու դեպքում գործը վերաքննիչ դատարանի կողմից ստորին ատյանի դատարան ուղարկելուց հետո կալանավորման նոր, պատճառաբանված որոշումը կայացվել է մեկ ամսից պակաս ժամկետում, ապա գանգատաբերի կալանքը չի դարձել կամայական (*Minjat v. Switzerland*, §§ 46 և 48): Ի հակադրություն՝ գործը վերաքննիչ դատարանի կողմից ստորին ատյանի դատարան ուղարկելուց հետո ավելի քան մեկ տարի տևած ժամանակահատվածը, որում գանգատաբերն իր նախնական կալանքի հիմքերի հարցում մնացել է անորոշ վիճակում, ինչպես նաև կալանավորման որոշումը վերանայելու համար ստորին ատյանի դատարանի համար ժամկետի բացակայությունը, կամայական են դարձրել գանգատաբերի կալանքը (*Khudoyorov v. Russia*, §§ 136-37):

Է. Դատարանի որոշումը

42. Կալանքի ժամկետը սկզբունքորեն «օրինական» է, երբ հիմնված է դատարանի որոշման վրա: Եթե նույնիսկ կալանքի որոշումը հետագայում վերադաս դատարանի կողմից անօրինական է ճանաչվում, ապա միևնույն է, կալանքը ներպետական օրենսդրության համաձայն կարող է օրինական լինել (*Bozano v. France*, § 55): Կալանքը շարունակում է համապատասխանել «օրենքով սահմանված կարգին», նույնիսկ եթե ներպետական դատարաններն արձանագրում են կալանքի վարույթում առկա թերություններ՝ միևնույն ժամանակ վճռելով, որ կալանքն այնուամենայնիվ եղել է օրինական (*Erkalo v. the Netherlands*, §§ 55-56): Ուստի, անգամ կալանավորման որոշման թերությունները ոչ միշտ են դրանում նախատեսված կալանքի ժամկետն անօրինական դարձնում 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի իմաստով (*Yefimenko v. Russia*, §§ 102-08; *Ječius v. Lithuania*, § 68; *Benham v. the United Kingdom*, §§ 42-47):

43. Դատարանը տարբերակում է ներպետական դատարանների՝ սեփական իրավագործության սահմաններում և իրավագործության սահմանազանցմամբ կայացված ակտերը (*նույն տեղում*, §§ 43 և հաջորդիվ): Կալանավորման որոշումներն ակնհայտորեն անօրինական են այն դեպքում, երբ շահագրգիռ կողմը պատշաճ կերպով ծանուցված չի եղել նիստի մասին (*Khudoyorov v. Russia*, § 129), կամ երբ ներպետական դատարանները չեն իրականացրել կիրառված միջոցի՝ ազգային օրենսդրությամբ պահանջված ուսումնասիրություն (*Lloyd and Others v. the United Kingdom*, §§ 108 և 116), կամ երբ ստորին ատյանի դատարանները հավուր պատշաճի չեն քննարկել կալանքի այլընտրանքների հնարավորությունը (*նույն տեղում*, § 113): Մյուս կողմից, երբ չեն եղել ապացույցներ առ այն, որ ազգային դատարանների գոծելակերպն առաջացրել է «կոպիտ կամ ակնհայտ խախտում», Եվրոպական դատարանը վճռել է, որ կալանավորումը եղել է օրինական (*նույն տեղում*, § 114):

Ը. Որոշումները պատճառաբանելու և կամայականությունը բացառելու պահանջը

44. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի ներքո կալանավորման օրինականությունը գնահատելիս Դատարանի կողմից հաշվառման ենթակա հանգամանքներից մեկը կալանավորման որոշումների չպատճառաբանվածությունն է կամ թերի պատճառաբանվածությունը (*S., V. and A. v. Denmark* [GC], § 92): Այսպես, երկարատև կալանքը թույլատրող որոշումներում դատական մարմինների կողմից կալանավորման որևէ հիմք չնշելը կարող է անհամատեղելի լինել կամայականությունից պաշտպանության՝ 5-րդ հոդվածի 1-ին մասում ամրագրված սկզբունքին (*Stašaitis v. Lithuania*, §§ 66-67): Նմանապես, խիստ կարճ որոշումը, որում որևէ անդրադարձ չկա կալանքը թույլատրող իրավանորմին, միտված չէ ապահովելու բավարար պաշտպանություն կամայականությունից (*Khudoyorov v. Russia*, § 157):

45. Այնուհանդերձ, Դատարանը կարող է համարել, որ գանգատաբերի կալանքը համապատասխանում է ներպետական օրենսդրությանը՝ չնայած կալանավորման որոշման մեջ թերի պատճառաբանվածությանը, եթե ազգային դատարանները համարել են, որ գանգատաբերի նախնական կալանքի համար գոյություն են ունեցել որոշակի հիմքեր (*Minjat v. Switzerland*, § 43): Ավելին, երբ ներպետական դատարանները բեկանել են կալանավորման որոշումը թերի պատճառաբանված լինելու հիմքով՝ միևնույն ժամանակ համարելով, որ գանգատաբերի կալանավորման համար, այնուամենայնիվ, եղել են որոշակի հիմքեր, կալանավորված անձին ազատ արձակելու մասին որոշում չկայացնելը և կալանավորման օրինականության որոշման համար գործը ստորին ատյանի դատարաններին ուղարկելը չեն առաջացրել 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի խախտում (*նույն պետում*, § 47):

46. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի խախտում է համարվում, երբ նախնական կալանք ընտրելու որոշում կայացնելու համար հիմքերի անբավարարությունը համակցվել է դրա տևողությունը հստակ չամրագրելու փաստով: Այնուհանդերձ, ազգային դատարանների համար գոյություն չունի նախնական կալանքի ժամկետն իրենց որոշումներում

ամրագրելու պահանջ՝ անկախ նրանից՝ ինչպես է այդ հարցը կարգավորվում ազգային օրենսդրությամբ (*Merabishvili v. Georgia* [GC], § 199; *Oravec v. Croatia*, § 55): Ժամկետների գոյությունը կամ բացակայությունն այն գործոններից է, որոնք Եվրոպական դատարանը կարող է հաշվի առնել ներպետական օրենսդրության կիրառությունը կանխատեսելի, և ներպետական օրենսդրությամբ ընդդեմ կամայական կալանքի երաշխիքներ նախատեսված լինելու հարցում ընդհարնարկան գնահատականներ տալու համար (*J.N. v. the United Kingdom*, § 90; *Meloni v. Switzerland*, § 53):

47. Ավելին, իշխանությունները պետք է դիտարկեն այնպիսի միջոցներ կիրառելու հնարավորությունը, որոնց հետևանքով առաջացող միջամտությունն ավելի քիչ է, քան կալանքի դեպքում (*Ambruszkiewicz v. Poland*, § 32):

Թ. Դատավարական ընդունելի որոշ թերացումներ

48. Եվրոպական դատարանը վճռել է, որ դատավարական հետևյալ թերացումները գանգատաբերի նկատմամբ ընտրված կալանքը չեն դարձնում անօրինական.

- կալանավորման որոշման մասին մեղադրյալին պաշտոնապես չձանուցելը նախադեպային պրակտիկայից բխող բացառիկ իմաստով չի համարվել «կոպիտ կամ ակնհայտ խախտում», քանի որ իշխանություններն իսկապես հավատացած են եղել, որ գանգատաբերը ծանուցված է եղել որոշման մասին (*Marturana v. Italy*, § 79; սակայն տե՛ս *Voskuil v. the Netherlands*, որով Դատարանն արձանագրեց խախտում, քանի որ կալանավորման որոշման մասին անձը չէր ծանուցվել օրենքով սահմանված ժամկետում, այսինքն՝ 24 ժամի փոխարեն նա ծանուցվել էր երեք օր անց),
- ձերբակալման կամ կալանավորման որոշման մեջ զուտ տեխնիկական վրիպակը, որը հետագայում շտկվել էր դատական մարմնի կողմից (*Nikolov v. Bulgaria*, § 63; *Douiyeb v. the Netherlands* [GC], § 52),
- գանգատաբերի կալանավորման պաշտոնական հիմքի փոխարի-

նումն այլ հիմքով՝ հաշվի առնելով դատարանների կողմից իրենց եզրակացությունները հիմնավորելու նպատակով մատնանշված փաստերը (*Gaidjurgis v. Lithuania* (dec.)): Հիմքը փոխարինելու համար բավարար պատճառներ չմատնանշելու դեպքում, սակայն, Եվրոպական դատարանը կարող է համարել, որ տեղի է ունեցել 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի խախտում (*Calmanovici v. Romania*, § 65):

Ժ. Ազատ արձակելու մասին որոշման կատարման ձգձգումը

49. Իրավունքի գերակայության սկզբունքով առաջնորդվող պետությունում դժվար է պատկերացնել, որ անձը կարող է մնալ ազատությունից զրկված՝ ի հեճուկս նրան ազատ արձակելու մասին դատական որոշման գոյությանը (*Assanidze v. Georgia* [GC], § 173): Եվրոպական դատարանը, սակայն, գիտակցում է, որ կալանավորված անձին ազատ արձակելու որոշակի ձգձգումը հասկանալի և հաճախ էլ անխուսափելի է: Այնուամենայնիվ, ազգային իշխանությունները պարտավոր են ջանք գործադրել այդ ձգձգումը նվազագույնի հասցնելու ուղղությամբ (*Giulia Manzoni v. Italy*, § 25):

Ազատ արձակման հետ կապված վարչական ձևակերպումները չեն կարող արդարացնել մի քանի ժամից ավելի երկար տևող ձգձգումը (*Ruslan Yakovenko v. Ukraine*, § 68, երբ տեղի էր ունեցել երկօրյա ձգձգում, և *Quinn v. France*, §§ 39-43, երբ զանգատաբերին «անհապաղ» ազատ արձակելու մասին որոշումը կատարվել էր 11-ժամյա ուշացմամբ):

III. ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 5-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ ԹՈՒՅ-ԼԱՏՐՎԱԾ ԱԶԱՏԱԶՐԿՄԱՆ ՁԵՎԵՐԸ

Ա. Կալանքը դատապարտվելուց հետո

<p>Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (ա) կետ</p> <p>«1. ... Ոչ ոքի չի կարելի ազատությունից զրկել այլ կերպ, քան հետևյալ դեպքերում և օրենքով սահմանված կարգով. ա. անձին օրինական կերպով կալանքի տակ պահելը իրավասու դատարանի կողմից նրա դատապարտվելուց հետո,»</p>
<p>HUDOC-ի բանալի բառեր</p> <p>Deprivation of liberty (5-1) – Procedure prescribed by law (5-1) – Lawful arrest or detention (5-1) Conviction (5-1-a) – After conviction (5-1-a) – Competent court (5-1-a)</p>

1. Դատապարտման առկայությունը

50. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (ա) կետը կիրառելի է, երբ դատարանի կայացրած որոշմամբ անձը «դատապարտվել» է ազատազրկման: Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (ա) կետում չկա հանցագործության իրավական բնույթի, որի համար մեղավոր է ճանաչվել անձը, որն է տարբերակում՝ անկախ այն հանգամանքից՝ արդյոք տվյալ պետության ներպետական օրենսդրությամբ այն դասակարգված է որպես քրեական կամ վարչական իրավախախտում (*Engel and Others v. the Netherlands*, § 68; *Galstyan v. Armenia*, § 46):

51. «Դատապարտվել» եզրույթը վերաբերում է թե՛ մեղավորությունը հաստատելուն, թե՛ պատիժ կամ ազատազրկում նախատեսող այլ միջոց նշանակելուն (*Del Río Prada v. Spain* [GC], § 125; *James, Wells and Lee v. the United Kingdom*, § 189; *M. v. Germany*, § 87; *Van Droogenbroeck v. Belgium*, § 35; *B. v. Austria*, § 38):

52. Պատշաճ պատժի նշանակման հարցերը սկզբունքորեն դուրս են Կոնվենցիայի շրջանակից: Եվրոպական դատարանի խնդիրը չէ որոշել

կալանքի (որպես պատժատեսակ) որ ժամկետն է համահունչ կոնկրետ իրավախախտման տեսակին: Այնուհանդերձ, պատիժն ի կատար ածելու կամ այն փոփոխելու հետ կապված միջոցները կարող են վերաբերել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասով պաշտպանված ազատության իրավունքին, քանի որ ազատությունից զրկելու փաստացի տևողությունը կախված է դրանց կիրառությունից (*Aleksandr Aleksandrov v. Russia*, § 22; *Khamtokhu and Aksenchik v. Russia* [GC], §§ 55-56):

53. Այս դրույթը Պայմանավորվող պետություններին չի արգելում ի կատար ածել իրենց տարածքից դուրս գործող իրավասու դատարանների կայացրած ազատագրկման վերաբերյալ որոշումները (*X. v. Germany*, Հանձնաժողովի 1963 թվականի դեկտեմբերի 14-ի որոշումը): Թեպետ Պայմանավորվող պետությունները պարտավոր չեն ստուգել, թե արդյոք օտար պետությունում դատապարտման հանգեցրած վարույթը համապատասխանել է 6-րդ հոդվածի բոլոր պահանջներին (*Drozd and Janousek v. France and Spain*, § 110), դատապարտումը (մեղադրական դատավճիռը) չի կարող արդարադատությունից կոպտորեն շեղվելու հետևանքով տեղի ունեցած լինել (*Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia* [GC], § 461): Եթե դատապարտումն այնպիսի վարույթի հետևանք է, որն «ակնհայտորեն հակասում է 6-րդ հոդվածի դրույթներին կամ դրանում ամրագրված սկզբունքներին», ապա դրա արդյունքում նշանակված ազատագրկումը չի կարող հիմնավորված լինել 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (ա) կետի ներքո (*Willcox and Hurford v. the United Kingdom* (dec.), § 95, որը ներառում է արդարության այնպիսի դրսևորումների օրինակներ, որոնք չապահովելու դեպքում անձը կոպտորեն զրկվել է արդարադատությունից; *Stoichkov v. Bulgaria*, §§ 56-58, որը վերաբերում է ներպետական վարույթում այդ սկզբունքի կիրառությանը):

2. Իրավասու դատարանը

54. «Դատարան» եզրույթը վերաբերում է այն մարմիններին, որոնք ոչ միայն գործադիր իշխանությունից և վարույթի կողմերից անկախ են, այլև ունեն համընդհանուր հիմնարար հատկանիշներ, ինչպես նաև օժտված են դատական վարույթի երաշխիքներով (*Weeks v. the United*

Kingdom, § 61; *De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium*, § 78): Պարտադիր չէ, սակայն, որ վարույթի ձևերը նույնը լինեն բոլոր այն դեպքերի համար, որոնցում պահանջվում է դատարանի միջամտությունը: Որոշելու համար՝ արդյոք տվյալ վարույթն ապահովում է բավարար երաշխիքներ, պետք է հաշվի առնել այն հանգամանքների բնույթը, որոնց միջոցով իրականացվում է տվյալ վարույթը (*նույն տեղում*):

55. Դրանից զատ, համապատասխան մարմինը չպետք է ունենա զուտ խորհրդատվական գործառնություններ, այլ նաև պետք է իրավասու լինի կալանավորման օրինականության վերաբերյալ որոշում կայացնել, իսկ անօրինական կալանավորման դեպքում որոշում կայացնել անձին ազատ արձակելու մասին (*X. v. the United Kingdom*, § 61; *Weeks v. the United Kingdom*, § 61):

56. Դատարանն «իրավասու» չէ, եթե այն «օրենքով նախատեսված» կարգով չի ձևավորվել (*Yefimenko v. Russia*, §§ 109-11):

3. Կալանավորումը պետք է տեղի ունենա դատապարտվելուց «հետո»

57. «Հետո» եզրույթը չի վերաբերում միայն դատապարտման և կալանքի պարզ ժամանակագրական հաջորդականությանը. կալանքը պետք է բխի դատապարտումից, իրականացվի դրա արդյունքում կամ պատճառով: Կարճ ասած՝ դատապարտման և կալանավորման միջև պետք է գոյություն ունենա բավարար պատճառահետևանքային կապ (*James, Wells and Lee v. the United Kingdom*, § 189; *Monnell and Morris v. the United Kingdom*, § 40; *Del Río Prada v. Spain* [GC], § 124):

58. Այնուհանդերձ, պատճառահետևանքային այս կապը ժամանակի ընթացքում աստիճանաբար թուլանում է և կարող է ի վերջո խզվել այնպիսի իրավիճակներում, երբ ազատ չարձակելու և կրկին կալանավորելու մասին որոշումները (ներառյալ՝ նախնական կալանքի ժամկետը երկարացնելու մասին որոշումը) հիմնվել են օրենսդրի կամ դատարանի նպատակների հետ կապ չունեցող հիմքերի վրա կամ այս նպատակները ողջամիտ գնահատման չեն արժանացել: Նման հանգամանքներում այն կալանքը, որը սկզբում օրինական էր, կարող է վերածվել կամայա-

կան ազատագրկման, և այդպիսով՝ անհամատեղելի լինել 5-րդ հոդվածի հետ (*նյնս տեղում*, § 124; և *H.W. v. Germany*, § 102; *M. v. Germany*, § 88, նախնական կալանքի ժամկետը երկարացնելու առումով):

59. Դատարանը վճռել է, որ ազատագրկման ձևով պատժից բացի կիրառված նախնական կալանքի տարբեր ձևերը համարվել են գանգատաբերի կալանք «իրավասու դատարանի կողմից դատապարտվելուց հետո»: Նման իրավիճակում կալանքը ոչ թե պատժի մաս էր, այլ՝ բխում էր «ազատագրկում առաջացնող» մեկ այլ միջոցի կիրառությունից (տե՛ս *Ruslan Yakovenko v. Ukraine*, § 51, լրացուցիչ հղումներով հանդերձ):

60. Կալանավորված անձին ազատ չարձակելու մասին որոշումը կարող է հակասության մեջ մտնել դատապարտող դատարանի կայացրած կալանավորման որոշման նպատակների հետ, եթե տվյալ անձը շարունակել է մնալ կալանքի տակ՝ նոր հանցանք կատարելու ռիսկի հիմքով, սակայն անձն այդ ժամանակ զրկված է անհրաժեշտ միջոցներից, օրինակ՝ պատշաճ թերապիայից, որով կկարողանար ապացուցել, որ ինքն այլևս վտանգավոր չէ (*Klinkenbuß v. Germany*, § 47):

61. Հանրությանը պաշտպանելու նպատակով անձի կալանքի ժամկետը երկարացնելու մասին որոշման ողջամտությունը կասկածի տակ է հայտնվում, երբ ներպետական դատարաններն իրենց տրամադրության տակ չեն ունեցել բավարար հանգամանքներ, որպեսզի եզրակացնեին, որ տվյալ անձը շարունակում էր վտանգավոր մնալ հանրության համար, մասնավորապես, քանի որ դատարանները ձեռք չէին բերել փորձագիտական կարևոր և բավականաչափ թարմ եզրակացություններ: Բժշկական փորձաքննությունների բավարար չափով թարմ լինելու հարցին Եվրոպական դատարանը չի կարող տալ «քարացած» պատասխան, քանի որ դա կախված է գործի կոնկրետ հանգամանքներից, մասնավորապես նրանից՝ արդյոք փորձագետի վերջին փորձաքննությունից ի վեր գանգատաբերի վիճակի մեջ տեղի են ունեցել էական փոփոխություններ (*D.J. v. Germany*, §§ 59-61, 7 September 2017): Ավելին, երբ իրավախախտը տևական ժամանակ պահվել է միևնույն հիմնարկում, և նրա թերապևտիկ բուժումը մտել է փակուղի, էլ ավելի կարևոր է անհրաժեշտ բուժում նախաձեռնելու նպատակով թարմ գաղափար-

ներ ստանալու համար խորհրդակցել արտաքին փորձագետի հետ (*Tim Henrik Bruun Hansen v. Denmark*, §§ 77-78):

62. Ամբաստանյալը համարվում է «իրավասու դատարանի կողմից դատապարտվելուց հետո» կալանավորված Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (ա) կետի իմաստով այն ժամանակ, երբ առաջին ատյանի կողմից կայացվել է դատական ակտ, անգամ երբ այն դեռևս չի մտել օրինական ուժի մեջ և ենթակա է բողոքարկման (*Ruslan Yakovenko v. Ukraine*, § 46): «Դատապարտվելուց հետո» եզրույթը չի կարող մեկնաբանվել որպես «օրինական ուժի մեջ մտած դատապարտում (մեղադրական դատավճիռ)», քանի որ այդ դեպքում եզրույթը չէր ներառի դատապարտված այն անձանց ձերբակալումը, ովքեր դատական քննությանը ներկայանում են՝ դեռևս գտնվելով ազատության մեջ: Չի կարելի անուշադրության մատնել այն փաստը, որ վերաքննության կամ վերանայման վարույթի ընթացքում կալանավորված անձի մեղքը հաստատվել է 6-րդ հոդվածի պահանջներին համահունչ իրականացված դատական քննության ընթացքում (*Wemhoff v. Germany*, § 9):

63. 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (ա) կետը կիրառելի է, երբ հոգեկան հիվանդություն ունեցող անձինք դատապարտվելուց հետո կալանավորվում (ազատագրկվում) են հոգեբուժական հիմնարկներում (*Klinkenbuß v. Germany*, § 49; *Radu v. Germany*, § 97; *X. v. the United Kingdom*, § 39): Այնուհանդերձ, Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (ա) կետը նման դեպքերի նկատմամբ կիրառելի չէ արդարացման դատավճռի կայացումից հետո (*Luberti v. Italy*, § 25):

4. Վերաքննիչ վարույթների ազդեցությունը

64. Կալանավորման ժամանակահատվածը սկզբունքորեն օրինական է, եթե այն ի կատար է ածվում դատարանի որոշման համաձայն: Եթե ավելի ուշ հաստատվում է, որ դատարանը որոշումը կայացնելիս սխալ է գործել ներպետական օրենքի ներքո, ապա պարտադիր չէ, որ դա հետադարձ կարգով ազդի կալանքի միջանկյալ ժամանակահատվածի օրինականության վրա: Ստրասբուրգյան մարմինները մերժել են հանցագործությունների համար դատապարտված այն անձանց գան-

գատները, ովքեր բողոքել են, որ իրենց նկատմամբ կայացված մեղադրական դատավճիռները կամ նշանակված պատիժները ներպետական վերաքննիչ դատարանների կողմից ճանաչվել են փաստի կամ իրավունքի սխալի հիմքով կայացված դատավճիռներ կամ պատիժներ (*Benham v. the United Kingdom*, § 42): Այնուհանդերձ, դատապարտմանը հաջորդող կալանքն անօրինական է, եթե դրա հիմքերը նախատեսված չեն ներպետական օրենսդրությամբ, կամ եթե այդ կալանքը կամայական է (*Tsirlis and Kouloumpas v. Greece*, § 62):

Բ. Կալանքը դատարանի կարգադրությանը չենթարկվելու կամ օրենքով նախատեսված պարտավորությունը չկատարելու համար

Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (բ) կետ

«1. ... Ոչ ոքի չի կարելի ազատությունից զրկել այլ կերպ, քան հետևյալ դեպքերում և օրենքով սահմանված կարգով.

...

բ. անձի օրինական ձերբակալումը կամ կալանավորումը դատարանի օրինական կարգադրությանը չենթարկվելու համար կամ օրենքով նախատեսված ցանկացած պարտավորության կատարումն ապահովելու նպատակով.»

HUDOC-ի բանալի բառեր

Deprivation of liberty (5-1) – Procedure prescribed by law (5-1) – Lawful arrest or detention (5-1)

Lawful order of a court (5-1-b) – Non-compliance with court order (5-1-b) – Secure fulfilment of obligation prescribed by law (5-1-b)

1. Դատարանի կարգադրությանը չենթարկվելը

65. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (բ) կետի առաջին նախադասության մեջ կիրառված ձևակերպման ընտրությունը ենթադրում է,

որ ձերբակալված կամ կալանավորված անձը պետք է ունեցած լինի դատարանի կարգադրությանը ենթարկվելու հնարավորություն, սակայն ենթարկված չլինի դրան (*Beiere v. Latvia*, § 49):

66. Անձինք չեն կարող պատասխանատվության ենթարկվել դատարանի կարգադրությանը չենթարկվելու համար, եթե նրանց երբևէ չի ծանուցվել այդ մասին (*Նոյն տեղում*, § 50):

67. Եթե իրավասու դատարանի կողմից համապատասխան կարգադրությունը ստանալուց առաջ անձը հրաժարվել է որոշակի միջոցների ենթարկվելուց կամ որոշակի ընթացակարգ անցնելուց, ապա այդ հրաժարումը որևէ կանխակալ ազդեցություն չի կարող ունենալ դատարանի այդ կարգադրությանը ենթարկվելուն վերաբերող որոշումների վրա (*Petukhova v. Russia*, § 59):

68. Ներպետական իրավասու մարմինները պետք է արդար հավասարակշռություն ապահովեն ժողովրդավարական հասարակությունում դատարանի օրինական կարգադրությունների կատարումն ապահովելու կարևորության և ազատության իրավունքի միջև: Այս առումով պետք է հաշվի առնել այնպիսի գործոններ, ինչպիսիք են կարգադրության նպատակը, դա կատարելու իրագործելիությունը և կալանքի տևողությունը: Ընդհանուր իրավիճակում առանձնակի կարևորություն է ձեռք բերում համաչափության հարցը (*Gatt v. Malta*, § 40):

69. Կոնվենցիոն մարմինները 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (բ) կետի առաջին բաղադրիչը կիրառել են այնպիսի գործերի նկատմամբ, որոնք վերաբերել են, մասնավորապես, դատարանի կողմից նշանակված տուգանքի վճարումից հրաժարվելուն (*Velinov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia; Airey v. Ireland*, Commission decision), հոգեկան առողջության հետ կապված բուժզննություն անցնելուց հրաժարվելուն (*X. v. Germany*, Commission decision, 10 December 1975), դատարանի կարգադրած՝ արյան անալիզը չհանձնելուն (*X. v. Austria*, Commission decision), բնակության սահմանափակումները չապահովելուն (*Freda v. Italy*, Commission decision), երեխաներին ծնողին հանձնելու որոշումը չկատարելուն (*Paradis v. Germany* (dec.)), պատժի հետաձգման մասին կարգադրության պայմանները չկատարելուն (*Steel and Others v. the*

United Kingdom), գրավով ազատ արձակման պայմանները խախտելուն (*Gatt v. Malta*) և հոգեբուժական հիվանդանոցում պահելուն (*Trutko v. Russia* և *Beiere v. Latvia*, երբ ներպետական վարույթում ապահովված չեն եղել բավարար երաշխիքներ ընդդեմ կամայականության):

2. Օրենքով նախատեսված պարտավորության կատարումը

70. 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (բ) կետի երկրորդ բաղադրիչը թույլ է տալիս կալանավորել անձին լուրջ օրենքով սահմանված ցանկացած պարտավորության «կատարումն ապահովելու» համար: Հետևապես, պետք է գոյություն ունենա անձի կողմից չկատարված և կատարման ենթակա պարտավորություն, և ձերբակալումն ու կալանավորումը պետք է հետապնդեն դրա կատարումն ապահովելու նպատակ՝ չունենալով պատժիչ բնույթ: Հենց տվյալ պարտավորությունը կատարված լինի, կալանավորման՝ 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (բ) կետով սահմանված հիմքը կդադարի գոյություն ունենալ (*Vasileva v. Denmark*, § 36; *S., V. and A. v. Denmark* [GC], §§ 80-81):

71. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (բ) կետը պարտավորության բովանդակության և պարտավորությունը սահմանելու և այն կատարելու կարգի առնչությամբ հղում է կատարում ներպետական օրենսդրությանը (*Rozhkov v. Russia* (no. 2), § 89):

72. Պարտավորությունը պետք է որոշակի և կոնկրետ բնույթ ունենա (*Ciulla v. Italy*, § 36): Լայն մեկնաբանությունը կառաջացնի իրավունքի գերակայության սկզբունքին անհամատեղելի հետևանքներ (*S., V. and A. v. Denmark* [GC], § 83; *Engel and Others v. the Netherlands*, § 69; *Iliya Stefanov v. Bulgaria*, § 72):

73. Հանցագործություն չգործելու պարտավորությունը կարող է «որոշակի և կոնկրետ» համարվել միայն այն դեպքում, երբ բավարար չափով մատնանշվել են վրահաս հանցանքի կատարման վայրը և ժամը, ինչպես նաև դրանից տուժողների հնարավոր շրջանակը: Ինչ-որ բան անելուց ձեռնպահ մնալու պարտականության դեպքում, որը տարբերվում է կոնկրետ գործողություն կատարելու պարտականությունից, անձի կողմից տվյալ պարտավորության չկատարման վերաբերյալ եզ-

րակացության հանգելուց առաջ, նախ, անհրաժեշտ է, որպեսզի անձը տեղեկացված լինի այն կոնկրետ գործողության մասին, որից պետք է ձեռնպահ մնար, և անձը պետք է իր վարքագծով ցույց տված լինի, որ չի ցանկանում ձեռնպահ մնալ այդ գործողության կատարումից (*Ostendorf v. Germany*, §§ 93-94): Մոտ ապագայում հանցագործություն չկատարելու պարտականությունը չի կարող համարվել բավարար չափով կոնկրետ և որոշակի, եթե կարգադրության մեջ չեն մատնանշվել այն կոնկրետ միջոցները, որոնք չպետք է խախտվեն (*S., V. and A. v. Denmark* [GC], § 83):

74. Ձերբակալումը Կոնվենցիայի իմաստով ընդունելի կլինի միայն, եթե «օրենքով նախատեսված պարտավորության» կատարումը չի կարող ապահովվել ավելի մեղմ միջոցներով (*Khodorkovskiy v. Russia*, § 136): Համաչափության սկզբունքը թելադրում է նաև, որ հավասարակշռություն պետք է ապահովվել ժողովրդավարական հասարակությունում կոնկրետ պարտավորության հրատապ կատարումն ապահովելու և անձի ազատության իրավունքի կարևորության միջև (*Saadi v. the United Kingdom* [GC], § 70):

75. Սույն գնահատման մեջ Դատարանն էական է համարում հետևյալ կետերը՝ վերաբերելի օրենսդրությունից բխող պարտավորության բնույթը, այդ թվում նաև՝ դրա առարկան և հիմնարար նպատակը, կալանավորվածի անձը և կալանքին հանգեցրած կոնկրետ հանգամանքները, ինչպես նաև կալանքի տևողությունը (*S., V. and A. v. Denmark* [GC], § 75; *Vasileva v. Denmark*, § 38; *Epple v. Germany*, § 37):

76. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (բ) կետի երկրորդ բաղադրիչի ներքո ուսումնասիրված իրավիճակները ներառում են, մասնավորապես, պետություն մուտք գործելիս անվտանգության ստուգման ենթարկվելու պարտավորությունը (*McVeigh and Others v. the United Kingdom*, Commission report), անձի ինքնության մանրամասները հայտնելը (*Vasileva v. Denmark*; *Novotka v. Slovakia* (dec.); *Sarigiannis v. Italy*), հոգեբուժական զննության ենթարկվելը (*Nowicka v. Poland*), որոշակի տարածքից հեռանալը (*Epple v. Germany*), ոստիկանության բաժնում հարցաքննության ներկայանալը (*Iliya Stefanov v. Bulgaria*; *Osypenko*

v. Ukraine; և *Khodorkovskiy v. Russia*), հանցագործություն չկատարելու միջոցով կարգուկանոնը պահպանելը (*Ostendorf v. Germany*) և հարկային պարտքերի վճարումն ապահովելու համար կալանավորված գույքի գտնվելու վայրի մասին հայտնելը (*Göthlin v. Sweden*):

Գ. Նախնական կալանքը

Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետ

«1. ... Ոչ ոքի չի կարելի ազատությունից զրկել այլ կերպ, քան հետևյալ դեպքերում և օրենքով սահմանված կարգով.

...

գ. անձի օրինական կալանավորումը կամ ձերբակալումը՝ իրավախախտում կատարած լինելու ողջամիտ կասկածի² առկայության դեպքում նրան իրավասու օրինական մարմնին ներկայացնելու նպատակով կամ այն դեպքում, երբ դա հիմնավոր կերպով անհրաժեշտ է համարվում նրա կողմից հանցագործության կատարումը կամ այն կատարելուց հետո նրա փախուստը կանխել.»

HUDOC-ի բանալի բառեր

Deprivation of liberty (5-1) – Procedure prescribed by law (5-1) – Lawful arrest or detention (5-1)

Bringing before competent legal authority (5-1-c) – Criminal offence (5-1-c) – Reasonable suspicion (5-1-c) – Reasonably necessary to prevent offence (5-1-c) – Reasonably necessary to prevent fleeing (5-1-c)

² Պետք է նկատել, որ Կոնվենցիայի՝ Հայաստանի իրավական տեղեկատվական համակարգում (arlis) տեղադրված տարբերակում օգտագործած է «ողջամիտ կասկած» արտահայտությունը, իսկ սույն ուղեցույցում Կոնվենցիայի վերաբերելի հոդվածներն ուղղակիորեն մեջ բերված են հենց այդ տարբերակից: Այնուամենայնիվ, քանի որ Սահմանադրության 27-րդ, ինչպես նաև ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի համապատասխան հոդվածներում «ողջամիտ կասկած»-ի փոխարեն օգտագործվում է «հիմնավոր կասկած» արտահայտությունը, ապա սույն ուղեցույցի վերլուծական հատվածում ևս «ողջամիտ կասկած»-ի փոխարեն օգտագործված է «հիմնավոր կասկած»:

1. Ձերբակալման կամ կալանավորման նպատակը

77. «Իրավասու օրինական մարմնին ներկայացնելու նպատակով» արտահայտությունը համապատասխանում է 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետի ներքո անձին ձերբակալելու կամ կալանավորելու բոլոր երեք այլընտրանքային հիմքերին (*Lawless v. Ireland (no. 3)*, §§ 13-14; *Ireland v. the United Kingdom*, § 196):

78. Անձը կարող է 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետի հիմքով կալանավորել միայն քրեական վարույթի շրջանակում, իրավասու դատական մարմնին ներկայացնելու նպատակով, եթե նա կասկածվում է իրավախախտում կատարած լինելու մեջ (*Şahin Alpay v. Turkey*, § 103; *Ječius v. Lithuania*, § 50; *Schwabe and M.G. v. Germany*, § 72):

79. Այդ դրույթի երկրորդ բաղադրիչը («երբ դա հիմնավոր կերպով անհրաժեշտ է համարվում նրա կողմից հանցագործության կատարումը կանխել») չի թույլատրում համընդհանուր կանխարգելման քաղաքականություն իրականացնել անձի կամ անձանց խմբի նկատմամբ, ովքեր իշխանությունների կողմից համարվում են վտանգավոր կամ որոշակի անօրինական արարքներ կատարելու հակում ունեցող: Կալանքի այս հիմքը Պայմանավորվող պետություններին ընդամենը միջոց է ընձեռում՝ կանխել կոնկրետ և որոշակի իրավախախտումը, ընդ որում՝ կատարման կոնկրետ վայրի և ժամանակի և կոնկրետ տուժողների մասով: Որպեսզի կալանքը 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետի երկրորդ բաղադրիչի ներքո հիմնավորված լինի, իշխանությունները պետք է համոզիչ կերպով ապացուցեն, որ տվյալ անձն ամենայն հավանականությամբ կկատարեր կոնկրետ և որոշակի իրավախախտումը, եթե կալանքի միջոցով չկանխվեր դրա կատարումը (*S., V. and A. v. Denmark* [GC], § 89 և 91):

80. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետի երկրորդ բաղադրիչն առանձին հիմք է նախատեսում կալանքի համար, որը կախված չէ «իրավախախտում կատարած լինելու հիմնավոր կասկածի» առկայությունից: Դա վերաբերում է քրեական վարույթի շրջանակից դուրս իրականացվող՝ կանխարգելիչ կալանքին (*S., V. and A. v. Denmark* [GC], §§ 114-116, որը վերաբերում էր հանդիսականների բռնությունը կանխելու

լու նպատակով իրականացված կալանավորմանը):

81. Կասկածյալին դատարան ներկայացնելու նպատակի գոյությունը պետք է դիտարկել այդ նպատակին հասնելու փաստից անկախ: 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետով սահմանված չափանիշը չի ենթադրում, թե ոստիկանությունը պետք է ձերբակալման պահին կամ գանգատաբերի՝ կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում ունենա բավարար ապացույցներ նրան մեղադրանք առաջադրելու համար (*Petkov and Profirov v. Bulgaria*, § 52; *Erdagöz v. Turkey*, § 51): 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետի հիման վրա կալանքի ընթացքում անձին հարցաքննելու նպատակն է առաջ տանել քրեական վարույթը՝ հաստատելով կամ փարատելով այն կոնկրետ կասկածը, որն ընկած է եղել ձերբակալման հիմքում (*Mehmet Hasan Altan v. Turkey*, § 125; *Brogan and Others v. the United Kingdom*, §§ 52-54; *Labita v. Italy* [GC], § 155; *O'Hara v. the United Kingdom*, § 36):

82. Կալանավորված անձի դատարան ներկայացնելու «նպատակի» պահանջը պետք է որոշակի ճկունությամբ կիրառել 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետի հոդվածի երկրորդ բաղադրիչով նախատեսված կալանքի նկատմամբ, որպեսզի անհարկիորեն չերկարաձգվի կանխարգելիչ կարճատև կալանքի տևողությունը: Երբ անձը կարճ ժամանակ անց ազատ է արձակվում կանխարգելիչ կալանքից՝ կամ ռիսկը վերանալու, կամ, օրինակ, սահմանված կարճատև ժամկետը լրանալու պատճառով, «նպատակի» պահանջը չպետք է խոչընդոտ լինի կանխարգելիչ կալանք կիրառելու ճանապարհին (*S., V. and A. v. Denmark* [GC], §§ 118-126):

83. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետի համաձայն՝ կիրառվող կալանքը պետք է համաչափ միջոց լինի հայտարարված նպատակին հասնելու համար (*Ladent v. Poland*, §§ 55-56): Ներպետական մարմինները պարտավոր են համոզիչ կերպով հիմնավորել, որ կալանքն անհրաժեշտ է: Երբ իրավասու մարմինները որոշում են կայացնում անձի նախնական կալանքի վերաբերյալ՝ այն հիմքով, որ նա հրավիրվելու դեպքում չի ներկայանալու իրավասու մարմիններին, նրանք պետք է համոզված լինեն, որ տվյալ անձին տրվել է համարժեք ծանուցում և բավարար ժամանակ, որպեսզի վերջինս կատարի այդ պահանջը: Բա-

ցի այդ, իրավասու մարմինները պետք է ողջամիտ քայլեր ձեռնարկեն՝ համոզվելու համար, որ անձն իսկապես դիմել է փախուստի (*Vasiliciuc v. the Republic of Moldova*, § 40):

84. 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետի երկրորդ բաղադրիչի մեջ «անհրաժեշտության» չափանիշը ենթադրում է, որ պետք է դիտարկված լինի կալանքից նվազ ծանր միջոցներ կիրառելու հնարավորությունը, և որ պետք է պարզված լինի, որ դրանք բավարար չափով չեն կարող երաշխավորել անձի կամ հանրային շահի պաշտպանությունը: Տվյալ իրավախախտումը պետք է իր բնույթով ծանր լինի՝ առաջացնելով վտանգ կյանքի և առողջության համար կամ էական նյութական վնաս պատճառելու վտանգ: Դրանից զատ, այդ ռիսկի վերանալուց անմիջապես հետո կալանքը պետք է դադարի, իսկ դա անհրաժեշտ է դարձնում մոնիթորինգը՝ ներառյալ այնպիսի գործոնի նկատմամբ, ինչպիսին կալանքի տևողությունն է (*S., V. and A. v. Denmark* [GC], § 161):

85. «Իրավասու օրինական մարմին» արտահայտությունն ունի նույն իմաստը, ինչ «դատավոր կամ այլ պաշտոնատար անձ, որն օրենքով լիազորված է իրականացնելու դատական իշխանություն» արտահայտությունը՝ նախատեսված 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասում (*Schiesser v. Switzerland*, § 29):

2. «Հիմնավոր կասկած» հասկացության իմաստը

86. Ձերբակալման համար որպես հիմք պահանջվող կասկածի «հիմնավոր» լինելը 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետով ամրագրված երաշխիքի կարևորագույն մասն է (*Mehmet Hasan Altan v. Turkey*, § 124; *Fernandes Pedrosa v. Portugal*, § 87):

87. Քրեական իրավախախտում կատարված լինելու «հիմնավոր կասկածը» ենթադրում է այնպիսի փաստերի կամ տեղեկությունների առկայություն, որոնք անաչառ դիտորդին կհամոզեն, որ տվյալ անձը կարող է կատարած լինել իրավախախտում (*Ilgar Mammadov v. Azerbaijan*, § 88; *Erdagöz v. Turkey*, § 51; և *Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom*, § 32): Ուստի, իրավասու մարմինների կողմից բողոքի հիմնավորվածությունը ստուգելու նպատակով գործի կարևորագույն փաստերի իրական

քննությունը չկատարելն առաջացրել է 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետի խախտում (*Stepuleac v. Moldova*, § 73; *Elçi and Others v. Turkey*, § 674):

88. «Հիմնավոր» հասկացության բովանդակությունը կախված է հանգամանքների ամբողջությունից, սակայն կասկած առաջացնող փաստերը կարող են նույն մակարդակի վրա չլինել, ինչ մեղադրական դատավճիռը հիմնավորելու կամ անգամ անձին մեղադրանք առաջադրելու համար անհրաժեշտ փաստերը (*Merabishvili v. Georgia* [GC], § 184):

89. «Հիմնավորվածություն» եզրույթը նշանակում է նաև որոշակի նվազագույն շեմ, որը կասկածը պետք է հաղթահարի, որպեսզի անաչառ դիտորդն այդ կասկածի հիման վրա հավանական համարի մեղադրանքի հիմնավորվածությունը: Ազատությունից զրկելու հիմքում պետք է դրված լինեն տվյալ փաստերի՝ իրականում տեղի ունեցած լինելու մասին «հիմնավոր կասկածը» հիմնավորող բավարար օբյեկտիվ տարրեր: Բացի դրանից, մեջբերված փաստերը պետք է ողջամտորեն համարվեն քրեական օրենսգրքում հանցավոր վարքագիծը նկարագրող հոդվածներից որևէ մեկին համապատասխանող փաստեր: Այսպիսով, «հիմնավոր կասկածն» ակնհայտորեն չի կարող գոյություն ունենալ, եթե կալանավորված անձին մեղսագրվող արարքները կամ փաստերը հանցագործություն չեն եղել այն ժամանակ, երբ դրանք տեղի են ունեցել (*Kavala v. Turkey**, § 128):

90. Թեպետ հիմնավոր կասկածը պետք է գոյություն ունենա ձերբակալելու և սկզբնական կալանքի ժամանակ, կալանքի ժամկետի երկարացման դեպքում պետք է հիմնավորել նաև, որ կասկածը պահպանվել է և մնացել է «հիմնավոր» կալանքի ողջ ընթացքում (*Ilgar Mammadov v. Azerbaijan*, § 90):

91. Ահաբեկչության պարագայում, թեպետ Պայմանավորվող պետություններից չի կարելի պահանջել, որպեսզի նրանք հիմնավորեն ահաբեկչության մեջ կասկածվող անձի ձերբակալման հիմքում դրված կասկածի հիմնավոր լինելը՝ բացահայտելով տեղեկատվության գաղտնի աղբյուրները, Դատարանը վճռել է, որ ահաբեկչական հանցավորության դեմ պայքարի հրատապությունը չի կարող արդարացնել «հիմնավոր» հասկացության այն աստիճան ընդարձակումը, որ խաթարվի 5-րդ

հոդվածի 1-ին մասի (գ) ենթակետով ապահովված երաշխիքը (*O'Hara v. the United Kingdom*, § 35):

92. Դատարանը որոշել է, որ անանուն իրազեկչից ստացված և այլ ապացույցներով չհաստատված և ասեկոսեի բնույթ ունեցող ապացույցները բավարար չեն՝ հաստատելու համար այն «հիմնավոր կասկածը», թե գանգատաբերը ներքաշված է մաֆիային առնչվող գործունեության մեջ (*Labita v. Italy* [GC], §§ 156 et seq.): Ի հակադրություն, մի քանի տարի առաջ տրված ինքնախոստովանական ցուցմունքները, որոնցից կասկածյալները հետագայում հրաժարվել էին, չէին բացառել «հիմնավոր կասկածի» գոյությունը գանգատաբերի նկատմամբ: Ավելին, դա որևէ ազդեցություն չունեցավ նրան ձերբակալելու սանկցիայի օրինականության վրա (*Talat Tepe v. Turkey*, § 61):

3. «Իրավախախտում» եզրույթը

93. «Իրավախախտում» եզրույթն ինքնուրույն իմաստ ունի, որը նման է 6-րդ հոդվածում օգտագործված «քրեական իրավախախտում» եզրույթի իմաստին: Իրավախախտման դասակարգումը ներպետական օրենսդրության մեջ ուշադրության արժանի գործոններից մեկն է միայն: Այնուհանդերձ, էական գործոններ են նաև վարույթի բնույթը և հնարավոր պատժի ծանրությունը (*Benham v. the United Kingdom*, § 56; *S., V. and A. v. Denmark* [GC], § 90):

Դ. Անչափահասի կալանքը

Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (դ) կետ

«1. ... Ոչ ոքի չի կարելի ազատությունից զրկել այլ կերպ, քան հետևյալ դեպքերում և օրենքով սահմանված կարգով.

...

դ. անչափահասին կալանքի վերցնելը օրինական կարգադրության հիման վրա՝ դաստիարակչական հսկողության համար, կամ նրա օրինական կալանավորումը՝ նրան իրավասու օրինական մարմնին ներկայացնելու նպատակով,»

HUDOC-ի բանալի բառեր

Deprivation of liberty (5-1) – Procedure prescribed by law (5-1) – Lawful arrest or detention (5-1)

Minors (5-1-d) – Educational supervision (5-1-d) – Bringing before competent authority (5-1-d)

1. Ընդհանուր դրույթներ

94. «Անչափահաս» եզրույթը վերաբերում է այն անձանց, ում 18 տարին չի լրացել (*Koniarska v. the United Kingdom* (dec.))՝ հաշվի առնելով եվրոպական չափանիշները և Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի թիվ CM (72) բանաձևը (*X. v. Switzerland*, Commission decision of 14 December 1979):

95. Հոդվածի (դ) կետը չի սահմանափակվում անչափահասի կալանավորումը թույլատրելով: Այն պարունակում է որոշակի, բայց ոչ սպառիչ այնպիսի հանգամանքների օրինակներ, որոնցում անչափահասները կարող են կալանավորվել, մասնավորապես, (ա) դաստիարակչական հսկողության նպատակով, կամ (բ) անփափախաբան իրավասու օրինական մարմին ներկայացնելու նպատակով (*Mubilanzila Mayeka and Kaniki Mitunga v. Belgium*, § 100):

2. Դաստիարակչական հսկողությունը

96. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (դ) կետի առաջին բաղադրիչը թույլատրում է անչափահասին ազատությունից զրկել՝ ելնելով նրա իսկ շահից, անկախ այն հանգամանքից՝ արդյոք նա կասկածվում է քրեական իրավախախտում կատարած լինելու մեջ, թե պարզապես «ոչսկի ենթակա» երեխա է (*D.L. v. Bulgaria*, § 71):

97. Անչափահասների կալանավորման համատեքստում «դաստիարակչական հսկողություն» բառերը չպետք է նույնացնել դասարանական դասավանդման մեթոդներին: Այդ վերահսկողությունը պետք է ներառի իրավասու մարմնի կողմից տվյալ երեխայի և նրա պաշտպանության

նպատակով ծնողական իրավունքների իրականացման տարաբնույթ դրսևորումները (*P. and S. v. Poland*, § 147; *Ichin and Others v. Ukraine*, § 39; *D.G. v. Ireland*, § 80):

Կրթության գործընթացում ընդհատումներից խուսափելու նպատակով «դաստիարակչական հսկողությունը» պետք է, այնուամենայնիվ, պարունակի դպրոցական կրթության կարևորագույն բաղադրիչ, այսինքն՝ կալանավորված բոլոր անչափահասների դեպքում ստանդարտ գործելակերպ պետք է լինի սովորական դպրոցի ուսումնական ծրագրին համահունչ դպրոցական կրթության կազմակերպումը, անգամ երբ անչափահասները սահմանափակ ժամկետով պահվում են ժամանակավոր ազատագրկման վայրերում (*Blokhin v. Russia* [GC], § 170):

98. «Վարքը շտկելու» կամ անչափահասի կողմից նոր իրավախախտումների կատարումը կանխելու նպատակով անչափահասին կալանավորելը Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (դ) կետի ներքո չի թույլատրվում (*Blokhin v. Russia* [GC], § 171):

99 Հոդվածի (դ) կետը չի բացառում ժամանակավոր ազատագրկման կիրառությունը մինչև դաստիարակչական հսկողության ռեժիմի կիրառությունը, երբ ժամանակավոր ազատագրկումը չի ներառում դաստիարակչական հսկողության տարրեր: Այս պարագայում անհրաժեշտ է, սակայն, որպեսզի ազատագրկմանը սեղմ ժամկետում հաջորդի դաստիարակչական հսկողության ռեժիմի փաստացի կիրառությունը՝ հենց այդ նպատակի համար նախատեսված և բավարար ռեսուրսներով համալրված (բաց կամ փակ) միջավայրում (*Bouamar v. Belgium*, § 50):

100. Անչափահասին փակ հիմնարկում տեղավորելը նույնպես պետք է համաչափ լինի «դաստիարակչական հսկողության» նպատակին: Դա պետք է հնարավոր միջոցների մեջ վերջինը լինի, կիրառվի՝ ելնելով երեխայի լավագույն շահերից, և ուղղված լինի երեխայի զարգացումը խթանող լուրջ ռիսկերի կանխմանը (*D.L. v. Bulgaria*, § 74):

101. Եթե պետությունն ընտրել է ազատագրկում ենթադրող դաստիարակչական հսկողության համակարգ, ապա այն պարտավոր է ապահովել համապատասխան ենթակառուցվածք, որը կհամապատասխանի անվտանգության և կրթության հարցում այդ համակարգի պահանջներին:

րին, ընդ որում՝ միևնույն ժամանակ կրավարարի նաև Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (դ) կետի պահանջները (*A. and Others v. Bulgaria*, § 69; *D.G. v. Ireland*, § 79):

Մանկավարժական և կրթական համակարգի գործունեության կազմակերպման հարցում պետությանը թողնվում է հայեցողության որոշակի շրջանակ (*D.L. v. Bulgaria*, § 77):

102. Դատարանը չի համարում, որ անչափահասների պահման վայրը կարող է համարվել «դաստիարակչական հսկողության» վայր, եթե այնտեղ կրթական որևէ գործունեություն չի կազմակերպվում (*Ichin and Others v. Ukraine*, § 39):

3. Իրավասու օրինական մարմինը

103. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (դ) կետի երկրորդ բաղադրիչը կարգավորում է անչափահասի օրինական կալանավորումը նրան իրավասու օրինական մարմին ներկայացնելու նպատակով: Կոնվենցիայի տեքստի նախապատրաստական աշխատանքների նյութերից պարզ է դառնում, որ այս դրույթը նախատեսված է եղել նախքան քաղաքացիական կամ վարչական վարույթն անչափահասի կալանավորման դեպքերը կարգավորելու համար, մինչդեռ քրեական վարույթի շրջանակում կիրառվող կալանքը պետք է կարգավորվեր 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (դ) կետով:

104. Այնուհանդերձ, Դատարանը վճռել է, որ քրեական իրավախախտում կատարելու մեջ մեղադրվող անչափահասի կալանքը, որն իրականացվել է վերջինիս հոգեկան առողջության վերաբերյալ որոշում կայացնելու համար անհրաժեշտ հոգեբուժական զեկույցի կազմման ընթացքում, ենթակա է (դ) կետի պահանջներին՝ որպես իրավասու մարմին ներկայացնելու նպատակով անչափահասի կալանքի դեպք (*X. v. Switzerland*, Commission decision of 14 December 1979):

Ե. Կալանքն առողջապահական կամ սոցիալական նպատակներով

Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (ե) կետ

«1. ... Ոչ ոքի չի կարելի ազատությունից զրկել այլ կերպ, քան հետևյալ դեպքերում և օրենքով սահմանված կարգով.

...

ե. անձանց օրինական կալանքի վերցնելը՝ վարակիչ հիվանդությունների տարածումը կանխելու նպատակով, ինչպես նաև հոգեկան հիվանդներին, գինեմոլներին կամ թմրամոլներին կամ թափառաշրջիկներին օրինական կալանքի վերցնելը,»

HUDOC-ի բանալի բառեր

Liberty of person (5-1) – Security of person (5-1) – Deprivation of liberty (5-1) – Procedure prescribed by law (5-1) – Lawful arrest or detention (5-1)

Prevention of spreading of infectious diseases (5-1-e) – Persons of unsound mind (5-1-e) – Alcoholics (5-1-e) – Drug addicts (5-1-e) – Vagrants (5-1-e)

1. Ընդհանուր դրույթներ

105. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (ե) կետը վերաբերում է մի քանի կատեգորիաների անձանց, ինչպիսիք են վարակիչ հիվանդություններ տարածող անձինք, հոգեկան հիվանդները, գինեմոլները, թմրամոլները և թափառաշրջիկները: Այս կատեգորիաների բոլոր անձինք փոխկապակցված են, քանի որ նրանք կարող են ազատությունից զրկվել կամ բուժման ենթարկվելու նպատակով, կամ սոցիալական քաղաքականության նկատառումներով, կամ առողջապահական և սոցիալական հիմքերով միաժամանակ (*Enhorn v. Sweden*, § 43):

106. Բոլոր այս անձանց, ովքեր սոցիալական կյանքին ոչ լիարժեքորեն հարմարված մարդիկ են, Կոնվենցիան թույլ է տալիս զրկել ազա-

տությունից ոչ միայն այն պատճառով, որ նրանք կարող են վտանգավոր լինել հանրային անվտանգության համար, այլ նաև որովհետև նրանց կալանավորումը կարող է բխել նրանց իսկ շահերից (*նույն գրքում; Guzzardi v. Italy*, § 98 *in fine*):

2. Վարակիչ հիվանդությունների տարածումը կանխելը

107. Անձին «վարակիչ հիվանդությունների տարածումը կանխելու նպատակով» կալանավորելու «օրինականությունը» գնահատելիս պետք է դիտարկել հետևյալ հիմնական չափանիշները.

- արդյոք վարակիչ հիվանդության տարածումը վտանգավոր է հանրային առողջության կամ անվտանգության համար, և
- արդյոք վարակված անձի կալանքը հիվանդության տարածմանը խոչընդոտելու հնարավոր միջոցների մեջ վերջինն է, իսկ այլ ավելի մեղմ միջոցները դիտարկվել են և համարվել են ոչ բավարար հանրային շահը պաշտպանելու տեսանկյունից:

Երբ վերոհիշյալ չափանիշներն այլևս բավարարված չեն անձին ազատությունից զրկելու հիմքը դադարում է գոյություն ունենալ (*Enhorn v. Sweden*, § 44):

3. Հոգեկան հիվանդների կալանքը

108. Կոնվենցիայում «հոգեկան հիվանդ» եզրույթը ճշգրիտ սահմանված չէ, քանի որ հոգեբուժությունը թե՛ բժշկական, թե՛ հասարակական դիրքորոշումների տեսանկյունից մշտապես փոփոխվող և զարգացող ոլորտ է: Այնուհանդերձ, չի կարելի համարել, որ տվյալ կետը թույլ է տալիս կալանքի տակ պահել անձին զուտ այն պատճառով, որ նրա գաղափարները կամ վարքագիծը շեղվում են գերակշռող նորմերից (*Rakevich v. Russia*, § 26):

«Հոգեկան հիվանդ» եզրույթին պետք է ինքնուրույն իմաստ վերագրել, և Դատարանը պարտավոր չէ առաջնորդվել այդ կամ համանման եզրույթներին ներպետական իրավական համակարգերում տրված մեկնաբանություններով (*Petschulies v. Germany*, § 74-77): Պարտադիր չէ,

որպեսզի անձը լինի այնպիսի վիճակում որի պատճառով նա հանցանքը կատարելու պահին ներպետական իրավական համակարգում մասամբ կամ ամբողջությամբ կազատվեր քրեական պատասխանատվությունից (*Ilmseher v. Germany* [GC], § 149):

109. Անձը չի կարող ազատությունից զրկվել «հոգեկան հիվանդ» լինելու հիմքով, եթե բավարարված չեն հետևյալ երեք նվազագույն պայմանները (*Ilmseher v. Germany* [GC], § 127; *Stanev v. Bulgaria* [GC], § 145; *D.D. v. Lithuania*, § 156; *Kallweit v. Germany*, § 45; *Shtukaturov v. Russia*, § 114; *Varbanov v. Bulgaria*, § 45; և *Winterwerp v. the Netherlands*, § 39).

- պետք է օբյեկտիվ բժշկական փորձաքննություններով հիմնավորված լինի, որ անձն ունի հոգեկան հիվանդություն, բացառությամբ երբ պահանջվում է անձին կալանավորել հրատապ կարգով,
- անձի հոգեկան խանգարումը պետք է այն տեսակի խանգարում լինի, որի դեպքում հարկադիր պահումն արդարացված է: Պետք է ապացուցված լինի, որ տվյալ հանգամանքներում անհրաժեշտ է անձին զրկել ազատությունից,
- հոգեկան խանգարումը՝ հաստատված օբյեկտիվ բժշկական ապացույցներով, պետք է առկա լինի ազատազրկման ողջ ժամանակահատվածի ընթացքում:

110. Հոգեկան հիվանդ համարվող անձին ազատությունից զրկելը չի կարող համարվել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (ե) կետին համապատասխանող, եթե ազատությունից զրկելու մասին որոշումը կայացվել է՝ չստանալով բժշկական փորձագետի եզրակացությունը (*Ruiz Rivera v. Switzerland*, § 59; *S.R. v. the Netherlands* (dec.), § 31):

Եթե չկա որևէ այլ հնարավորություն, օրինակ, երբ տվյալ անձը հրաժարվում է ներկայանալ զննության, ապա պետք է փորձել առնվազն բժշկական փորձագետի գնահատում կազմակերպել տվյալ անձի հոգեկան առողջության փաստացի վիճակի առնչությամբ գրավոր նյութերի հիման վրա, ինչը չանելու դեպքում հնարավոր չի լինի պնդել, թե բավարար չափով հիմնավորվել է անձի հոգեկան հիվանդություն ունենալը (*Constancia v. the Netherlands* (dec.), § 26, երբ Դատարանը թույլատրելի համարեց գանգատաբերի հոգեկան վիճակի բժշկական զննության փո-

խարեն առկա այլ տեղեկությունները որպես հիմք ընդունելը):

111. Ինչ վերաբերում է թվարկված պայմաններից երկրորդին, ապա հոգեկան հիվանդի կալանավորումը կարող է անհրաժեշտ լինել ոչ միայն այն դեպքում, երբ անձը թերապիայի, դեղորայքի կամ կլինիկական այլ բուժման կարիք ունի իր վիճակը բուժելու կամ մեղմելու համար, այլ նաև այն դեպքում, երբ այդ անձի կողմից իրեն կամ այլ անձանց վնաս պատճառելը կանխել անհրաժեշտ է հսկողություն և վերահսկողություն տվյալ անձի նկատմամբ (*Ilseher v. Germany* [GC], § 133; *Hutchison Reid v. the United Kingdom*, § 52):

5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (ե) կետը թույլ է տալիս հոգեկան խանգարում ունեցող անձին ազատությունից զրկել անգամ այն դեպքում, երբ բուժում չի նախատեսվում, սակայն այդ միջոցը պետք է բավարար չափով հիմնավորված լինի՝ ելնելով անձի առողջական վիճակի ծանրությունից և իրեն կամ այլ անձանց պաշտպանելու անհրաժեշտությունից (*N. v. Romania*, § 151):

112. Հոգեկան վիճակը պետք է որոշակի աստիճանի ծանրություն ունենա, որպեսզի համարվի «իսկական» հոգեկան խանգարում (*Glien v. Germany*, § 85): 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (ե) կետի իմաստով «իսկական հոգեկան խանգարում» համարվելու համար տվյալ հոգեկան խանգարումը պետք է այն աստիճանի ծանր լինի, որ անհրաժեշտ դառնա դրա բուժումը հոգեկան հիվանդների համար գործող համապատասխան հիմնարկում (*Ilseher v. Germany* [GC], § 129 *Petschulies v. Germany*, § 76):

113. Անձին որպես «հոգեկան հիվանդ» ազատությունից զրկելու մասին որոշում կայացնելիս ներպետական մարմինները պետք է որոշակի հայեցողություն ունենան, քանի որ կոնկրետ գործով ներկայացված ապացույցների գնահատումն առաջին հերթին հենց ներպետական մարմինների գործառույթն է (*Ilseher v. Germany* [GC], § 128; *Plesó v. Hungary*, § 61; *H.L. v. the United Kingdom*, § 98):

Ներպետական իրավասու մարմինը պետք է իրեն ներկայացված փորձագիտական խորհրդատվությունը մանրամասն վերլուծի և սեփական եզրակացության հանգի առ այն՝արդյոք տվյալ անձն ունի հոգե-

կան խանգարում (*Ilseher v. Germany* [GC], § 132):

114. Պահը, որի դրությամբ պետք է 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (ե) կետի պահանջների իմաստով բավարար չափով հիմնավորված լինի անձի հոգեկան հիվանդ լինելը, այդ հիվանդության պատճառով անձին ազատությունից զրկելու միջոցը կիրառելու ամսաթիվն է (*Ilseher v. Germany* [GC], § 134; *O.H. v. Germany*, § 78): Այնուհանդերձ, պետք է հաշվի առնվեն կալանավորման որոշման ընդունումից հետո կալանավորված անձի հոգեկան վիճակի փոփոխությունները, եթե այդպիսիք կան (*Ilseher v. Germany* [GC], § 134): Ուստի, բժշկական փորձագետների եզրակացությունները, որոնց վրա հենվել են իրավասու մարմինները, պետք է բավականաչափ թարմ լինեն (*Kadusic v. Switzerland*, §§ 44 և 55):

115. Երբ բժշկական տվյալները վկայում են առողջացման մասին, իրավասու մարմիններին կարող է որոշ ժամանակ պետք զալ գանգատաբերի ազատազրկումը դադարեցնելու հարցը քննարկելու համար (*Luberti v. Italy*, § 28): Այնուհանդերձ, ազատությունից զրկելու շարունակումը զուտ վարչարարության նպատակով արդարացված չէ (*R.L. and M.-J.D. v. France*, § 129):

116. Հոգեկան հիվանդություն ունեցող անձանց ազատազրկումը պետք է ի կատար ածվի հիվանդանոցում, կլինիկայում կամ նման անձանց պահելու իրավասություն ունեցող այլ պատշաճ հաստատությունում (*L.B. v. Belgium*, § 93; *Ashingdane v. the United Kingdom*, § 44; *O.H. v. Germany*, § 79):

117. Ի հակադրություն, նախքան պատշաճ հաստատություն տեղափոխելը տվյալ անձին կարելի է ժամանակավորապես տեղավորել այլ հաստատությունում, որը հատուկ նախատեսված չէ հոգեկան հիվանդ անձանց համար՝ պայմանով, որ սպասման ժամանակահատվածը չափազանց երկար չլինի (*Pankiewicz v. Poland*, §§ 44-45; *Morsink v. the Netherlands*, §§ 67-69; *Brand v. the Netherlands*, §§ 64-66):

118. Հաշվի առնելով ազատությունից զրկելու օրինականության օրգանական կապը դրա ի կատար ածման պայմանների հետ՝ հոգեկան հիվանդ անձանց կալանավորումն ազատությունից զրկելու սկզբնական որոշման հիման վրա կարող է օրինական դառնալ այն պահից, երբ

այդ անձը հոգեկան հիվանդ անձանց համար ոչ պատշաճ համարվող հաստատությունից տեղափոխվի պատշաճ հաստատություն (*Illseher v. Germany* [GC], §§ 140-141):

119. Պատշաճ թերապիայի կազմակերպումն ազատությունից զրկելու «օրինականության» լայն հասկացության պարտադիր բաղադրիչ է դարձել: Հոգեկան հիվանդ անձանց ազատությունից զրկելը ցանկացած դեպքում պետք է ունենա թերապևտիկ նպատակ՝ ուղղված նրանց հոգեկան հիվանդության բուժմանը կամ մեղմելուն, որը համապատասխան դեպքերում պետք է ներառի նրանց վտանգավորության աստիճանի նվազեցումը կամ ավելի վերահսկելի դարձնելը (*Rooman v. Belgium* [GC], § 208):

120. Ուստի, 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (ե) կետի ներքո իրականացվող ազատագրումը երկակի գործառույթ ունի՝ մի կողմից պաշտպանության սոցիալական գործառույթն է, մյուս կողմից՝ թերապևտիկ գործառույթը, որը կապված է հոգեկան հիվանդ անձի՝ պատշաճ և անհատականացված թերապիա կամ բուժման կուրս ստանալու անհատական շահի հետ: Պատշաճ և անհատականացված բուժումը «պատշաճ հաստատություն» հասկացության կարևորագույն բաղադրիչ է (*Rooman v. Belgium* [GC], § 210):

121. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (ե) կետը նաև դատավարական երաշխիքներ է ընձեռում՝ կապված անձի ոչ հոժարակամ հոսպիտալացումը թույլատրող դատական որոշումների հետ (*M.S. v. Croatia (no. 2)*, § 114): «Օրինականության» հասկացությունը ենթադրում է պատշաճ և արդար ընթացակարգ, որում տվյալ անձը բավականաչափ պաշտպանված կլինի կամայական ազատագրումից (*V.K. v. Russia*, § 33; *X. v. Finland*, § 148, որը վերաբերում էր գանգատաբերի ոչ հոժարակամ պահման ժամկետի երկարացման առումով համարժեք երաշխիքների բացակայությանը):

122. Ուստի, անձին հոգեբուժական հիմնարկում ոչ հոժարակամ հոսպիտալացնելու վարույթը պետք է արդյունավետ երաշխիքներ տրամադրի՝ բացառելու համար կամայականությունը՝ հաշվի առնելով հոգեկան խանգարումներ ունեցող անհատների խոցելիությունը, ինչպես

նաև նրանց իրավունքների որևիցե սահմանափակում հիմնավորելու համար խիստ ծանրակշիռ պատճառներ ներկայացնելու անհրաժեշտությունը (*M.S. v. Croatia (no. 2)*, § 147):

123. Խիստ կարևոր է, որպեսզի տվյալ անձի համար հասանելի լինի դատարանը, և անձն ունենա անձամբ կամ, անհրաժեշտության դեպքում, որոշակի ներկայացուցչի միջոցով լսված լինելու հնարավորություն: Դա նշանակում է, որ հոգեբուժական հաստատությունում պահվող անձը պետք է, եթե չկան առանձնահատուկ հանգամանքներ, իրավաբանական օգնություն ստանա իր պահման ժամկետը երկարացնելուն, կասեցնելուն կամ դադարեցնելուն առնչվող վարույթներում (*Նոյն պետքում*, §§ 152 և 153; *N. v. Romania*, § 196):

124. Փաստաբանի նշանակումը սուսկ, երբ փաստաբանը փաստացի չի ցուցաբերում իրավաբանական օգնություն, չի կարող բավարարել անհրաժեշտ «իրավաբանական օգնություն» ստանալու պահանջը «հոգեկան հիվանդ» լինելու հիմքով պահվող անձանց պարագայում: Հաշմանդամություն ունեցող անձանց արդյունավետ իրավաբանական ներկայացուցչությունը ներառում է այդ անձանց շահերը ներկայացնող փաստաբանների նկատմամբ իրավասու ներպետական դատարանների կողմից ավելի խիստ վերահսկողություն իրականացնելու պահանջը (*M.S. v. Croatia (no. 2)*, § 154; տե՛ս նաև *V.K. v. Russia*, որի շրջանակում դատարանի նշանակած փաստաբանը չէր տրամադրել արդյունավետ իրավաբանական օգնություն, իսկ ներպետական դատարաններն ակնհայտորեն հաշվի չէին առել այդ թերացումը):

4. Գինեմոլների և թմրամոլների կալանքը

125. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (ե) կետը պետք չէ մեկնաբանել միայն որպես «ալկոհոլամոլության» կլինիկական վիճակում գտնվող անձանց՝ բառի նեղ իմաստով «ալկոհոլամոլների», կալանավորումը թույլատրող նորմ, քանի որ այդ դրույթի տեքստը որևէ կերպ չի արգելում պետություններին տվյալ միջոցը կիրառել ալկոհոլը չարաշահող անձի նկատմամբ՝ նպատակ ունենալով սահմանափակել ալկոհոլի հետևանքով տվյալ անձին և հանրությանը պատճառվող վնասը, կամ

կանխել ավրհոլ օգտագործելու հետևանքով ցուցաբերած վտանգավոր վարքագիծը (*Kharin v. Russia*, § 34):

126. Ուստի, այն անձինք, ովքեր «ավրհոլամոլի» բժշկական փստո-րոշում չունեն, սակայն նրանց վարքը և պահվածքն ավրհոլի ազդե-ցության ներքո կարող է վտանգ առաջացնել հասարակական կարգի կամ հենց տվյալ անձանց համար, կարող են կալանավորվել հանրու-թյան կամ իրենց իսկ շահերի (օրինակ՝ առողջության կամ անձնական անվտանգության) պաշտպանության նպատակով (*Hilda Hafsteinsdóttir v. Iceland*, § 42): Դա, սակայն, չի նշանակում, թե 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (ե) կետը թույլ է տալիս անձին կալանավորել սոսկ նրա համար, որ նա օգտագործել է ավրհոլ (*Petschulies v. Germany*, § 65; *Witold Litwa v. Poland*, §§ 61-62):

5. Թափառաշրջիկները

127. «Թափառաշրջիկների» վերաբերյալ նախադեպային պրակտի-կան ծավալուն չէ: Այս դրույթի կիրառման դաշտում են այն անձինք, ովքեր չունեն բնակության մշտական վայր, ապրուստի միջոցներ, որևէ արհեստ կամ մասնագիտություն: Այս երեք պայմանները, որոնք ամ-րագրված են Բելգիայի քրեական օրենսգրքում, հանրագումարային են. միևնույն անձի դեպքում այս երեք պայմանները պետք է առկա լինեն միաժամանակ (*De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium*, § 68):

2. Օտարերկրացու կալանքը

Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետ

«1. ... Ոչ ոքի չի կարելի ազատությունից զրկել այլ կերպ, քան հետևյալ դեպքերում և օրենքով սահմանված կարգով.

...

գ. անձի օրինական կալանավորումը կամ ձերբակալումը՝ նրա անօրինական մուտքը երկիր կանխելու նպատակով, կամ այն անձի օրինական կալանավորումը կամ ձերբակալումը, որի դեմ միջոցներ են ձեռնարկվում՝ նրան արտաքսելու կամ հանձնելու նպատակով»:

HUDOC-ի բանալի բառեր

Deprivation of liberty (5-1) – Procedure prescribed by law (5-1) – Lawful arrest or detention (5-1)

Prevent unauthorised entry into country (5-1-f) – Expulsion (5-1-f) – Extradition (5-1-f)

1. Կալանավորումը երկիր անօրինական մուտքը կանխելու նպատակով

128. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետը պետություննե-րին թույլ է տալիս սահմանափակել օտարերկրացիների ազատությու-նը ներգաղթի վերահսկողության շրջանակներում (*Khlaifia and Others v. Italy* [GC], § 89): Հաշվի առնելով, որ այս դրույթի առաջին մասը թույլ է տալիս կալանքի տակ պահել ապաստան հայցող անձի կամ այլ ներ-գաղթողի՝ մինչև պետության կողմից երկիր մուտք գործելը թույլատրե-լը, նման կալանքը պետք է համահունչ լինի 5-րդ հոդվածի ընդհանուր նպատակին, այն է՝ պաշտպանել ազատության իրավունքը և ապահո-վել, որպեսզի ոչ ոք ազատությունից չզրկվի կամայականորեն (*Saadi v. the United Kingdom* [GC], §§ 64-66):

129. Հարցի պատասխանը, թե երբ է 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետի առաջին բաղադրիչը դադարում կիրառելի լինել այն հիմքով, որ տվյալ անձին տրամադրվել է մուտքի կամ կացության պաշտոնական թույլտվություն, մեծ մասամբ կախված է ներպետական օրենսդրությու-նից (*Suso Musa v. Malta*, § 97):

130. Սկզբունքը, համաձայն որի՝ կալանավորումը չպետք է կամայա-կան լինի, կիրառելի է 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետի առաջին բա-ղադրիչով իրականացվող կալանավորման նկատմամբ նույն կերպ, ինչ նույն հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետի երկրորդ բաղադրիչով իրականաց-վող կալանավորման պարագայում (*Saadi v. the United Kingdom* [GC], § 73):

131. Ուստի, 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետի առաջին բաղադրիչի համատեքստում «կամայականությունից պաշտպանված լինելու երաշ-

խիքը» նշանակում է, որ այդ կալանքը պետք է բարեխղճորեն ի կատար ածվի. այն պետք է սերտորեն կապված լինի երկրի տարածք անձի անօրինական մուտքը կանխելու նպատակի հետ: Դրանից զատ, կալանքի վայրը և պայմանները պետք է պատշաճ լինեն՝ մտապահելով, որ այդ միջոցը կիրառվում է ոչ թե հանցագործություն կատարած անձանց, այլ օտարերկրացիների նկատմամբ, ովքեր, որպես կանոն, վախենալով իրենց կյանքի համար, փախել են սեփական երկրից: Եվ վերջապես, կալանքի տևողությունը չպետք է գերազանցի հետապնդվող նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ ողջամիտ ժամկետը (նույն տեղում, § 74):

132. Դատարանը որոշակի վերապահումներ է առանձնացրել՝ կապված իշխանությունների այն պրակտիկայի հետ, երբ ապաստան հայցողներն ինքնաբերաբար կալանավորվում են՝ առանց նրանց առանձնահատուկ կարիքների անհատականացված գնահատման (*Thimothawes v. Belgium*, § 73; *Mahamed Jama v. Malta*, § 146):

133. Կալանքի որոշման ի կատար ածման ձևն ուսումնասիրելիս Դատարանը պետք է հաշվի առնի այդ անձանց՝ որպես հնարավոր ներգաղթյալների առանձնահատուկ վիճակը (*Kanagaratnam v. Belgium*, § 80, երբ գանգատաբերը և վերջինիս երեք երեխաները պահվել էին չափահասների համար նախատեսված փակ հիմնարկում; *Rahimi v. Greece*, § 108, երբ կալանքն ինքնաբերաբար կիրառվել էր անուղեկից անչափահասի նկատմամբ):

134. Երբ մեծաթիվ ապաստան հայցողներ միանգամից մոտենում են պետական սահմաններին, ապա կամայականության արգելից զատ՝ 5-րդ հոդվածով սահմանված օրինականության պահանջը կարող է ընդհանուր առմամբ բավարարված համարվել, եթե ներպետական իրավական համակարգում սահմանված են, օրինակ, ընդամենը տարանցման գոտում ազատությունից զրկելու մասին որոշում կայացնելու իրավասությամբ օժտված մարմնի անվանումը, այդ մարմնի կողմից կայացվող որոշման ձևը, հնարավոր հիմքերը և սահմանները, ազատությունից զրկելու առավելագույն տևողությունը և, ինչպես պահանջում է 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասը, դատական կարգով բողոքարկման կիրառելի

մեխանիզմը (*Z.A. and Others v. Russia [GC]*, § 162):

135. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետը պետություններին չի արգելում, օրինակ, ներպետական օրենսդրական նորմեր ընդունել և դրանցով սահմանել այն հիմքերը, որոնց կիրառմամբ կարելի է որոշում կայացնել անձանց այդ կերպ ազատությունից զրկելու մասին՝ հավուր պատշաճի հաշվի առնելով ապաստան հայցողների զանգվածային ներհուսքի գործնական իրողությունները: Մասնավորապես, 1-ին մասի (գ) կետը չի արգելում սահմանափակ ժամկետով ազատությունից զրկել տարանցման գոտում՝ հիմնվելով այն հանգամանքի վրա, որ այդ անձանց ազատությունից զրկելն ընդհանուր առմամբ անհրաժեշտ է, որպեսզի ապահովվի ապաստան հայցողների ներկայությունը տարածքում մինչև նրանց ապաստանի հայցերի քննության ավարտը, կամ որ ավելին է՝ հիմնվելով այն հանգամանքի վրա, որ անհրաժեշտ է ապաստանի դիմումների ընդունելիությունը քննարկել արագորեն, և որ այդ կապակցությամբ տարանցման գոտում ներդրված է որոշակի համակարգ և ընթացակարգեր (նույն տեղում, § 163):

2. Կալանավորումն արտաքսման կամ հանձնման նպատակով

136. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետը չի պահանջում կալանավորման ողջամտորեն անհրաժեշտ լինելը, օրինակ, տվյալ անձի կողմից հանցանք գործելը կամ նրա փախուստը կանխելու նպատակով: Այս առումով, այն պաշտպանության այլ մակարդակ է նախատեսում՝ քան 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետը. 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետով պահանջվում է միայն, որ «արտաքսման կամ հանձնման հետ կապված գործընթաց տեղի ունենալիս լինի»: Ուստի, այդ կետի կիրառության իմաստով էական նշանակություն չունի՝ արդյոք արտաքսելու մասին կայացվող որոշումը կարող է հիմնավորված լինել Կոնվենցիայի կամ ներպետական օրենսդրության ներքո (*Chahal v. the United Kingdom*, § 112; *Čonka v. Belgium*, § 38; *Nasrulloev v. Russia*, § 69; *Soldatenko v. Ukraine*, § 109):

Ներպետական օրենսդրությամբ, սակայն, կարող է նախատեսված լինել կալանավորման «անհրաժեշտությունը» ստուգելու պահանջ

(*Muzamba Oyaw v. Belgium* (dec.), § 36; *J.R. and Others v. Greece*, § 111):

137. Եվրոպական դատարանը, սակայն, հաշվի է առնում կալանավորված անձանց առանձնահատուկ վիճակը և հնարավոր խոցելիությունը (օրինակ՝ առողջությամբ կամ տարիքով պայմանավորված), որի պատճառով նրանց կալանավորումը կարող է ոչ նպատակահարմար դառնալ (*Thimothawes v. Belgium*, § 73, 79-80)

Երբ անձն անչափահաս է, Դատարանն իբրև բացառություն է դիտարկում այն, որ ազատագրվումը պետք է լինի անհրաժեշտ հետապնդվող նպատակին հասնելու, այսինքն՝ ընտանիքի տեղափոխումն ապահովելու նպատակի համար (*A.B. and Others v. France*, § 120): Կալանքի վայրում ծնողներին ուղեկցող երեխայի ներկայությունը կհամապատասխանի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետին միայն այն դեպքում, երբ ներպետական իրավասու մարմինները կկարողանան հիմնավորել, որ այդ միջոցը՝ որպես հնարավոր միջոցների մեջ վերջինը, ձեռնարկելուց առաջ փաստացի ստուգվել և հաստատվել է, որ նրանց ազատությունն ավելի քիչ չափով սահմանափակող որևէ այլ միջոց հնարավոր չէր ձեռնարկել (*նույն տեղում*, § 123):

138. Կալանավորումը կարող է 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետի երկրորդ բաղադրիչի իմաստով արդարացված լինել, եթե իրավասու մարմիններն իրականացնում են հարցումներ, անգամ եթե չի ներկայացվել հանձնման մասին պաշտոնական դիմում կամ չի կայացվել հանձնման մասին որոշում՝ պայմանով, որ իրականացվող հարցումները կարող են այդ դրույթի իմաստով համարվել ձեռնարկվող «գործողություններ» (*X. v. Switzerland*, Commission decision, 9 December 1980):

139. 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետի երկրորդ բաղադրիչի վրա հիմնված ցանկացած կալանավորում հիմնավորված կլինի այնքան ժամանակ, քանի դեռ արտաքսման կամ հանձնման վարույթն ընթացքի մեջ է: Եթե այդ վարույթը չի իրականացվում պատշաճ ջանասիրությամբ, ապա կալանավորումը դադարում է թույլատրելի լինել 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետի ներքո (*Khlaifia and Others v. Italy* [GC], § 90; *A. and Others v. the United Kingdom* [GC], § 164; *Amie and Others v. Bulgaria*, § 72):

140. Որպեսզի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետի երկրորդ բաղադրիչի վրա հիմնված կալանավորումը կամայական չհամարվի, ապա այն պետք է բարեխղճորեն ի կատար ածվի. այն պետք է սերտորեն կապված լինի կալանավորման համար Կառավարության կողմից մատնանշվող հիմքի հետ: Կալանքի վայրը և պայմանները պետք է պատշաճ լինեն: Եվ վերջապես, կալանքի տևողությունը չպետք է գերազանցի հետապնդվող նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ ողջամիտ ժամկետը (*A. and Others v. the United Kingdom*, § 164; *Yoh-Ekale Mwanje v. Belgium*, §§ 117-19, լրացուցիչ հղումներով հանդերձ):

141. Արտաքսելու կապակցությամբ իրականացվող կալանավորումը չպետք է իր բնույթով պատժիչ լինի և պետք է ուղեկցվի պատշաճ երաշխիքներով (*Azimov v. Russia*, § 172):

142. Ներպետական իրավասու մարմինները պարտավոր են քննարկել, թե արդյոք անձի տեղափոխումն իրատեսական է, և թե արդյոք տեղափոխման նպատակով իրականացվող կալանավորումը հիմնավորված է սկզբում կամ հետագայում: Պետք է գոյություն ունենան դատավարական երաշխիքներ, որոնք թույլ կտան կանխել նախքան արտաքսումն անձի կամայական կալանավորումը (*Kim v. Russia*, § 53):

143. Գնահատելով, թե արդյոք ներպետական օրենսդրությամբ նախատեսված են բավարար դատավարական երաշխիքներ ընդդեմ կամայականության, Դատարանը կարող է հաշվի առնել կալանքի ժամկետների ամրագրված լինել կամ չլինելու, ինչպես նաև դատական պաշտպանության միջոցի հասանելիության հարցը: Այնուհանդերձ, 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետի ներքո պետությունները պարտավոր չեն սահմանել արտաքսմանը նախորդող կալանավորման առավելագույն ժամկետ կամ ներգաղթային կալանքի կանոնավոր դատական վերանայում: Նախադեպային պրակտիկան վկայում է այն մասին, որ ներպետական օրենսդրությամբ սահմանված ժամկետների պահպանումը կամ կանոնավոր դատական վերանայման գոյությունն ինքնին բավարար չեն՝ երաշխավորելու համար ներգաղթային կալանքի համակարգի համապատասխանությունը 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետի պահանջներին (*J.N. v. the United Kingdom*, §§ 83-96):

144. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետը կամ այլ կետերը չեն թույլատրում հավասարակշռություն հաստատել անհատի ազատության իրավունքի և բնակչությանն ահաբեկչական սպառնալիքից պաշտպանելու պետության շահի միջև (*A. and Others v. the United Kingdom* [GC], § 171):

145. Կոնվենցիան որևէ դրույթ չի պարունակում այն հանգամանքների մասին, որոնցում հանձնման դիմումը կարող է բավարարվել, կամ այն ընթացակարգի մասին, որի պահպանմամբ պետք է բավարարվի հանձնման դիմումը: Եթե դա համապատասխան պետությունների համագործակցության արդյունք է, և եթե հետախուզվողի ձերբակալման որոշման իրավական հիմքը հետախուզվողի ծագման պետության իրավասու մարմինների արձակած ձերբակալման սանկցիան է, ապա նույնիսկ ոչ տիպիկ հանձնումը որպես այդպիսին չի կարող համարվել Կոնվենցիային հակասող հանձնում (*Öcalan v. Turkey* [GC], § 86; *Adamov v. Switzerland*, § 57):

146. Երբ հանձնման դիմումը վերաբերում է այնպիսի անձի, ում քրեական մեղադրանք է առաջադրված պահանջող պետությունում, պատասխանող պետությունը պարտավոր է ավելի մեծ ջանասիրությամբ գործել, քան, երբ հանձնումը պահանջվում է պատիժն ի կատար ածելու նպատակով. դրա նպատակն է երաշխավորել տվյալ անձի իրավունքների պաշտպանությունը (*Gallardo Sanchez v. Italy*, § 42):

147. Ինչ վերաբերում է հանձնման կազմակերպմանը Կոնվենցիայի մասնակից պետության և Կոնվենցիային չմասնակցող պետության միջև, ապա հանձնման մասին միջազգային պայմանագրով, իսկ եթե այդպիսին չկա, ուրեմն պետությունների միջև համագործակցությունը պետք է հաշվի առնել՝ պարզելու համար, թե արդյոք օրինական է եղել ձերբակալումը, որի վերաբերյալ հետազայում գանգատ է ներկայացվել Եվրոպական դատարանին: Այն փաստը, որ հետախուզվողը հանձնվել է պետությունների միջև համագործակցության շրջանակում, ինքնին անօրինական չի դարձնում ձերբակալումը, ուստի այդ հանգամանքը 5-րդ հոդվածի ներքո խնդիրներ չի առաջացնում (*Öcalan v. Turkey* [GC], § 87):

148. Եթե Դատարանը մասնակից պետությանը հայտնել է, որ ցանկալի կլիներ անձին չհանձնել կոնկրետ պետությանը, ապա դրանից հետո միջանկյալ միջոցի (*interim measure*) ձեռնարկումն ինքնին որևէ ազդեցություն չունի այն հարցի վրա, թե արդյոք տվյալ անձի նկատմամբ կիրառված ազատազրկումը համապատասխանում է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասին (*Gebremedhin [Gaberamadhien] v. France*, § 74): Միևնույն է, կալանքը պետք է օրինական լինի և չպետք է կամայական լինի (*Azimov v. Russia*, § 169):

Այն փաստը, որ նման միջոցի կիրառությունը խոչընդոտում է անձի արտաքսումը, անօրինական չի դարձնում նրա կալանքը՝ պայմանով, որ արտաքսման վարույթը դեռևս ընթացքի մեջ է, և որ նրա երկարացված կալանքի ժամկետը ողջամիտ է (*S.P. v. Belgium* (dec.); *Yoh-Ekale Mwanje v. Belgium*, § 120):

IV. ԵՐԱՇԽԻՔՆԵՐ ԱԶԱՏՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ՉՐԿՎԱԾ ԱՆՁԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

Ա. Ձերբակալման պատճառների մասին տեղեկացվելը (5-րդ հոդվածի 2-րդ մաս)

Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 2-րդ մաս

«2. Յուրաքանչյուր ձերբակալված իրեն հասկանալի լեզվով անհապաղ տեղեկացվում է իր ձերբակալման պատճառների և ներկայացվող ցանկացած մեղադրանքի մասին»:

HUDOC-ի բանալի բառեր

Prompt information (5-2) – Information in language understood (5-2) – Information on reasons for arrest (5-2) – Information on charge (5-2)

1. Կիրառելիությունը

149. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասում օգտագործված բառերը պետք է մեկնաբանել որպես «ինքնուրույն» հասկացություններ, մասնավորապես, ելնելով 5-րդ հոդվածի նպատակից, այն է՝ յուրաքանչյուր անձի պաշտպանել կամայական ազատագրկումից: «Ձերբակալում» բառը չի սահմանափակվում քրեական իրավունքի կառուցակարգերով, իսկ «ցանկացած մեղադրանք» բառերը ոչ թե կիրառելիության նախապայման են սահմանում, այլ որոշակի իրավիճակ, որը պետք է հաշվի առնել: 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասում ազատությունից զրկված անձինք տարբերակված չեն ըստ ձերբակալված կամ կալանավորված լինելու հանգամանքի: Ուստի, որևէ հիմք չկա վերջիններիս 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասի շրջանակից դուրս թողնելու համար (*Van der Leer v. the Netherlands*, §§ 27-28), որը կիրառելի է հանձնման նպատակով անձանց կալանավորելու դեպքերի (*Shamayev and Others v. Georgia and Russia*, §§ 414-15) և բուժման նպատակով ազատությունից զրկելու դեպքերի նկատմամբ (*Van der Leer v. the Netherlands*, §§ 27-28; *X. v. the United Kingdom*, § 66), ինչպես նաև կիրառելի է այն դեպքում, երբ անձինք

հետ են կանչվել ազատագրկման վայրեր պայմանական վաղաժամկետ ազատման որոշակի ժամանակահատվածից հետո (*X v. Belgium*, Commission decision):

2. Նպատակը

150. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասը պարունակում է նվազագույն այն երաշխիքը, որի համաձայն՝ ձերբակալված յուրաքանչյուր անձ պետք է իմանա, թե ինչու է ինքը զրկվում ազատությունից, ինչը 5-րդ հոդվածով նախատեսված պաշտպանության համակարգի կարևորագույն մասն է (*Khlaifia and Others v. Italy* [GC], § 115): Երբ անձը տեղեկացվել է իր ձերբակալման կամ կալանավորման պատճառների մասին, նա կարող է ցանկության դեպքում դիմել դատարան և վիճարկել իր կալանքի օրինականությունը՝ 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն (*Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom*, § 40; *Čonka v. Belgium*, § 50):

151. Ցանկացած անձ, ով իրավունք ունի վարույթ հարուցել իր կալանքի օրինականությունը սեղմ ժամկետում որոշելու համար, չի կարող այդ իրավունքից արդյունավետորեն օգտվել, եթե նա անհապաղ և համարժեքորեն չի տեղեկացվել իրեն ազատությունից զրկելու պատճառների մասին (*Van der Leer v. the Netherlands*, § 28; *Shamayev and Others v. Georgia and Russia*, § 413):

3. Անձը, ում պետք է տեղեկացնել պատճառների մասին

152. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասի ձևակերպումից պարզորոշ երևում է, որ պետությունը պարտավոր է կոնկրետ տեղեկություն տալ անձին կամ նրա ներկայացուցչին (*Saadi v. the United Kingdom*, § 53, որը հաստատվել է Մեծ պալատի կողմից 2008 թվականին): Եթե գանգատաբերն անկարող է ստանալ տեղեկությունը, ապա համապատասխան տվյալները պետք է տրվեն նրա շահերը ներկայացնող անձանց, օրինակ՝ փաստաբանին կամ օրինական ներկայացուցչին (*X. v. the United Kingdom*, Commission Report, § 106; *Z.H. v. Hungary*, §§ 42-43):

4. Պատճառների մասին «անհապաղ» տեղեկացնելու պահանջը

153. Տեղեկությունը բավականաչափ «անհապաղ» տրամադրելու հանգամանքը պետք է յուրաքանչյուր դեպքում գնահատվի՝ ելնելով դեպքի առանձնահատկություններից: Այնուհանդերձ, պարտադիր չէ, որպեսզի ձերբակալման պահին ձերբակալող պաշտոնատար անձը տրամադրի բոլոր պատճառները (*Khlaifia and Others v. Italy* [GC], § 115; *Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom*, § 40; *Murray v. the United Kingdom* [GC], § 72):

154. «Անհապաղ» տեղեկացնելու ժամկետային պահանջը համարվում է պահպանված, երբ ձերբակալված անձը տեղեկացվում է իրեն ձերբակալելու պատճառների մասին մի քանի ժամվա ընթացքում (*Kerr v. the United Kingdom* (dec.); *Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom*, § 42):

5. Պատճառների մասին տեղեկացնելու ձևը

155. Պատճառները պարտադիր չէ ներառել կալանավորման որոշման տեքստում: Պարտադիր չէ, որպեսզի պատճառների մասին անձը տեղեկացվի գրավոր կամ կոնկրետ ձևով (*X. v. Germany*, Commission decision of 13 December 1978; *Kane v. Cyprus* (dec.)):

Այնուհանդերձ, եթե մտավոր հաշմանդամություն ունեցող անձի վիճակը հավոր պատշաճի հաշվի չի առնվում այս գործընթացում, ապա հնարավոր չէ ասել, որ նրան տրվել են անհրաժեշտ տեղեկությունները, որպեսզի նա ի վիճակի լինի արդյունավետ իրականացնել կալանավորման որոշումը վիճարկելու՝ 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասով երաշխավորված իրավունքը, բացառությամբ երբ նրա փոխարեն տեղեկացվել է փաստաբանը կամ այլ իրավասու անձ (*Z.H. v. Hungary*, § 41):

156. Ձերբակալման պատճառները կարող են տրամադրվել կամ ակնհայտ դառնալ ձերբակալմանը հաջորդող հարցաքննությունների կամ հարցեր տալու ընթացքում (*Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom*, § 41; *Murray v. the United Kingdom* [GC], § 77; *Kerr v. the United Kingdom* (dec.)):

157. Ձերբակալված անձինք չեն կարող պնդել, թե չեն հասկանում իրենց ձերբակալման պատճառներն այն հանգամանքներում, երբ իրենք ձերբակալվել են հանցավոր և դիտավորյալ արարքի կատարումից անմիջապես հետո (*Dikme v. Turkey*, § 54), կամ երբ նրանք իմացել են ենթադրյալ իրավախախտումների մանրամասների մասին, որոնք ներառված են եղել նախկին ձերբակալման որոշումներում և հանձնելու մասին խնդրագրերում (*Öcalan v. Turkey* (dec)):

6. Պահանջվող պատճառների ծավալը

158. Տեղեկությունը բավականաչափ ծավալով տրամադրելու հանգամանքը պետք է յուրաքանչյուր դեպքում գնահատվի՝ ելնելով դեպքի առանձնահատկություններից (*Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom*, § 40): Այնուհանդերձ, ձերբակալման իրավական հիմքը միայն նշելը, առանց որևէ այլ տեղեկություն հայտնելու, բավարար չէ 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասի իմաստով (*նույն պետքում*, § 41; *Murray v. the United Kingdom* [GC], § 76; *Kortesis v. Greece*, §§ 61-62):

159. Ձերբակալված անձին պետք է պարզ, իրեն հասկանալի ոչ տեխնիկական լեզվով պարզաբանել ձերբակալման հիմնական իրավական և փաստական հիմքերը, որպեսզի նա կարողանա ցանկության դեպքում դիմել դատարան՝ 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն վիճարկելով ձերբակալման օրինականությունը (*Khlaifia and Others v. Italy* [GC], § 115; *J.R. and Others v. Greece*, §§ 123-124; *Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom*, § 40; *Murray v. the United Kingdom* [GC], § 72): Այնուհանդերձ, 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասով չի պահանջվում տեղեկությունների շարքում ներառել ձերբակալված անձին ներկայացվելիք մեղադրանքների ողջ ցանկը (*Bordovskiy v. Russia*, § 56; *Nowak v. Ukraine*, § 63; *Gasiņš v. Latvia*, § 53):

160. Երբ անձը ձերբակալվում է հանձնման նպատակով, տրվող տեղեկությունը կարող է անգամ ոչ ամբողջական լինել (*Suso Musa v. Malta*, §§ 113 և 116; *Kaboulov v. Ukraine*, § 144; *Bordovskiy v. Russia*, § 56), քանի որ այդ նպատակի համար կատարվող ձերբակալման համար որևէ մեղադրանքով ըստ էության կայացված որոշում չի պահանջվում (*Bejaoui*

v. Greece, Commission decision): Այնուհանդերձ, այդ անձանց պետք է բավարար տեղեկություն տալ, որպեսզի նրանք կարողանան դիմել դատարան՝ 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն ձերբակալման օրինականությունը վերանայելու պահանջով (*Shamayev and Others v. Georgia and Russia*, § 427):

7. Անձին հասկանալի լեզուն

161. Երբ կա ձերբակալված անձի համար անհասկանալի լեզվով գրված ձերբակալման գրավոր որոշում (սանցկիա), 5-րդ հոդվածի 2-րդ մասի պահանջը համարվում է կատարված, երբ գանգատաբերը հետագայում հարցաքննվելու ընթացքում իրեն հասկանալի լեզվով տեղեկացվում է իրեն ձերբակալելու պատճառների մասին (*Delcourt v. Belgium*, Commission decision):

162. Այնուհանդերձ, երբ այդ նպատակի համար ներգրավվում է թարգմանիչ, իրավասու մարմինները պարտավոր են ապահովել, որպեսզի թարգմանության մասին միջնորդությունները ճշգրիտ և մանրակրկիտ ձևակերպումներ ունենան (*Shamayev and Others v. Georgia and Russia*, § 425):

Բ. Դատավորի մոտ անհապաղ տարվելու իրավունքը (5-րդ հոդվածի 3-րդ մաս)

Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մաս

«3. Սույն հոդվածի 1-ին կետի «գ» ենթակետի դրույթներին համապատասխան ձերբակալված կամ կալանավորված յուրաքանչյուր ոք անհապաղ տարվում է դատավորի կամ այլ պաշտոնատար անձի մոտ, որն օրենքով լիազորված է իրականացնելու դատական իշխանություն...»

HUDOC-ի բանալի բառեր

Judge or other officer exercising judicial power (5-3) – Brought promptly before judge or other officer (5-3)

1. Դրույթի նպատակը

163. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասը հանցագործություն կատարած լինելու կասկածով ձերբակալված կամ կալանավորված անձանց համար նախատեսում է երաշխիք ընդդեմ կամայական կամ չհիմնավորված ազատազրկման (*Aquilina v. Malta* [GC], § 47; *Stephens v. Malta* (no. 2), § 52):

164. Անձի ազատության իրավունքի նկատմամբ գործադիր իշխանության միջամտությունների նկատմամբ դատական վերահսկողությունը 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասով ամրագրված երաշխիքի կարևորագույն բաղադրիչ է (*Brogan and Others v. the United Kingdom*, § 58; *Pantea v. Romania*, § 236; *Assenov and Others v. Bulgaria*, § 146): Դատական վերահսկողությունը բխում է իրավունքի գերակայության սկզբունքից, որը «հիմնարար սկզբունք է ժողովրդավարական հասարակությունում (...), ինչն ուղղակիորեն նշված է Կոնվենցիայի նախաբանում», և որով «ոգեշնչված է Կոնվենցիայի ողջ տեքստը» (*Brogan and Others v. the United Kingdom*, § 58):

165. Դատական վերահսկողությունն արդյունավետ երաշխիքներ է ապահովում ընդդեմ վատ վերաբերմունքի դիսկրի, որն առավել մեծ է ազատազրկման վաղ փուլում, ինչպես նաև ընդդեմ իրավապահ մարմինների պաշտոնատար անձանց կամ այլ մարմիններին վերապահված լիազորությունների չարաշահման, որպեսզի նրանք այդ լիազորություններն իրացնեն սահմանված նպատակին և ընթացակարգերին խստորեն համահունչ (*Ladent v. Poland*, § 72):

2. Անհապաղ և ինքնաբերական դատական վերահսկողությունը

166. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասի սկզբնամասի նպատակն է ապահովել 1-ին մասի (գ) կետի համաձայն կայացված որոշմամբ ոստիկանությունում կալանքի կամ վարչական կալանքի նկատմամբ անհապաղ և ինքնաբերական դատական վերահսկողությունը (*De Jong, Baljet and Van den Brink v. the Netherlands*, § 51; *Aquilina v. Malta* [GC], §§ 48-49):

167. Ձերբակալված անձին դատարան առաջին անգամ ներկայացնելու ժամանակ իրականացվող դատական վերահսկողությունը պետք է առաջին հերթին անհապաղ լինի, որպեսզի հնարավոր լինի բացահայտել վատ վերաբերմունքի ցանկացած դրսևորում և առավելագույնս նվազեցնել անձի ազատության իրավունքի նկատմամբ ցանկացած անհիմն միջամտություն: Այս պահանջով ամրագրված ժամանակային խիստ սահմանափակումը բացառում է դրույթի ճկուն մեկնաբանության հնարավորությունը, քանի որ այլապես, ի վնաս անհատի, հարվածի տակ կդրվեր այս հոդվածով ամրագրված դատավարական երաշխիքը, ինչը կհանգեցներ նույն հոդվածով պաշտպանվող իրավունքի բուն էությանը հակառակ հետևանքների (*McKay v. the United Kingdom* [GC], § 33):

168. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասը չի նախատեսում անձին ձերբակալումից կամ կալանավորումից հետո դատավորի կամ այլ պաշտոնատար անձի մոտ անհապաղ տանելու պահանջից որևէ հնարավոր բացառություն, նույնիսկ այն հիմքով, որ նախկինում արդեն ապահովված է եղել դատավորի մասնակցությունը (*Bergmann v. Estonia*, § 45):

169. Չորս օրը գերազանցող ցանկացած ժամանակահատված ակնհայտորեն չափազանց երկար է (*Oral and Atabay v. Turkey*, § 43; *McKay v. the United Kingdom* [GC], § 47; *Năstase-Silivestru v. Romania*, § 32): Ավելի կարճ ժամանակահատվածը նույնպես կարող է հակասել անհապաղության պահանջին, եթե չի եղել որևէ կոնկրետ դժվարություն կամ բացառիկ հանգամանք, որը խոչընդոտել է իշխանությունների կողմից ձերբակալված անձին դատավորի մոտ ավելի վաղ տանելը (*Gutsanovi v. Bulgaria*, §§ 154-59; *İpek and Others v. Turkey*, §§ 36-37; *Kandzhov v. Bulgaria*, § 66):

Անհապաղության պահանջն էլ ավելի խիստ է այն իրավիճակում, որում ոստիկանությունում անձի կալանավորմանը նախորդել է փաստացի ազատությունից զրկելու ժամանակահատված (*Vassis and Others v. France*, § 60, որը վերաբերում էր բաց ծովում նավի անձնակազմին կալանավորելուն):

170. Երբ անձը կալանավորվում է 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետի երկրորդ բաղադրիչի ներքո քրեական վարույթի շրջանակից դուրս, անձին կանխարգելիչ նպատակով ձերբակալելու պահից մինչև անձին ան-

հապաղ դատավորի մոտ տանելն ընկած ժամանակահատվածը պետք է ավելի կարճ լինի, քան քրեական վարույթի շրջանակում տեղի ունեցող նախնական կալանքի պարազայում: Որպես կանոն, կանխարգելիչ կալանքի պարազայում իրականացվող անհապաղ դատական հսկողությունից առաջ անձին ազատ արձակելը պետք է ոչ թե օրերի, այլ՝ ժամերի հարց լինի (*S., V. and A. v. Denmark* [GC], §§ 133-134):

171. Այն փաստը, որ ձերբակալված անձը դատական մարմին դիմելու հնարավորություն է ունեցել, բավարար չէ 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասի սկզբնամասի պահանջը կատարված համարելու համար (*De Jong, Baljet and Van den Brink v. the Netherlands*, § 51; *Pantea v. Romania*, § 231):

172. Դատական վերահսկողությունը պետք է ինքնաբերական լինի և չի կարող կախվածության մեջ դրվել ազատությունից զրկված անձի կողմից նախապես դիմում ներկայացնելու հանգամանքից (*McKay v. the United Kingdom* [GC], § 34; *Varga v. Romania*, § 52; *Viorel Burzo v. Romania*, § 107): Նման պահանջը ոչ միայն կփոխեր 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասով ամրագրված երաշխիքի էությունը, որը տարբերվում է 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասով ամրագրված երաշխիքից (վերջինը երաշխավորում է կալանքի օրինականության՝ դատարանի կողմից վերանայման նպատակով վարույթ հարուցելու իրավունքը), այլ նաև իմաստազուրկ կդարձներ 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասով սահմանված երաշխիքը, այն է՝ անձին կամայական ազատագրկումից պաշտպանելը՝ ապահովելով ազատությունից զրկելու գործողության նկատմամբ անկախ դատական վերահսկողությունը (*Aquilina v. Malta* [GC], § 49; *Niedbata v. Poland*, § 50):

173. Վերանայման ինքնաբերական բնույթն անհրաժեշտ է իրագործելու համար տվյալ պարբերության նպատակը, քանի որ վատ վերաբերմունքի ենթարկվող անձը հնարավոր է չկարողանա դիմում ներկայացնել և պահանջել իր կալանքի դատական վերանայում: Նույնը վերաբերում է ձերբակալված խոցելի անձանց այլ խմբերին, օրինակ՝ հոգեկան խանգարում ունեցողներին կամ դատական պաշտոնատար անձի լեզուն չիմացողներին (*McKay v. the United Kingdom* [GC], § 34; *Ladent v. Poland*, § 74):

3. Պատշաճ դատական պաշտոնատար անձի բնույթը

174. «Դատավոր կամ այլ պաշտոնատար անձ, որն օրենքով լիազորված է իրականացնելու դատական իշխանություն» արտահայտության բնույթը հավասարազոր է 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետի «իրավասու օրինական մարմին» արտահայտության իմաստին (*Schiesser v. Switzerland*, § 29):

175. «Դատական իշխանություն» իրականացնելը կարող է և չսահմանափակվել իրավունքի վեճերը լուծելով: 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասի մեջ ներառված են ոչ միայն դատարաններում արդարադատություն իրականացնող դատավորները, այլ նաև դատախազական մարմինների պաշտոնատար անձինք (*նույն տեղում*, § 28):

176. Հոդվածի 3-րդ մասում նշված «պաշտոնատար անձ» արտահայտությունը պետք է ապահովի օրենքով իրեն վերապահված «դատական» իշխանությունից բխող երաշխիքները (*նույն տեղում*, § 30):

177. Անձի ազատության վերաբերյալ որոշում կայացնելու իրավասույթյամբ օժտված դատական մարմնի հատկորոշման համար առանձնակի կարևորություն ունեն ոչ թե աշխատանքային կանոնակարգերով, այլ «օրենքով» սահմանված ֆորմալ և տեսանելի պահանջները (*Hood v. the United Kingdom* [GC], § 60; *De Jong, Baljet and Van den Brink v. the Netherlands*, § 48):

178. «Պաշտոնատար անձը» հասկացությունը չի նույնանում «դատավոր»-ի հետ, սակայն նա նույնպես պետք է ունենա դատավորի որոշ հատկանիշներ, այսինքն՝ պետք է բավարարի որոշակի պայմանների, որոնցից յուրաքանչյուրը կարևոր երաշխիք է ձերբակալված անձի համար (*Schiesser v. Switzerland*, § 31):

4. Անկախությունը

179. Այդ պայմաններից առաջինն անկախությունն է ինչպես գործադիրից, այնպես էլ կողմերից: Դա չի նշանակում, թե «պաշտոնատար անձը» չի կարող որոշ չափով ենթակա լինել այլ դատավորների կամ պաշտոնատար անձանց, սակայն պայմանով, որ վերջիններս իրենց հերթին օժտված լինեն նույնանման անկախությամբ (*նույն տեղում*):

180. Կալանավորման որոշում կայացնելու իրավասու դատական պաշտոնատար անձը կարող է նաև այլ պարտականություններ ունենալ, սակայն առկա է ռիսկ, որ նրա անկողմնակալության հետ կապված իրավաչափ կասկածներ կարող են ծագել նրա որոշումների ազդակիրների շրջանում, եթե նա իրավասու է հետագա վարույթին մասնակցել որպես քրեական հետապնդում իրականացնող մարմնի ներկայացուցիչ (*Huber v. Switzerland*, § 43; *Brincat v. Italy*, § 20):

181. Այս առումով էական է կալանավորման որոշումը կայացնելու պահին թողած օբյեկտիվ տպավորությունը. եթե այդ պահին տպավորությունն այն է, թե «պաշտոնատար անձը, որն օրենքով լիազորված է իրականացնելու դատական իշխանություն» կարող է հետագայում միջամտել քրեական վարույթին քրեական հետապնդում իրականացնող մարմնի կողմից, ապա կասկածի տակ կդրվի նրա անկախությունը և անկողմնակալությունը (*նույն տեղում*, § 21; *Hood v. the United Kingdom*, § 57; *Nikolova v. Bulgaria* [GC], § 49; *Pantea v. Romania*, § 236):

5. Դատավարական պահանջը

182. Դատավարական պահանջի համաձայն՝ «պաշտոնատար անձը» պարտավոր է համապատասխան որոշումը կայացնելուց առաջ անձամբ լսել իր մոտ բերված անձին (*Schiesser v. Switzerland*, § 31; *De Jong, Baljet and Van den Brink v. the Netherlands*, § 51; *Nikolova v. Bulgaria* [GC], § 49; *Aquilina v. Malta* [GC], § 50):

183. Նիստին փաստաբանի ներկայությունը պարտադիր չէ (*Schiesser v. Switzerland*, § 36): Այնուհանդերձ, նիստից փաստաբանին հեռացնելը կարող է բացասաբար ազդել իր փաստարկները ներկայացնելու գանգատաբերի կարողության վրա (*Lebedev v. Russia*, §§ 83-91):

6. Նյութական պահանջը

ա. Կալանքի հիմնավորվածությունն ըստ էության քննելը

184. Ըստ էության քննելու պահանջի շրջանակում «պաշտոնատար անձը» պարտավոր է քննության առնել կալանքը հավաստող կամ հեր-

քող հանգամանքները և, հղում կատարելով իրավական չափանիշներին, որոշել, թե արդյոք առկա են կալանքը հիմնավորող պատճառներ (*Schiesser v. Switzerland*, § 31; *Pantea v. Romania*, § 231): Այլ կերպ ասած՝ 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասով պահանջվում է, որպեսզի դատական պաշտոնատար անձը քննարկի կալանքի հիմնավորվածությունն ըստ էության (*Aquilina v. Malta* [GC], § 47; *Krejčíř v. the Czech Republic*, § 89):

185. Ձերբակալման և կալանավորման առաջին ինքնաբերական քննությունը պետք է ի գորու լինի անդրադառնալ օրինականության հարցերին, ինչպես նաև այն հարցին, թե արդյոք գոյություն ունի հիմնավոր կասկած առ այն, որ ազատագրվածը հանցանք է գործել, այլ կերպ ասած՝ պարզել, թե արդյոք կալանքը համապատասխանում է 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետով ամրագրված թույլատրելի բացառություններին (*McKay v. the United Kingdom* [GC], § 40; *Oral and Atabay v. Turkey*, § 41):

186. Հարցերը, որոնք դատական պաշտոնյան պետք է քննի, չեն սահմանափակվում օրինականության խնդրով: 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասով պահանջվող քննությունը, որի նպատակն է պարզել անձին ազատությունից զրկելու հիմնավորվածությունը, պետք է բավականաչափ լայն լինի, որպեսզի անդրադառնա կալանքը հաստատող կամ հերքող տարաբնույթ հանգամանքներին (*Aquilina v. Malta* [GC], § 52):

187. Օրինականության քննության շրջանակը կարող է ավելի նեղ լինել կոնկրետ գործի հանգամանքներում, քան 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի պարագայում (*Stephens v. Malta* (no. 2), § 58):

բ. Ազատ արձակելու իրավասությունը

188. Եթե կալանքը հիմնավորող պատճառներ չկան, ապա «պաշտոնատար անձը» պետք է իրավասություն ունենա՝ կայացնելու կալանավորված անձին ազատ արձակելու մասին պարտադիր իրավաբանական ուժ ունեցող որոշում (*Assenov and Others v. Bulgaria*, § 146; *Nikolova v. Bulgaria* [GC], § 49; *Niedbała v. Poland*, § 49; *McKay v. the United Kingdom* [GC], § 40):

189. Ձգձգումները նվազագույնի հասցնելու համար խիստ ցանկա-

լի է, որ օրինականության և կալանքի հիմքերի առկայության առաջին ինքնաբերական քննությունը կատարող դատական պաշտոնատար անձը միաժամանակ նաև իրավասություն ունենա քննարկելու գրավով ազատ արձակելու հարցը: Այնուհանդերձ, Կոնվենցիան նման պահանջ չի սահմանում, և սկզբունքորեն ընդունելի է նաև այդ տարբեր հարցերի քննարկումը երկու տարբեր դատական պաշտոնատար անձանց կողմից՝ պայմանով, որ կպահպանվեն համապատասխան ժամկետները: Ցանկացած պարագայում, հաշվի առնելով Կոնվենցիային տրված մեկնաբանությունը, չի կարելի պահանջել, որ գրավի հարցի քննարկումը տեղի ունենա ավելի արագ, քան առաջին ինքնաբերական քննության ժամկետն է, որը Եվրոպական դատարանի կողմից սահմանվել է առավելագույնը չորս օր (*Նոյն պեղում*, § 47; տես նաև *Magee and Others v. the United Kingdom*, երբ գանգատաբերի կալանքի վաղ փուլերում պայմանական ազատման հնարավորության բացակայության պատճառով Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասի խնդիրներ չձագեցին):

գ. Ողջամիտ ժամկետում դատաքննության կամ մինչև դատաքննությունն ազատ արձակվելու իրավունքը (5-րդ հոդվածի 3-րդ մաս)

Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մաս

«3. Սույն հոդվածի 1-ին կետի «գ» ենթակետի դրույթներին համապատասխան ձերբակալված կամ կալանավորված յուրաքանչյուր ոք ... ունի ողջամիտ ժամկետում դատաքննության իրավունք կամ մինչև դատաքննությունն ազատ արձակվելու իրավունք: Ազատ արձակումը կարող է պայմանավորվել դատաքննության ներկայանալու երաշխիքներով»:

HUDOC-ի բանալի բառեր

Trial within a reasonable time (5-3) – Release pending trial (5-3) – Length of pre-trial detention (5-3) – Reasonableness of pre-trial detention (5-3) – Conditional release (5-3) – Guarantees to appear for trial (5-3)

1. Հաշվարկվող ժամանակահատվածը

190. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասի ներքո «մինչև դատաքննությունը» կալանքի տևողությունը որոշելիս հաշվարկի մեջ ներառվող ժամանակահատվածը սկսում է հաշվարկվել մեղադրյալին ազատությունից զրկելու և ավարտվում է մեղադրանքի առնչությամբ որոշում կայացնելու օրը, անգամ եթե դա ընդամենն առաջին ատյանի դատարանի որոշում է (տես, օրինակ, *Štvrtecký v. Slovakia*, § 55; *Solmaz v. Turkey*, §§ 23-24; *Kalashnikov v. Russia*, § 110; *Wemhoff v. Germany*, § 9):

191. Հաշվի առնելով Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասի և նույն հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետի միջև առկա սերտ կապը, առաջին ատյանում դատապարտված անձը չի կարող համարվել կալանավորված «իրավախախտում կատարած լինելու հիմնավոր կասկածի առկայության դեպքում նրան իրավասու օրինական մարմին ներկայացնելու նպատակով»՝ ինչպես նշված է այդ նորմի տեքստում, այլ գտնվում է 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (ա) կետով նախատեսված վիճակում, որը թույլատրում է ազատությունից զրկելը «իրավասու դատարանի կողմից նրա դատապարտվելուց հետո» (*Belevitskiy v. Russia*, § 99; *Piotr Baranowski v. Poland*, § 45; *Górski v. Poland*, § 41):

2. Ընդհանուր սկզբունքներ

192. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասի երկրորդ բաղադրիչը դատական մարմիններին չի ընձեռում ընտրություն կատարելու հնարավորություն՝ կամ մեղադրյալին ներկայացնել դատական քննության ողջամիտ ժամկետում, կամ նրան պայմանականորեն ազատ արձակել մինչև դատը: Նախքան դատապարտվելը նա պետք է անմեղ համարվի, և քննարկվող այս դրույթի նպատակն է ըստ էության պահանջել, որ պետքի նա պայմանականորեն ազատ արձակվի այն պահից, երբ նրա կալանքը շարունակելը դադարում է ողջամիտ լինել:

193. Այն հարցը, թե արդյոք նախնական կալանքի տակ անցկացրած ժամկետը ողջամիտ է, չի կարող գնահատվել վերացական մակար-

դակում: Մեղադրյալի կալանքի տակ մնալու ողջամիտ լինելը պետք է գնահատել՝ ելնելով կոնկրետ գործի փաստերից և առանձնահատկություններից: Ուստի, կալանքը երկարացնելը կարող է կոնկրետ գործով հիմնավորված լինել միայն այն դեպքում, երբ գոյություն ունեն հանրային շահի իսկական պահանջի կոնկրետ վկայություններ, որոնք, ի հեճուկս անմեղության կանխավարկածի, ավելի ծանրակշիռ են, քան անձի ազատությունը հարգելու՝ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածում ամրագրված կանոնը:

194. Առաջին հերթին ներպետական դատական մարմիններն են պարտավոր ապահովել, որպեսզի կոնկրետ գործով մեղադրյալի նախնական կալանքը չգերազանցի ողջամիտ ժամկետը: Այդ կապակցությամբ նրանք պարտավոր են, հավուր պատշաճի հաշվի առնելով անմեղության կանխավարկածի սկզբունքը, ուսումնասիրել հանրային շահի վերոնշյալ պահանջի գոյության կողմ կամ դեմ բոլոր փաստերը, որոնք կհիմնավորեն 5-րդ հոդվածի կանոնից շեղումը, և պարտավոր են դրանք մատնանշել ազատ արձակելու միջնորդությունների վերաբերյալ իրենց կողմից կայացվող որոշումներում: Այդ որոշումներում մատնանշված պատճառների և գանգատաբերի կողմից իր բողոքներում նշված և հաստատված փաստերի հիման վրա է հենց Եվրոպական դատարանը պարտավոր որոշել, թե արդյոք տեղի է ունեցել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասի խախտում (*Buzadji v. the Republic of Moldova* [GC], §§ 89-91; *McKay v. the United Kingdom* [GC], §§ 41-43):

195. Հիմնավոր կասկածի պահպանումը կալանքը շարունակելու օրինականության պարտադիր նախապայման է: Բայց երբ ներպետական դատական մարմինները ձերբակալումից հետո առաջին անգամ «անհապաղ» քննում են ձերբակալվածի նկատմամբ նախնական կալանք կիրառելու հարցը, այդ կասկածն այլևս բավարար չէ, և իրավասու մարմինները պարտավոր են նաև ներկայացնել կալանքը հիմնավորող այլ վերաբերելի և բավարար հիմքեր (*Merabishvili v. Georgia* [GC], § 222, և *Buzadji v. the Republic of Moldova* [GC], § 102): Երբ այդ հիմքերը շարունակում են հիմնավորել ազատությունից զրկելը, Եվրոպական դատարանը պետք է նաև համոզված լինի, որ ներպետական իրավասու մար-

մինները վարույթն իրականացրել են «առանձնակի ջանասիրությամբ» (*Buzadji v. the Republic of Moldova* [GC], § 87; *Idalov v. Russia* [GC], § 140):

196. Ազատ արձակվելը հաստատող կամ հերքող փաստարկները չեն կարող լինել «ընդհանուր և վերացական» (*Boicenco v. Moldova*, § 142; *Khudoyorov v. Russia*, § 173), այլ պետք է պարունակեն հղումներ այն կոնկրետ փաստերին և գանգատաբերին վերաբերող անձնական հանգամանքներին, որոնք հիմնավորում են նրա կալանքը (*Aleksanyan v. Russia*, § 179; *Rubtsov and Balayan v. Russia*, §§ 30-32):

197. Կալանքի գրեթե ինքնաբերական երկարացումը հակասում է 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված երաշխիքներին (*Tase v. Romania*, § 40):

198. Իշխանություններն են պարտավոր ապացուցել նախնական կալանքի երկարացումը հիմնավորող պատճառների գոյությունը (*Merabishvili v. Georgia* [GC], § 234): Այդ հարցերում ապացուցման «բեռը» չպետք է տեղափոխել մյուս կողմի վրա՝ կալանավորված անձից պահանջելով ապացուցել իրեն ազատ արձակելը հիմնավորող պատճառների գոյությունը (*Bykov v. Russia* [GC], § 64):

199. Եթե եղել են անձի կալանքը հիմնավորող հնարավոր հանգամանքներ, սակայն դրանք չեն նշվել ներպետական որոշումներում, Եվրոպական դատարանի գործառույթը չէ այդ հանգամանքները պարզելը՝ այդպիսով փոխարինելով գանգատաբերի կալանքի վերաբերյալ որոշում կայացրած ներպետական իրավասու մարմիններին (*Նույն գեղում*, § 66; *Giorgi Nikolaishvili v. Georgia*, § 77): Արդարադատության իրականացման նկատմամբ հանրային վերահսկողությունը հնարավոր է միայն այն դեպքում, երբ կայացվում են պատճառաբանված որոշումներ (*Tase v. Romania*, § 41):

3. Կալանքի որևէ ժամանակահատվածի հիմնավորումը

200. Չի կարող համարվել, որ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասը թույլատրում է նախնական կալանքն առանց որևէ պայմանների, եթե միայն այդ կալանքի տևողությունը չի գերազանցում որոշակի նվազագույն ժամկետը: Կալանքի ցանկացած ժամանակահատված՝

անկախ դրա տևողությունից, պետք է համոզիչ կերպով հիմնավորված և ապացուցված լինի իրավասու մարմինների կողմից (*Idalov v. Russia* [GC], § 140; *Tase v. Romania*, § 40; *Castravet v. Moldova*, § 33; *Belchev v. Bulgaria*, § 82):

4. Կալանքի երկարացման հիմքերը

201. Կոնվենցիայի նախադեպային պրակտիկայում ձևավորվել են գրավը մերժելու չորս հիմնական ընդունելի պատճառներ՝ ա) մեղադրյալի դատական քննությանը չներկայանալու ռիսկը, բ) ազատ արձակելու դեպքում մեղադրյալի կողմից արդարադատության իրականացմանը խոչընդոտող գործողություններ կատարելու ռիսկը, գ) նոր հանցանքներ կատարելու վտանգը, կամ դ) հասարակական անկարգություն առաջացնելու վտանգը (*Buzadji v. the Republic of Moldova* [GC], § 88; *Tiron v. Romania*, § 37; *Smirnova v. Russia*, § 59; *Piruzyan v. Armenia*, § 94): Այդ ռիսկերը պետք է հավուր պատշաճի հիմնավորել, և այդ կետերի վերաբերյալ իշխանությունների պատճառաբանությունը չի կարող վերացական, ընդհանրական կամ կարծրատիպային լինել (*Merabishvili v. Georgia* [GC], § 222): Այնուհանդերձ, ներպետական դատական մարմիններին բնավ արգելված չէ հաստատել կամ հղմամբ իրենց ակտերի մաս դարձնել այն կոնկրետ կետերը, որոնք մեջբերվել են իրավասու մարմինների կողմից նախնական կալանք կիրառելու մասին միջնորդություններում (նույն տեղում, § 227):

ա. Փախուստի վտանգը

202. Փախուստի վտանգը չի կարող հիմնվել բացառապես հնարավոր պատժի ծանրության վրա: Այն պետք է գնահատվի մի շարք այլ վերաբերելի ապացույցների վրա հիմնվելով, որոնք կամ կհաստատեն այդ վտանգի առկայությունը, կամ կհաստատեն, որ վտանգն այնքան փոքր է, որ արդյունքում դրանով անհնար է հիմնավորել նախնական կալանքը (*Panchenko v. Russia*, § 106):

203. Փախուստի վտանգը պետք է գնահատել՝ հաշվի առնելով մի

շարք գործոններ, որոնք կվերաբերեն տվյալ անձի կերպարին, բարոյականությանը, մշտական բնակության վայրին, մասնագիտությանը, ունեցվածքին, ընտանեկան և տարատեսակ այլ կապերին այն երկրի հետ, որում նա ենթարկվում է քրեական հետապնդման (*Becciev v. Moldova*, § 58):

204. Մշտական բնակության վայրի բացակայությունն ինքնին փախուստի վտանգ չի առաջացնում (*Sulaoja v. Estonia*, § 64):

205. Փախուստի վտանգը պարտադիր նվազում է կալանքի տակ անցկացրած ժամանակին զուգահեռ (*Neumeister v. Austria*, § 10):

206. Երբ կալանքը հիմնավորող միակ պատճառը մեղադրյալի փախուստի դիմելու և դատական քննությանը ներկայանալուց խուսափելու վախն է, ապա նախքան դատավարությունը նա պետք է ազատ արձակվի՝ հնարավորության դեպքում վերջինիս ներկայությունն ապահովելու երաշխիքներ ստանալով (*Merabishvili v. Georgia* [GC], § 223):

207. Թեպետ հնարավոր պատժի ծանրությունը վերաբերելի գործոն է մեղադրյալի փախուստի դիմելու ռիսկը գնահատելիս, այդուհանդերձ մեղադրանքի ծանրությունն ինքնին չի կարող բավարար չափով հիմնավորել նախնական կալանքի երկարատև ժամանակահատվածը (*Idalov v. Russia* [GC], § 145; *Garycki v. Poland*, § 47; *Chraid v. Germany*, § 40; *Ilijkov v. Bulgaria*, §§ 80-81):

208. Չնայած «ապացույցների վիճակն» ընդհանուր առմամբ գործոն է, որը պետք է հաշվի առնել՝ պարզելու համար մեղավորության ծանրակշիռ փաստարկների գոյությունը և պահպանումը, սակայն «ապացույցների վիճակն» առանձին վերցված չի կարող երկարատև կալանքի հիմնավորում լինել (*Dereci v. Turkey*, § 38):

բ. Վարույթը խոչընդոտելը

209. Մեղադրյալի կողմից վարույթի պատշաճ իրականացմանը խոչընդոտելու վտանգը չի կարող որպես հիմք մատնանշվել *վերացական* մակարդակում և պետք է հիմնավորված լինի փաստական ապացույցներով (*Becciev v. Moldova*, § 59):

210. Վկաների նկատմամբ ճնշումների վտանգը կարող է ընդունելի

լինել վարույթի սկզբնական փուլերում (*Jarzyński v. Poland*, § 43): Այնուհանդերձ, այն չի կարող հիմնված լինել բացառապես ծանր պատժի հավանականության վրա, այլ պետք է կապակցված լինի կոնկրետ փաստերի հետ (*Merabishvili v. Georgia* [GC], § 224):

211. Երկարատև ժամանակահատվածում, սակայն, քննության հրամայականներն այլևս բավարար չեն կասկածյալի կալանքը հիմնավորելու համար: Սովորական իրավիճակում ենթադրյալ վտանգները ժամանակի հետ նվազում են, երբ արդեն կատարված են լինում քննչական գործողությունները, վերցված են լինում ցուցմունքները և ավարտված են լինում անհրաժեշտ գործողությունները (*Clooth v. Belgium*, § 44):

212. Կազմակերպված հանցավոր գործունեությանը կամ հանցախումբերին առնչվող գործերով կալանավորված անձին ազատ արձակելու դեպքում նրա կողմից գործով վկաների կամ գործով անցնող այլ կասկածյալների վրա ճնշում գործադրելու կամ վարույթն այլ կերպ խոչընդոտելու ռիսկը հաճախ հատկապես բարձր է (*Štvrtecký v. Slovakia*, § 61; *Podeschi v. San Marino*, § 149):

գ. Նոր հանցանքներ գործելը

213. Մեղադրանքի ծանրությունը կարող է հանգեցնել նրան, որ ներպետական դատական մարմինները կասկածյալի նկատմամբ կիրառեն նախնական կալանք և նրան թողնեն նախնական կալանքի տակ նոր հանցանք գործելու փորձերը կանխելու նպատակով: Անհրաժեշտ է, սակայն, որ վտանգն իրատեսական լինի, իսկ միջոցը՝ պատշաճ, հաշվի առնելով գործի հանգամանքները, մասնավորապես, տվյալ անձի անցյալը և կերպարը (*Clooth v. Belgium*, § 40):

214. Նախկինում դատված լինելը կարող է հիմք լինել մեղադրյալի կողմից նոր հանցանք գործելու ողջամիտ մտավախության համար (*Selçuk v. Turkey*, § 34; *Matznetter v. Austria*, § 9):

215. Աշխատանք կամ ընտանիք չունենալու փաստից չի կարելի եզրակացնել, որ անձը հակված է գործելու նոր հանցանքներ (*Sulaoja v. Estonia*, § 64):

դ. Հասարակական կարգի պահպանությունը

216. Ընդունված է համարել, որ որոշ հանցագործություններ, պայմանավորված դրանց առանձնակի ծանրությամբ և դրանց նկատմամբ հանրային արձագանքով, կարող են սոցիալական այնպիսի վրդովմունք առաջացնել, հիմնավորելով նախնական կալանքը որոշակի ժամանակահատվածի համար: Հետևաբար, բացառիկ հանգամանքներում այս գործոնը կարող է Կոնվենցիայի տեսանկյունից հաշվի առնվել՝ համենայնդեպս այնքանով, որքանով ներպետական օրենսդրությամբ նախատեսվում է «հանցանքով պայմանավորված հասարակական կարգի խաթարում» հասկացությունը:

217. Այնուհանդերձ, այս հիմքը կարող է վերաբերելի և բավարար համարվել միայն այն դեպքում, երբ դրա հիմքում ընկած են այնպիսի փաստեր, որոնք վկայում են, որ մեղադրյալի ազատ արձակումն իրապես կխաթարի հասարակական կարգը: Դրանից զատ, կալանքը կշարունակի իրավաչափ լինել միայն այն դեպքում, երբ հասարակական կարգն իրապես վտանգված է մնում: Կալանքի երկարացման պատճառը չի կարող լինել ազատագրվման պատժի նշանակման սպասումը (*Letellier v. France*, § 51; *I.A. v. France*, § 104; *Prencipe v. Monaco*, § 79; *Tiron v. Romania*, §§ 41-42):

218. Հասարակական կարգի պահպանությունն առանձնապես կարևորվում է այն գործերում, որոնցով անձը մեղադրվում է մարդու հիմնական իրավունքների խախտման, օրինակ, քաղաքացիական բնակչության դեմ գործած պատերազմական հանցագործությունների մեջ (*Milanković and Bošnjak v. Croatia*, § 154):

5. Հատուկ ջանասիրությունը

219. Քննության բարդությունը և առանձնահատկությունները գործոններ են, որոնք պետք է հաշվի առնել՝ պարզելու համար, թե արդյոք իրավասու մարմինները վարույթն իրականացրել են «հատուկ ջանասիրությամբ» (*Scott v. Spain*, § 74):

220. Կալանավորված մեղադրյալի պարագայում գործն առանձնակի արագությամբ քննելու իրավունքը չպետք է անհարկիորեն խոչընդոտի

դատական մարմինների կողմից իրենց գործառույթների պատշաճ կատարումը (*Shabani v. Switzerland*, § 65; *Sadegül Özdemir v. Turkey*, § 44):

6. Այլընտրանքային միջոցները

221. Անձին ազատ արձակելու կամ կալանավորելու մասին որոշում կայացնելիս իրավասու մարմինները պարտավոր են դիտարկել նաև այն այլընտրանքային միջոցները, որոնցով հնարավոր է ապահովել դատական քննությանն անձի ներկայանալը (*Idalov v. Russia* [GC], § 140): Այդ նորմը ոչ միայն հռչակում է «ողջամիտ ժամկետում դատաքննության իրավունքը կամ մինչև դատաքննությունն ազատ արձակվելու իրավունքը», այլ նաև նախատեսում է, որ «ազատ արձակումը կարող է պայմանավորվել դատաքննության ներկայանալու երաշխիքներով» (*Khudoyorov v. Russia*, § 183; *Lelièvre v. Belgium*, § 97; *Shabani v. Switzerland*, § 62):

7. Գրավը

222. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված երաշխիքի նպատակն է ապահովել ոչ թե վնասի փոխհատուցումը, այլ մասնավորապես, դատաքննությանը մեղադրյալի ներկայանալը: Ուստի, գրավի չափը հիմնականում պետք է որոշվի՝ հաշվի առնելով «կալանավորվածի անձը, նրա ունեցվածքը, գրավը տրամադրող անձանց հետ նրա կապը, այլ կերպ ասած՝ հնարավոր վստահության աստիճանն առ այն, որ դատական քննությանը նրա չներկայանալու դեպքում գրավը կորցնելու կամ երաշխավորների դեմ քայլեր ձեռնարկելու հեռանկարը բավարար չափով կզսպի և կփարատի փախուստի դիմելու նրա ցանկությունը» (*Gafà v. Malta*, § 70; *Mangouras v. Spain* [GC], § 78; *Neumeister v. Austria*, § 14):

223. Գրավ կարող է պահանջվել միայն այնքան ժամանակ, քանի դեռ պահպանվում են կալանքը հիմնավորող պատճառները (*Muşuc v. Moldova*, § 42; *Aleksandr Makarov v. Russia*, § 139): Եթե հնարավոր է փախուստի վտանգից խուսափել գրավի կամ այլ երաշխիքի միջոցով, ապա մեղադրյալը պետք է ազատ արձակվի՝ նկատի ունենալով այն, որ ավելի մեղմ պատժի ակնկալիքը կարող է նվազեցնել փախուստի դիմե-

լու շահագրգռվածությունը մեղադրյալի մոտ (*Vrenčev v. Serbia*, § 76): Գրավ կիրառելիս իշխանությունները պետք է նույնքան ջանասիրություն դրսևորեն, որքան մեղադրյալի կալանքի երկարացման հիմնավորվածությունը և անհրաժեշտությունը որոշելիս (*Piotr Osuch v. Poland*, § 39; *Bojilov v. Bulgaria*, § 60; *Skrobol v. Poland*, § 57):

224. Ավելին, սահմանված գրավի չափը պետք է հավուր պատշաճի հիմնավորված լինի գրավ կիրառելու մասին որոշման մեջ (*Georgieva v. Bulgaria*, §§ 15 և 30-31), ընդ որում՝ դրանում պետք է հաշվի առնված լինեն մեղադրյալի ունեցած միջոցները (*Gafà v. Malta*, § 70; *Hristova v. Bulgaria*, § 111) և նրա վճարելու ունակությունը (*Toshev v. Bulgaria*, §§ 69-73): Որոշ հանգամանքներում կարող է ողջամիտ լինել նաև նրան մեղսագրվող՝ պատճառված վնասի չափը հաշվի առնելը (*Mangouras v. Spain* [GC], §§ 81 և 92):

225. Այն փաստը, որ կալանավորված անձը գրավ կիրառելու մասին որոշումից հետո շարունակում է մնալ կալանքի տակ, վկայում է այն մասին, որ ներպետական դատարաններն անհրաժեշտ ջանասիրություն չեն ցուցաբերել պատշաճ գրավը սահմանելիս (*Gafà v. Malta*, § 73; *Kolakovic v. Malta*, § 72):

226. Իշխանությունները պարտավոր են վարույթն իրականացնել «հատուկ ջանասիրությամբ» նաև գրավի մասին որոշման պաշտոնական կայացումից հետո, երբ անձը մնում է կալանքի տակ վճարել չկարողանալու պատճառով (*Gafà v. Malta*, § 71; *Kolakovic v. Malta*, § 74):

227. Օրենքի հիմքով գրավն ինքնաբերաբար մերժելը՝ առանց դատական որևէ հսկողության, անհամատեղելի է 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասով սահմանված երաշխիքներին (*Piruzyan v. Armenia*, § 105; *S.B.C. v. the United Kingdom*, §§ 23-24):

8. Անչափահասների նախնական կալանքը

228. Անչափահասների նախնական կալանքը պետք է կիրառել միայն որպես հնարավոր միջոցներից վերջինը. այն պետք է հնարավորինս կարճատև լինի և կիրառվի միայն խիստ անհրաժեշտության դեպքում. անչափահասները պետք է պահվեն չափահասներից անջատ (*Nart v.*

Turkey, § 31; *Güveç v. Turkey*, § 109):

Դ. Սեղմ ժամկետում կալանքի օրինականության դատական վերանայման իրավունքը (5-րդ հոդվածի 4-րդ մաս)

Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մաս

«4. Յուրաքանչյուր ոք, ով ձերբակալման կամ կալանավորման պատճառով գրկված է ազատությունից, իրավունք ունի վիճարկելու իր կալանավորման օրինականությունը, որի կապակցությամբ դատարանը սեղմ ժամկետում որոշում է կայացնում և կարգադրում է նրան ազատ արձակել, եթե կալանավորումն անօրինական է»:

HUDOC-ի բանալի բառեր

Review of lawfulness of detention (5-4) – Take proceedings (5-4) – Review by a court (5-4) – Speediness of review (5-4) – Procedural guarantees of review (5-4) – Order release (5-4)

1. Նորմի նպատակը

229. Եվրոպական կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասը Կոնվենցիայի *habeas corpus* իրավանդումն է, որով նախատեսվում է, որ կալանավորված անձինք իրավունք ունեն ակտիվորեն պահանջել իրենց կալանքի դատական վերանայում (*Mooren v. Germany* [GC], § 106; *Rakevich v. Russia*, § 43):

5-րդ հոդվածի 4-րդ մասը միաժամանակ նաև ձերբակալված կամ կալանավորված անձանց համար երաշխավորում է կալանավորման որոշման օրինականության դատարանի կողմից «սեղմ ժամկետում» քննելու իրավունքը, իսկ կալանքի օրինական չլինելու դեպքում՝ ազատ արձակման որոշում ստանալու իրավունքը (*Ilmseher v. Germany* [GC], § 251; *Khlaifia and Others v. Italy* [GC], § 131):

230. Այն փաստը, որ Եվրոպական դատարանը չի արձանագրել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի պահանջների խախտում, չի նշանակում, որ Դատարանն ազատվում է 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասից:

սի պահանջների կատարումը ստուգելու պարտավորությունից: Երկու կետերն առանձին դրույթներ են, և առաջինի պահպանումը ոչ միշտ է ինքնաբերաբար հանգեցնում երկրորդի պահպանմանը (*Douiyeb v. the Netherlands* [GC], § 57; *Kolompar v. Belgium*, § 45):

231. Այն դեպքում, երբ կալանավորված անձը չի տեղեկացվել իրեն ազատությունից զրկելու պատճառների մասին, Եվրոպական դատարանը վճռել է, որ կալանքը բողոքարկելու իրավունքը փաստացի զրկվել է ողջ էությունից (*Khlaifia and Others v. Italy* [GC], § 132):

2. Դրույթի կիրառելիությունը

232. Թեպետ 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասը, որպես կանոն, վերաբերում է անձի կողմից կալանքի տակ գտնվելու ընթացքում վարույթ հարուցելուն, սակայն հիշյալ դրույթը կիրառելի է նաև, երբ անձն այլևս կալանքի տակ չէ, իսկ վարույթը՝ վերաքննության փուլում, որի արդյունքն անձի կալանքի օրինականությունը որոշելու համար վճռորոշ կարող է լինել (*Oravec v. Croatia*, § 65):

Չնայած անձի ազատ արձակումից հետո անհապաղ գործելու երաշխիքն այլևս էական նշանակություն չունի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի իմաստով, վերանայման արդյունավետության երաշխիքը շարունակում է գործել անգամ անձի ազատ արձակումից հետո, քանի որ նախկին կալանավորը կարող է ազատ արձակումից հետո ևս ունենալ իր կալանքի օրինականության որոշման իրավաչափ շահ (*Kováčik v. Slovakia*, § 77; *Osmanović v. Croatia*, § 49): Մասնավորապես, օրինականության հարցի վերաբերյալ որոշումը կարող է ազդել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 5-րդ մասով սահմանված «հայցի ուժով օժտված փոխհատուցում» ստանալու իրավունքի վրա (*S.T.S. v. the Netherlands*, § 61):

233. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի ներքո խնդիր չի ծագում, երբ վիճարկվող կալանքը կարճատև է (*Rozhkov v. Russia (no. 2)*, § 65, որով գանգատաբերի կալանքը տևել էր ընդամենը մի քանի ժամ, սակայն ի հակադրություն՝ տե՛ս *A.M. v. France*, § 36, որով նորմը կիրառելի համարվեց արտաքսմանը նախորդած վարչական կալանքի 3.5 օր տևողությամբ ժամանակահատվածի նկատմամբ):

234. Երբ անձը զրկվել է ազատությունից իրավասու դատարանի կայացրած մեղադրական դատավճռի հիման վրա, Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասով պահանջվող հսկողությունը ներառված է դատական վարույթի ավարտին դատարանի կողմից կայացվող դատավճռի մեջ (*De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium*, § 76), ուստի, լրացուցիչ վերանայում չի պահանջվում: Այնուհանդերձ, երբ անձին ազատությունից զրկելու հիմքերը կարող են ժամանակի ընթացքում փոփոխվել, պահանջվում է ապահովել Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի պահանջները բավարարող մարմնին դիմելու հնարավորությունը (*Kafkaris v. Cyprus (dec.)*, § 58):

235. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասը կրկին կիրառելի է դառնում նաև այն դեպքում, երբ մեղադրական դատավճռից հետո ծագում են կալանքի օրինականության վրա ազդող նոր հարցեր (տե՛ս *Etute v. Luxembourg*, § 25 և 33, որը վերաբերում էր բանտարկյալի պայմանական վաղաժամկետ ազատումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին որոշմանը; *Ivan Todorov v. Bulgaria*, §§ 59-61, որը վերաբերում էր այն հարցին, թե արդյոք մոտ 20 տարի առաջ քրեական հանցանքի համար նշանակված պատժի համար լրացել էր վաղեմության ժամկետը):

236. Երբ Պայմանավորվող պետությունները նախատեսում են Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի պահանջները գերազանցող ընթացակարգեր, ապա այդ հոդվածով նախատեսված երաշխիքները պետք է պահպանվեն նաև այդ ընթացակարգերում: Հետևաբար, 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասը կիրառելի է ճանաչվել նաև դատապարտմանը հաջորդած ժամանակահատվածում, քանի որ ներպետական օրենսդրությամբ նախատեսված է եղել, որ անձը պահվում է նախնական կալանքի տակ այնքան ժամանակ, քանի դեռ նրա մեղադրական դատավճիռը չի մտել օրինական ուժի մեջ՝ ներառյալ վերաքննիչ վարույթի ընթացքում, և նախնական կալանքի տակ գտնվող բոլոր անձանց ընձեռվել են դատավարական միևնույն իրավունքները (*Stollenwerk v. Germany*, § 36):

237. Թեպետ 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասը Պայմանավորվող պետություններին չի պարտավորեցնում կալանքի օրինականության քննության համար երկրորդ իրավասու ատյան նախատեսել, սակայն նման

համակարգ ունեցող պետությունը պարտավոր է վերաքննիչ ատյանում կալանավորված անձանց սկզբունքորեն ընձեռել նույն իրավունքները, ինչ առաջին ատյանի դատարանում (*Ilseher v. Germany* [GC], § 254; *Kučera v. Slovakia*, § 107; *Navarra v. France*, § 28; *Toth v. Austria*, § 84):

238. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասը կարող է կիրառելի լինել նաև սահմանադրական դատարաններում ընթացող վարույթներում (*Ilseher v. Germany* [GC], § 254; *Mehmet Hasan Altan v. Turkey*, § 159):

3. Պահանջվող վերանայման բնույթը

239. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասը ձերբակալված կամ կալանավորված անձանց իրավունք է ընձեռում դատական վերանայման վարույթ հարուցել այնպիսի նյութական և դատավարական պայմանների շուրջ, որոնք 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի իմաստով էական են նրանց ազատագրվման «օրինականության» համար (*Khlaifia and Others v. Italy* [GC], § 128; *Idalov v. Russia* [GC], § 161; *Reinprecht v. Austria*, § 31):

5-րդ հոդվածի 4-րդ մասում «օրինականություն» հասկացությունն ունի նույն իմաստը, ինչ 5-րդ հոդվածի 1-ին մասում, ուստի, ձերբակալված կամ կալանավորված անձն ունի իր կալանքի «օրինականության» վերանայման իրավունք ոչ միայն ներպետական օրենսդրության, այլ նաև Կոնվենցիայի պահանջների, դրանում ամրագրված ընդհանուր սկզբունքների և 5-րդ հոդվածի 1-ին մասով թույլատրված սահմանափակումների նպատակի լույսի ներքո (*Khlaifia and Others v. Italy* [GC], § 128; *Suso Musa v. Malta*, § 50; տես նաև *A.M. v France*, § 40-41, որը վերաբերում էր 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետի ներքո կատարվող դատական վերանայման պահանջվող շրջանակին):

240. «Դատարանը», որին կարող է դիմել կալանավորվածը 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի իմաստով, կարող է օրենքի ուժով ստեղծված և պետության ստանդարտ դատական համակարգի մաս ճանաչված դատական դատարան չլինել (*Weeks v. the United Kingdom*, § 61): Այն, սակայն, պետք է «դատական բնույթի» մարմին լինի, որը կընձեռի դատավարական որոշ երաշխիքներ: Ուստի, «դատարանը» պետք է անկախ լինի թե՛ գործադիր իշխանությունից, թե՛ գործի կողմերից (*Stephens v. Malta*

(no. 1), § 95; *Ali Osman Özmen v. Turkey*, § 87, որով Եվրոպական դատարանը հաստատեց, որ 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասում նշված «դատարան» եզրույթը պետք է մեկնաբանել որպես մարմին, որն ունի անկախության և անկողմնակալության այն որակները, որոնք պահանջվում են 6-րդ հոդվածում նշված «դատարանից»):

241. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի պահանջները բավարարող դատական վերանայման ձևերը կարող են տարբեր ոլորտներում տարբեր լինել, ինչպես նաև կախված լինել ազատությունից զրկելու կոնկրետ տեսակից (*Khlaifia and Others v. Italy* [GC], § 129; *M.H. v. the United Kingdom*, § 75):

242. Չի բացառվում, որ դատավորի կողմից կալանքի օրինականության պարբերական և ինքնաբերական վերանայման համակարգը կարող է ապահովել 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի պահանջների բավարարումը: Այնուհանդերձ, երբ նախաձեռնվել է ինքնաբերական վերանայում, կալանքի օրինականության մասին որոշումները պետք է կայացվեն «ողջամիտ պարբերականությամբ» (*Abdulkanov v. Russia*, §§ 209 և 212-14, որում ամփոփված է նախադեպային պրակտիկան 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (ա), (գ), (ե) և (զ) կետերի ներքո իրականացվող ազատագրվման համատեքստում):

Ինքնաբերական վերանայման համար օրենքով սահմանված ժամկետների խախտումը ոչ միշտ է առաջացնում 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի խախտում, եթե զանգատների կալանքի օրինականությունը, այնուամենայնիվ, սեղմ ժամկետում քննվել է դատարանի կողմից (*Aboya Boa Jean v. Malta**, § 80):

243. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ կալանավորված անձն իրավունք ունի դիմել այն «դատարանին», որն իրավասու է «սեղմ ժամկետում» որոշում կայացնել առ այն, թե արդյոք կալանավորման սկզբնական որոշումից հետո ի հայտ եկած նոր ապացույցների լույսի ներքո իր կալանքը շարունակում է «օրինական» մնալ (*Abdulkanov v. Russia*, § 208; *Azimov v. Russia*, §§ 151-52):

244. Եթե անձը կալանավորվել է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետի ներքո, ապա «դատարանը» պետք է իրավասու լինի

քննել՝ արդյոք առկա են նրա կողմից հանցանք կատարած լինելու հիմնավոր կասկած առաջացնող բավարար ապացույցներ, քանի որ նման կասկածի գոյությունը խիստ կարևոր է, որպեսզի նախնական կալանքը Կոնվենցիայի ներքո «օրինական» լինի (*Nikolova v. Bulgaria* [GC], § 58):

245. Հոգեկան հիվանդություն ունեցող անձը, ով տևական ժամանակ հարկադրաբար պահվում է հոգեբուժական հաստատությունում, իրավունք ունի «ողջամիտ պարբերականությամբ» վարույթ հարուցել՝ վիճարկելու համար իր կալանքի օրինականությունը (*M.H. v. the United Kingdom*, § 77, որում ամփոփված են կիրառելի սկզբունքները): Պարբերական վերանայման այնպիսի համակարգը, որում նախաձեռնությամբ կարող են հանդես գալ միայն իշխանությունները, ինքնին բավարար չէ (*X. v. Finland*, § 170; *Raudevs v. Latvia*, § 82):

246. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (ե) կետի ներքո «օրինական կալանքի» չափանիշները ենթադրում են, որ հոգեկան հիվանդություն ունեցող անձի ազատագրումը երկարաձգելու կապակցությամբ 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասով երաշխավորված օրինականության վերանայումը պետք է հիմնվի հիվանդի առողջության ներկայիս վիճակի, այդ թվում՝ նրա վտանգավոր կամ անվտանգ լինելու փաստի վրա, որը պետք է հաստատվի բժշկական թարմ փորձաքննություններով, այլ ոչ բուժհաստատությունում նրան պահելու վերաբերյալ սկզբնական որոշման հիմքում ընկած՝ անցյալի իրադարձություններով (*Juncal v. the United Kingdom* (dec.), § 30; *Ruiz Rivera v. Switzerland*, § 60; *H.W. v. Germany*, § 107):

247. Արտաքսմանը նախորդող և 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (զ) կետի հիմքով իրականացվող վարչական կալանքի օրինականությունը վիճարկելու համար վարույթի հարուցումը կարող է և չկասեցնել արտաքսման մասին որոշման ի կատար ածումը: Այդպիսի պահանջ սահմանելը տարօրինակ կերպով կնշանակեր երկարաձգել հենց այն իրավիճակը, որին կալանավորված անձը փորձում է վերջ դնել՝ վիճարկելով վարչական կալանքը (*A.M. v. France*, § 38):

248. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասը չի պահանջում, որպեսզի կալանքի դեմ ներկայացված բողոքը քննող դատարանն անդրադառնա գանգատաբերի միջնորդության մեջ տեղ գտած բոլոր փաստարկ-

ներին: Այնուհանդերձ, դատարանը չի կարող անէական համարել կամ անուշադրության մատնել կալանավորված անձի մեջբերած կոնկրետ փաստերը, որոնք կարող են կասկածի տակ դնել Կոնվենցիայի իմաստով ազատությունից զրկելու «օրինականության» համար անհրաժեշտ պայմանների գոյությունը (*Ilijkov v. Bulgaria*, § 94):

Եթե դատարանը չի մատնանշում համարժեք պատճառներ կամ կայացնում է կրկնվող կարծրատիպային որոշումներ, որոնք չեն անդրադառնում գանգատաբերի փաստարկներին, դա կարող է վկայել խախտման մասին՝ իմաստագրելով 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասով նախատեսված երաշխիքը (*G.B. and Others v. Turkey**, § 176):

249. «Դատարանը» պետք է իրավունք ունենա ազատ արձակելու մասին որոշում կայացնել, եթե պարզում է, որ կալանքն անօրինական է. ազատ արձակելու մասին միայն առաջարկությամբ հանդես գալը բավարար չէ (*Benjamin and Wilson v. the United Kingdom*, §§ 33-34; *Khlaifia and Others v. Italy* [GC], § 128):

250. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի հիման վրա ընթացող վարույթը կարող է և չավարտվել անձի ազատմամբ, այլ կարող է հանգեցնել կալանքի մեկ այլ տեսակի: Երբ անձի կալանքի նկատմամբ միաժամանակ կիրառելի են 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի թե՛ (ա), թե՛ (ե) կետերը, ապա 5-րդ հոդվածի նպատակին և առարկային կհակասեր այդ հոդվածի 4-րդ մասի այն մեկնաբանությունը, որի համաձայն՝ հոգեբուժական հաստատությունում անձի պահումը չի կարող օրինականության վերանայման ենթարկվել զուտ այն պատճառով, որ կալանավորման սկզբնական որոշումը կայացվել է դատարանի կողմից 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (ա) կետի հիման վրա: Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասում վերանայում երաշխավորելու իմաստը հավասարապես կարևոր է հոգեբուժական հաստատություններում պահվող անձանց համար՝ անկախ նրանց կողմից զուգահեռաբար ազատագրկման ձևով պատիժ կրելու կամ չկրելու հանգամանքից (*Kuttner v. Austria*, § 31, որի շրջանակում հոգեբուժական հաստատությունում կալանքի միջոցը դադարեցնելու մասին գանգատաբերի միջնորդության միակ հնարավոր պատասխանը կարող էր լինել նրա տեղափոխումը սովորական քրեակատարողական հիմնարկ):

4. Դատավարական երաշխիքները

251. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասում դատավարական արարության պահանջը միատեսակ, անփոփոխելի չափանիշ չի սահմանում, որը պետք է կիրառելի լինի՝ անկախ համատեքստից, փաստերից և հանգամանքներից: Թեպետ 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի շրջանակներում իրականացվող դատավարությունում ոչ միշտ է անհրաժեշտ ապահովել նույն երաշխիքները, ինչ 6-րդ հոդվածի շրջանակներում քրեական կամ քաղաքացիական դատավարությունում, այնուամենայնիվ 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի շրջանակներում իրականացվող դատավարությունը պետք է ունենա դատական բնույթ և ապահովի ազատազրկման տվյալ տեսակին հարիր երաշխիքներ (*A. and Others v. the United Kingdom* [GC], § 203; *Idalov v. Russia* [GC], § 161):

252. Երբ անձի կալանքը տեղավորվում է 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի (գ) կետի շրջանակում, պահանջվում է լսում անցկացնել (*Nikolova v. Bulgaria* [GC], § 58): Անձամբ կամ որևէ ներկայացուցչի միջոցով լսված լինելու հնարավորությունը կալանավորված անձին ընձեռելն ազատագրվման հարցերում կիրառվող դատավարության մեջ կարևորագույն երաշխիքներից է (*Kampanis v. Greece*, § 47):

Այնուհանդերձ, 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասով ոչ թե պահանջվում է, որ կալանքի երկարացման որոշումը բողոքարկելիս կալանավորված անձը յուրաքանչյուր անգամ լսվի, այլ պահանջվում է, որ հնարավոր լինի այդ իրավունքից օգտվել ողջամիտ պարբերականությամբ (*Çatal v. Turkey*, § 33; *Altinok v. Turkey*, § 45):

253. Բանավոր լսում պահանջվում է նաև մրցակցային դատավարության համատեքստում՝ փաստաբանների մասնակցությամբ, վկաներ հրավիրելու և հարցաքննելու հնարավորությամբ, երբ դատական մարմինները պարտավոր են լինում ուսումնասիրել կալանավորվածի անձը և հասունության աստիճանը՝ պարզելու համար նրա վտանգավորությունը: Այնուհանդերձ, լսումը ոչ բոլոր դեպքերում է պարտադիր, հատկապես երբ քիչ է լսումների արդյունքում որևէ լրացուցիչ հանգամանք պարզելու հավանականությունը (*Derungs v. Switzerland*, §§ 72 և 75, երբ հոգեբուժական հիմքերով կանխարգելիչ կալանքի տակ պահվող անձը

նախորդ լսման ժամանակ չէր տրամադրել որևէ էական տեղեկություն կամ ապացույց իր անձի վերաբերյալ, ուստի անհրաժեշտ չհամարվեց կրկին նրան լսելը):

254. Վարույթը պետք է մրցակցային լինի և միշտ ապահովի «զենքերի հավասարությունը» կողմերի միջև (*Reinprecht v. Austria*, § 31; *A. and Others v. the United Kingdom* [GC], § 204): Նախնական կալանքի դեպքերում, կալանավորված անձը պետք է հնարավորություն ունենա արդյունավետորեն վիճարկել իր դեմ առաջ քաշված մեղադրանքի հիմքերը, քանի որ մեղադրյալի կողմից հանցանք կատարած լինելու հիմնավոր կասկածի պահպանումը կալանքը երկարացնելու պարտադիր նախապայման է: Դա նշանակում է, որ դատարանը կարող է պարտավոր լինել լսել այն վկաներին, ում ցուցմունքը կարող է ազդեցություն ունենալ կալանքի օրինականության պահպանման վրա (*Turcan v. Moldova*, §§ 67-70):

«Չենքերի հավասարությունն» ապահովված չէ, եթե գանգատաբերը կամ նրա պաշտպանը զրկվում են քննության այն նյութերին ծանոթանալու հնարավորությունից, որոնք էական նշանակություն ունեն կալանքի օրինականությունն արդյունավետորեն վիճարկելու համար (*Ovsjannikov v. Estonia*, § 72; *Fodale v. Italy*, § 41; և *Korneykova v. Ukraine*, § 68): Անհրաժեշտ կարող է լինել նաև, որպեսզի տվյալ անձը ոչ միայն հնարավորություն ունենա լսվել անձամբ, այլ ստանա փաստաբանի արդյունավետ օգնությունը (*Cernák v. Slovakia*, § 78):

255. Հաշվի առնելով, որ կալանքի վարույթները պետք է իրականացնել առանձնակի արագությամբ, դատավորը կարող է որոշել չսպասել մինչև կալանավորված անձն իրեն փաստաբան կգտնի, և իրավասու մարմինները պարտավոր չեն նրան անվճար իրավաբանական օգնություն ցուցաբերել կալանքի վարույթի շրջանակում (*Karachentsev v. Russia*, § 52):

256. Մրցակցային դատավարության և «զենքերի հավասարության» սկզբունքները պետք է հավասարապես հարգել վերաքննիչ դատարանում տեղի ունեցող վարույթում (*Çatal v. Turkey*, §§ 33-34, և այն գործերը, որոնց վրա հղումներ են արված), ինչպես նաև այն վարույթներում,

որոնք Պայմանավորվող պետությունները կարող են սեփական ցանկությամբ հասանելի դարձնել կալանավորված անձանց դատապարտվելուց հետո (*Stollenwerk v. Germany*, § 44):

257. Մրցակցային դատավարության իրավունքը նշանակում է, որ կողմերը սկզբունքորեն իրավունք ունեն տեղեկացված լինել և քննարկել բոլոր այն փաստաթղթերը կամ դիտողությունները, որոնք ներկայացվել են դատարանին վերջինիս որոշման վրա ազդելու նպատակով, անգամ եթե դրանք ներկայացնողը եղել է իրավունքի անկախ մասնագետ (*Venet v. Belgium**, §§ 42- 43, որում գանգատաբերն անկարող էր եղել Բելգիայի վճռաբեկ դատարանում պատասխանել գլխավոր փաստաբանի բանավոր պնդումներին):

258. Մրցակցային դատավարության իրավունքը պարտադիր կերպով նշանակում է, որ կալանավորված անձը և նրա փաստաբանն իրավունք ունեն ողջամիտ ժամկետում տեղեկանալ դատական նիստի նշանակման մասին, քանի որ դա չապահովելու դեպքում տվյալ իրավունքը կիմաստազրկվի (նույն տեղում, § 45):

259. Ահաբեկչությունն առանձին կատեգորիա է: 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասը չի բացառում դոնփակ նիստի անցկացումը, երբ իշխանությունների կողմից կատարվող քննությունը հիմնավորող տեղեկությունների գաղտնի աղբյուրներ են ներկայացվում դատարանին կալանավորված անձի կամ նրա փաստաբանի բացակայությամ պայմաններում: Կարևորն այն է, որ իշխանությունները համարժեք տեղեկություններ տրամադրեն, որպեսզի կալանավորված անձը ծանոթանա իրեն առաջադրվող մեղադրանքի բնույթին և հնարավորություն ունենա հերքել այն, ինչպես նաև արդյունավետորեն մասնակցել իր կալանքի ժամկետը երկարացնելուն վերաբերող վարույթին (*Sher and Others v. the United Kingdom*, § 149, որով Եվրոպական դատարանն ընդունելի համարեց, որ վրահաս ահաբեկչական հարձակման սպառնալիքը հիմնավորում է կալանքը երկարացնելու որոշման հետ կապված վարույթի մրցակցային բնույթի սահմանափակումը՝ ելնելով ազգային անվտանգության նկատառումներից): Տե՛ս նաև *Al Husin v. Bosnia and Herzegovina (no. 2)*, §§ 120-122, որում գանգատաբերին ընձեռվել էր իր պնդումները ներկա-

յացնելու ողջամիտ հնարավորություն՝ չնայած ազգային անվտանգության հետ կապված ապացույցների՝ նրա համար հասանելիությունը սահմանափակ լինելուն):

5. «Սեղմ ժամկետի» պահանջը

260. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի § 4-րդ մասը կալանավորված անձանց, երաշխավորելով իրենց կալանքի օրինականության վիճարկման վարույթ հարուցելու իրավունքը, միաժամանակ սահմանում է, որ նրանք իրավունք ունեն այդ վարույթի հարուցումից հետո արագորեն ստանալ կալանավորման օրինականության մասին դատական որոշում, իսկ եթե ապացուցվի, որ կալանքն անօրինական է, ապա կալանավորումը դադարեցնող դատական որոշում (*Idalov v. Russia* [GC], § 154; *Baranowski v. Poland*, § 68): Այն հարցը, թե արդյոք հարգվել է անհապաղ որոշում ստանալու իրավունքը, պետք է որոշվի՝ ելնելով կոնկրետ գործի հանգամանքներից (*Illseher v. Germany* [GC], § 252; *Rehbock v. Slovenia*, § 84):

261. Իրավական վերանայման հնարավորությունը պետք է ընձեռել անձին կալանավորելուց կարճ ժամանակ անց, իսկ անհրաժեշտության դեպքում նաև դրանից հետո «ողջամիտ պարբերականությամբ» (*Molotchko v. Ukraine*, § 148):

262. «Սեղմ ժամկետում» (անգլերեն՝ «*speedily*», ֆրանսերեն՝ «*à bref délai*») արտահայտությունն ավելի քիչ հրատապություն է ենթադրում, քան «անհապաղ» բառը (անգլերեն՝ «*promptly*», ֆրանսերեն՝ «*aussitôt*») 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասում (*E. v. Norway*, § 64; *Brogan and Others v. the United Kingdom*, § 59):

Այնուհանդերձ, երբ անձին կալանավորելու որոշումը կայացվել է ոչ թե դատարանի, այլ ոչ դատական մարմնի կողմից, ապա 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի ներքո «սեղմ ժամկետում» դատական վերանայման չափանիշն ավելի է մոտենում 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված «անհապաղության» չափանիշին (*Shcherbina v. Russia*, §§ 65-70, որով գանգատաբերին կալանավորելու վերաբերյալ դատախազի որոշումը դատավորի կողմից դատական վերանայման ենթարկելու համար պահանջված 16-օրյա ժամկետը չափազանց է համարվել):

263. «Սեղմ ժամկետի» չափանիշը ավելի քիչ խիստ է վերաքննիչ դատարանում ընթացող վարույթի պարագայում (*Abdulkanov v. Russia*, § 198): Երբ կալանավորման սկզբնական որոշումը կայացվել է դատարանի կողմից՝ դատավարական պատշաճ երաշխիքներ ապահովող վարույթի շրջանակում, Եվրոպական դատարանը պատրաստ է հանդուրժել վերանայման վարույթի ավելի երկար տևողությունը երկրորդ աստիճանի դատարանում (*Ilseher v. Germany* [GC], § 255; *Shcherbina v. Russia*, § 65): Այս նկատառումներն էլ ավելի կիրառելի են սահմանադրական դատարաններում ընթացող վարույթների հետ կապված բողոքների նկատմամբ, որոնք տարբերվում են սովորական դատարաններում ընթացող վարույթներից (*Mehmet Hasan Altan v. Turkey*, § 163; *Ilseher v. Germany* [GC], § 274): Ավելի բարձր աստիճանների դատարաններում ընթացող վարույթներն ավելի քիչ են անդրադառնում կամայականությանը, սակայն ընձեռում են լրացուցիչ երաշխիքներ՝ հիմնականում հենվելով կալանքի ժամկետը երկարացնելու պատշաճության գնահատման վրա (*Mehmet Hasan Altan v. Turkey*, § 165):

264. Այնուհանդերձ, հաշվի առնելով, որ վտանգված է անձի ազատությունը, պետությունը սկզբունքորեն պետք է ապահովի հնարավորինս արագ վարույթը: (*Khlaifia and Others v. Italy* [GC], § 131):

ա. Հաշվարկվող ժամանակահատվածը

265. Եվրոպական դատարանը որպես հաշվարկման սկիզբ դիտարկել է այն պահը, երբ ներկայացվել է դիմումը կամ հարուցվել է վարույթը: Համապատասխան ժամանակահատվածն ավարտվում է, երբ վերջնական որոշում է կայացվում գանգատաբերի կալանքի օրինականության վերաբերյալ՝ ներառյալ բողոքարկումը (*Sanchez-Reisse v. Switzerland*, § 54; *E. v. Norway*, § 64):

266. Եթե մինչև դատարան դիմելն անհրաժեշտ է սպառել վարչական բողոքարկման հնարավորությունը, ապա ժամկետի հաշվարկը սկսվում է դիմումը վարչական մարմնին ներկայացնելու պահից (*Sanchez-Reisse v. Switzerland*, § 54):

267. Եթե վարույթն իրականացվել է իրավագրության երկու մակար-

դակներում, ապա պետք է ընդհանրական գնահատական տալ՝ պարզելու համար, թե արդյոք բավարարվել է «սեղմ ժամկետի» պահանջը (*Hutchison Reid v. the United Kingdom*, § 78; *Navarra v. France*, § 28):

բ. «Սեղմ ժամկետը» գնահատելիս հաշվի առնելիք էական գործոնները

268. «Սեղմ ժամկետ» եզրույթը չի կարող սահմանվել վերացակա նորեն: Ինչպես և «ողջամիտ ժամկետը»՝ նախատեսված 5-րդ հոդվածի 3-րդ և 6-րդ հոդվածի 1-ին մասերում, այնպես էլ «սեղմ ժամկետը» պետք է որոշել՝ ելնելով կոնրետ գործի հանգամանքներից (*R.M.D. v. Switzerland*, § 42):

269. Այդ գնահատականի մեջ հարկ է հաշվի առնել այնպիսի հանգամանքներ, ինչպիսիք են վարույթի բարդությունը, ներպետական իրավասու մարմինների և գանգատաբերի վարքագիծը գանգատաբերի համար հնարավոր հետևանքները (*Ilseher v. Germany* [GC], § 252; *Mooren v. Germany* [GC], § 106; *Mehmet Hasan Altan v. Turkey*, § 162), ինչպես նաև ներպետական ընթացակարգի առանձնահատկությունները (*Khlaifia and Others v. Italy* [GC], § 131; *Mehmet Hasan Altan v. Turkey*, § 163, և *Ilseher v. Germany* [GC], §§ 270-271, որը վերաբերում էր սահմանադրական դատարաններում ընթացող վարույթներին):

270. Այն դեպքում, երբ 6-րդ հոդվածի 1-ին մասին առնչվող գործերով յուրաքանչյուր աստիճանի համար մեկ տարին ընդունելի չափանիշ է համարվում, ազատության հարցերին վերաբերող 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի պարագայում պահանջվում է առանձնակի արագագործություն (*Panchenko v. Russia*, § 117): Երբ վտանգված է անձի ազատությունը, Եվրոպական դատարանը շատ խիստ չափանիշներ է կիրառում՝ կապված կալանքի օրինականությունը սեղմ ժամկետում վերանայելու՝ պետության պարտավորության կատարման հետ (տե՛ս, օրինակ, *Kadem v. Malta*, §§ 44-45, որով Ռատարանը համարեց, որ գանգատաբերի կալանքի օրինականությունը որոշելու համար 17-օրյա ժամկետը չափազանց երկար է եղել, և *Mamedova v. Russia*, § 96, որով վերաքննիչ վարույթի տևողությունը, մասնավորապես՝ 26-օրյա ժամկետը, համարվեց

«սեղմ ժամկետի» պահանջի խախտում):

271. Երբ ներպետական իրավասու մարմինները բացառիկ հանգամանքներում որոշում են միգրացիոն հսկողության համատեքստում կալանավորել երեխային և նրա ծնողներին, այդ կալանքի օրինականությունը պետք է քննեն ազգային դատարանները՝ բոլոր ատյաններում դրսևորելով առանձնակի արագագություն և ջանասիրություն (*G.B. and Others v. Turkey**, §§ 167 and 186):

272. Երբ պահանջվում է լուծել բարդ հարցեր, օրինակ՝ կալանավորված անձի առողջական վիճակը, 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի ներքո «ողջամիտ» ժամկետի տևողությունը որոշելիս այդ հանգամանքը նույնպես կարող է հաշվի առնվել: Այնուհանդերձ, նույնիսկ բարդ գործերի դեպքում կան գործոններ, որոնց կապակցությամբ իշխանությունները պարտավոր են վերանայումն իրականացնել առանձնապես սեղմ ժամկետում՝ ինչպես անմեղության կանխավարկածը նախնական կալանքի դեպքում (*Frasik v. Poland*, § 63; *Jablonski v. Poland*, §§ 91-93; *Ilmseher v. Germany* [GC], § 253):

273. Բացառիկ իրավիճակներում գործի բարդությունը կարող է հիմնավորել այնպիսի ժամկետը, որը սովորական իրավիճակում չէր կարող համարվել «սեղմ ժամկետ» (*Mehmet Hasan Altan v. Turkey*, § 165-167, և *Şahin Alpay v. Turkey*, §§ 137-139, որով Դատարանը 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասի խախտում չարձանագրեց, երբ Սահմանադրական դատարանում ընթացող վարույթը տևել էր 14-16 ամիս՝ արտակարգ իրավիճակի հետ կապված նոր և խրթին հարցերի առնչությամբ; տես նաև *Ilmseher v. Germany* [GC], §§ 265-275, որով 8 ամիս և 23 օր ժամկետը Դաշնային սահմանադրական դատարանի վարույթի պարագայում համարվեց «սեղմ ժամկետի» պահանջին համապատասխանող՝ հաշվի առնելով, մասնավորապես, կանխարգելիչ կալանքի նոր ինստիտուտի կապակցությամբ ծագող հարցերի բարդությունը):

274. Քրեական գործի շրջանակում նախնական կալանքի դեպքում պահանջվում է վերանայումներն իրականացնել ավելի հաճախակի պարբերականությամբ (*Bezicheri v. Italy*, § 21):

275. Եթե որոշումը կայացնելուն նախորդած ժամանակահատվածն

ակնհայտորեն անհամատեղելի է «սեղմ ժամկետ» հասկացությա- նը, ապա Դատարանը պետությունից կակնկալի ձգձգման պատճա- նի բացատրություն կամ այդ ժամկետը հիմնավորող բացառիկ փաս- տարկների շարադրում (*Musiak v. Poland* [GC], § 44; *Koendjibiharie v. the Netherlands*, § 29):

276. Ո՛չ գերծանրաբեռնվածությունը, ո՛չ արձակուրդների շրջանը չեն կարող հիմնավորել դատական մարմինների անգործության որոշակի ժամանակահատվածը (*E. v. Norway*, § 66; *Bezicheri v. Italy*, § 25):

Ե. Անօրինական կալանքի դիմաց փոխհատուցում ստանալու իրավունքը (5-րդ հոդվածի 5-րդ մաս)

<p>Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 5-րդ մաս</p> <p>«5. Յուրաքանչյուր ոք, ով, ի խախտումն սույն հոդվածի դրույթ- ների, ձերբակալման կամ կալանավորման զոհ է դարձել, իրավունք ունի հայցի ուժով օժտված փոխհատուցման»:</p>
<p>HUDOC-ի բանալի բառեր</p> <p>Compensation (5-5)</p>

1. Կիրառելիությունը

277. Հոդվածի 5-րդ մասում ամրագրված փոխհատուցման իրա- վունքը ենթադրում է, որ կամ ներպետական մարմինը, կամ Եվրոպա- կան դատարանն արձանագրել են մյուս կետերից որևէ մեկի խախտ- ման փաստը (*N.C. v. Italy* [GC], § 49; *Pantea v. Romania*, § 262; *Vachev v. Bulgaria*, § 78):

278. Եթե ներպետական մարմինը չի արձանագրել 5-րդ հոդվածի որևէ այլ դրույթի ուղղակի կամ ըստ էության խախտում, ապա Եվրո- պական դատարանն ինքը պարտավոր է նախևառաջ հաստատել նման խախտման առկայությունը, որից հետո միայն կիրառելի կարող է լի- նել 5-րդ հոդվածի 5-րդ մասը (տես, օրինակ, *Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine*, §§ 227 և 229; *Yankov v. Bulgaria*, §§ 190-93):

279. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 5-րդ մասի կիրառելիությունը կախված չէ ոչ ներպետական մարմինների կողմից խախտման արձանագրումից, ոչ այն հանգամանքի ապացուցումից, որ խախտման բացակայության դեպքում անձն ազատ արձակված կլիներ (*Blackstock v. the United Kingdom*, § 51; *Waite v. the United Kingdom*, § 73): Ձերբակալումը կամ կալանավորումը կարող են օրինական լինել ներպետական օրենսդրության ներքո, սակայն խախտել 5-րդ հոդվածը, և այդ պարագայում 5-րդ հոդվածի 5-րդ մասը կիրառելի է դառնում (*Harkmann v. Estonia*, § 50):

2. Դատական պաշտպանության միջոցը

280. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 5-րդ մասով նախատեսվում է ազգային դատարաններում փոխհատուցում ստանալու անմիջական և կիրարկելի իրավունք (*A. and Others v. the United Kingdom* [GC], § 229; *Storck v. Germany*, § 122):

3. Փոխհատուցման առկայությունը

281. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 5-րդ մասի պահանջը պահպանված է, երբ հնարավոր է պահանջել փոխհատուցում 5-րդ հոդվածի 1-ին, 2-րդ, 3-րդ կամ 4-րդ մասերի դրույթներին հակասող պայմաններում իրականացված ազատազրկման համար (*Michalák v. Slovakia*, § 204; *Lobanov v. Russia*, § 54):

282. Փոխհատուցման հայցի ուժով օժտված իրավունքը պետք է հասնելի լինի կամ Դատարանի վճռի կայացումից առաջ, կամ դրանից հետո (*Stanev v. Bulgaria* [GC], §§ 183-84; *Brogan and Others v. the United Kingdom*, § 67):

283. Փոխհատուցման իրավունքի արդյունավետ իրականացումը պետք է ապահովված լինի բավարար աստիճանի որոշակիությամբ (*Ciulla v. Italy*, § 44; *Sakik and Others v. Turkey*, § 60): Փոխհատուցումը պետք է հասանելի լինի թե՛ տեսականորեն (*Dubovik v. Ukraine*, § 74), թե՛ գործնականում (*Chitayev and Chitayev v. Russia*, § 195):

284. Փոխհատուցման հայցերը քննելիս ներպետական իրավասու մարմինները պարտավոր են ներպետական օրենսդրությունը մեկնա-

բանել և կիրառել 5-րդ հոդվածի լույսի ներքո՝ առանց ավելորդ ֆորմալիզմի (*Fernandes Pedrosa v. Portugal*, § 137; *Shulgin v. Ukraine*, § 65; *Houtman and Meeus v. Belgium*, § 46):

4. Փոխհատուցման բնույթը

285. Փոխհատուցման իրավունքը վերաբերում է հիմնականում ֆինանսական փոխհատուցմանը: Այն չի վերապահում ազատազրկված անձի ազատ արձակումը երաշխավորող իրավունք, որը կարգավորված է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասով (*Bozano v. France*, Commission decision):

286. Նախնական կալանքի ժամանակահատվածը պատժի ժամկետի հաշվարկի մեջ ներառելը չի համարվում 5-րդ հոդվածի 5-րդ մասով նախատեսված փոխհատուցում, քանի որ այն չունի ֆինանսական բնույթ (*Włoch v. Poland (no. 2)*, § 32):

Այնուամենայնիվ, պատժաչափի կրճատումը կարող է փոխհատուցում համարվել 5-րդ հոդվածի 5-րդ մասի իմաստով, եթե այն ուղղակիորեն կիրառվել է որպես փոխհատուցում տվյալ խախտման դիմաց՝ նշելով այդ մասին, և եթե չափելի և համաչափ ազդեցություն է ունեցել տվյալ անձի նկատմամբ նշանակված պատժի վրա (*Porchet v. Switzerland (dec.)*, §§ 18-25):

287. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 5-րդ մասը փոխհատուցման իրավունքը նախատեսում է ոչ միայն նյութական վնասի, այլ նաև 5-րդ հոդվածի այլ դրույթների խախտման հետևանքով անձի կրած հնարավոր տառապանքի, տագնապի և դժվարությունների համար (*Sahakyan v. Armenia*, § 29; *Teymurazyán v. Armenia*, § 76, որը վերաբերում էր Հայաստանի օրենսդրության ներքո ոչ նյութական վնասի փոխհատուցման բացակայության խնդրին):

5. Վնասի առկայությունը

288. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 5-րդ մասը Պայմանավորվող պետություններին չի արգելում փոխհատուցման տրամադրման համար որպես նախապայման՝ պահանջ, սահմանել տվյալ անձի համար, որ

վերջինս ապացուցի խախտման և կրած վնասի միջև առկա պատճառահետևանքային կապը: «Փոխհատուցման» հարց չի կարող ծագել, երբ չկա փոխհատուցման ենթակա նյութական կամ ոչ նյութական վնաս (*Wassink v. the Netherlands*, § 38):

289. Այնուհանդերձ, անօրինական կալանքի պատճառած ոչ նյութական վնասի առկայության ապացույցներ պահանջելիս չափից ավելի ֆորմալիզմը համահունչ չէ փոխհատուցում ստանալու իրավունքին (*Danev v. Bulgaria*, §§ 34-35):

6. Փոխհատուցման չափը

290. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 5-րդ մասը գանգատաբերին չի ընձեռում փոխհատուցման որոշակի գումար ստանալու իրավունք (*Damian-Burueana and Damian v. Romania*, § 89; *Şahin Çağdaş v. Turkey*, § 34):

291. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 5-րդ մասի խախտման առկայությունը որոշելիս Դատարանը հաշվի է առնում նման հանգամանքներով գործերով Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածի ներքո ձևավորած իր իսկ պրակտիկան, ինչպես նաև գործի փաստական տարրերը և գանգատաբերի ազատագրվման տևողությունը (*Vasilevskiy and Bogdanov v. Russia*, § 23):

292. Լոկ այն փաստը, որ ներպետական մարմինների նշանակած գումարի չափն ավելի փոքր է, քան այն գումարը, որը կնշանակեր Եվրոպական դատարանը նույնանման գործերով, ինքնին չի առաջացնում 5-րդ հոդվածի 5-րդ մասի խախտում (*Mehmet Hasan Altan v. Turkey*, § 176):

293. Այնուհանդերձ, փոխհատուցումը, որը չնչին է կամ ամբողջովին անհամաչափ է խախտման ծանրությանը, չի բավարարի 5-րդ հոդվածի 5-րդ մասի պահանջները, քանի որ այդ պարագայում տվյալ դրույթով երաշխավորված իրավունքը կդառնա տեսական և պատրանքային (*Vasilevskiy and Bogdanov v. Russia*, § 22 և 26; *Cumber v. the United Kingdom*, Commission decision; *Attard v. Malta* (dec.)):

294. Փոխհատուցումը չի կարող զգալիորեն ավելի ցածր լինել, քան

նմանօրինակ գործերով Եվրոպական դատարանի նշանակած փոխհատուցման չափը (*Ganea v. Moldova*, § 30; *Cristina Boicenco v. Moldova*, § 43):

295. Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի ներքո տուժողի կարգավիճակը գնահատելիս մոտեցումները կարող են տարբերվել՝ հաշվի առնելով ներպետական մակարդակում նշանակված փոխհատուցման չափը, մի կողմից, և 5-րդ հոդվածի 5-րդ մասով նախատեսված փոխհատուցման իրավունքի խնդիրը, մյուս կողմից (տե՛ս *Tsvetkova and Others v. Russia*, §§ 157-158, որով փոխհատուցում տրամադրելու մասին ներպետական որոշումը, որը համադրելի չէր այն գումարին, որը կարող էր նշանակել Եվրոպական դատարանը, գանգատաբերին չէր զրկում տուժողի կարգավիճակից, սակայն այնքան քիչ չէր, որպեսզի խաթարեր 5-րդ հոդվածի 5-րդ մասով սահմանված փոխհատուցման իրավունքը; տե՛ս նաև *Vedat Doğru v. Turkey*, §§ 40-42 և 63-64, որով ներպետական դատարանների նշանակած գումարը համարվեց ակնհայտորեն անբավարար գանգատաբերին տուժողի կարգավիճակից զրկելու տեսանկյունից, սակայն 5-րդ հոդվածի 5-րդ մասի ներքո որևէ խնդիր չարձանագրվեց):

ՄԵԶԲԵՐՎԱԾ ԳՈՐԾԵՐԻ ՑԱՆԿ

Սույն ուղեցույցում մեջբերված դատական նախադեպը ընդգրկում է Դատարանի կայացրած վճիռները կամ որոշումները և Մարդու իրավունքների եվրոպական հանձնաժողովի («Հանձնաժողով», «Commission») որոշումները կամ զեկույցները:

Եթե այլ բան նախատեսված չէ, ապա բոլոր հղումները վերաբերում են Դատարանի պալատի կողմից ըստ էության կայացված վճիռ: Հայերեն թարգմանության մեջ «(որոշում)» կամ հղման անգլերեն տարբերակում (dec.) բառը նշանակում է, որ հղում է արվում Դատարանի որոշմանը, իսկ «[ՄՊ]» հապավումը (հղման անգլերեն տարբերակում՝ [GC]) նշանակում է, որ գործը քննվել է Մեծ պալատի կողմից:

Պալատի այն վճիռները, որոնք սույն տարբերակը հրապարակելու պահին դեռևս օրինական ուժի մեջ չէին մտել Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի իմաստով, ստորև բերված ցանկում նշագրված են աստղանիշով (*): Կոնվենցիայի 44-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսվում է, որ Պալատի վճիռը դառնում է վերջնական, եթե՝ (ա) կողմերը հայտարարում են, որ չեն պահանջի գործի հանձնում Մեծ պալատին, կամ (բ) վճռի կայացումից հետո երեք ամսվա ընթացքում չի պահանջվում գործի հանձնում Մեծ պալատին, կամ (գ) Մեծ պալատի հանձնախումբը, 43-րդ հոդվածին համապատասխան, մերժում է գործը հանձնելու պահանջը»: Եթե հանձնման պահանջն ընդունվում է Մեծ պալատի հանձնախմբի կողմից, ապա պալատի վճիռը վերջնական չի դառնում, ուստի, չի ունենում օրինական ուժ: Վերջնական դառնում է հետագայում Մեծ պալատի կողմից կայացվելիք վճիռը:

Ուղեցույցի էլեկտրոնային տարբերակում մեջբերված գործերի գերկապային հղումներն ուղղորդում են դեպի HUDOC շտեմարան (<http://hudoc.echr.coe.int>), որտեղ հասանելի է Դատարանի դատական նախադեպը (Մեծ պալատի, պալատի և հանձնաժողովի վճիռները և որոշումները, ծանուցված գործերը, խորհրդատվական կարծիքները և իրավական սեղմագրերը՝ ամփոփված Դատական նախադեպի տեղեկատվական ծանոթագրությունում) և Հանձնաժողովի նախադեպային պրակտիկան (որոշումները և զեկույցները), ինչպես նաև Նախարարնե-

րի կոմիտեի ընդունած բանաձևերը:

Դատարանն իր վճիռները և որոշումները կայացնում է անգլերեն և (կամ) ֆրանսերեն, որոնք Դատարանի երկու պաշտոնական լեզուներն են: HUDOC-ում առկա է նաև բազմաթիվ կարևոր գործերի թարգմանություններ ավելի քան 30 ոչ պաշտոնական լեզուներով, ինչպես նաև հղումներ այլ կազմակերպությունների պատրաստած և նախադեպային պրակտիկային վերաբերող մոտ 100 առցանց հավաքածուներին: Մեջբերված գործերի առկա բոլոր լեզվական տարբերակները հասանելի են HUDOC շտեմարանի «Language versions» բաժնում, որը բացվում է՝ սեղմելով գործի գերկապային հղման վրա:

—A—

A. and Others v. Bulgaria, no. 51776/08, 29 November 2011
A. and Others v. the United Kingdom [GC], no. 3455/05, ECHR 2009
A.B. and Others v. France, no. 11593/12, 12 July 2016
Abdulkhanov v. Russia, no. 14743/11, 2 October 2012
*Aboya Boa Jean v. Malta**, no. 62676/16, 2 April 2019
Adamov v. Switzerland, no. 3052/06, 21 June 2011
Airey v. Ireland, no. 6289/73, Commission decision of 7 July 1977, Decisions and Reports (DR) 8
Aleksandr Aleksandrov v. Russia, no. 14431/06, 27 March 2018
Aleksandr Makarov v. Russia, no. 15217/07, 12 March 2009
Aleksanyan v. Russia, no. 46468/06, 22 December 2008
Ali Osman Özmen v. Turkey, no. 42969/04, 5 July 2016
Al Nashiri v. Poland, no. 28761/11, 24 July 2014
Altinok v. Turkey, no. 31610/08, 29 November 2011
A.M. v. France, no. 56324/13, 12 July 2016
Ambruszkiewicz v. Poland, no. 38797/03, 4 May 2006
Amie and Others v. Bulgaria, no. 58149/08, 12 February 2013
Amuur v. France, 25 June 1996, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-III
Anguelova v. Bulgaria, no. 38361/97, ECHR 2002-IV
Aquilina v. Malta [GC], no. 25642/94, ECHR 1999-III
Ashingdane v. the United Kingdom, 28 May 1985, Series A no. 93
Assanidze v. Georgia [GC], no. 71503/01, ECHR 2004-II
Assenov and Others v. Bulgaria, 28 October 1998, *Reports* 1998-VIII
Attard v. Malta (dec.), no. 46750/99, 28 September 2000
Austin and Others v. the United Kingdom [GC], nos. 39692/09, 40713/09 and 41008/09, 15 March 2012
Azimov v. Russia, no. 67474/11, 18 April 2013

—B—

B. v. Austria, 28 March 1990, Series A no. 175
Baranowski v. Poland, no. 28358/95, ECHR 2000-III

Becciev v. Moldova, no. 9190/03, 4 October 2005
Beiere v. Latvia, no. 30954/05, 29 November 2011
Bejaoui v. Greece, no. 23916/94, Commission decision of 6 April 1995
Belchev v. Bulgaria, no. 39270/98, 8 April 2004
Belevitskiy v. Russia, no. 72967/01, 1 March 2007
Belozorov v. Russia and Ukraine, no. 43611/02, 15 October 2015
Benham v. the United Kingdom, 10 June 1996, *Reports* 1996-III
Benjamin and Wilson v. the United Kingdom, no. 28212/95, 26 September 2002
Bergmann v. Estonia, no. 38241/04, 29 May 2008
Bezicheri v. Italy, 25 October 1989, Series A no. 164
Blackstock v. the United Kingdom, no. 59512/00, 21 June 2005
Blokhin v. Russia [GC], no. 47152/06, ECHR 2016
Boicenco v. Moldova, no. 41088/05, 11 July 2006
Bojilov v. Bulgaria, no. 45114/98, 22 December 2004
Bollan v. the United Kingdom (dec.), no. 42117/98, ECHR 2000-V
Bordovskiy v. Russia, no. 49491/99, 8 February 2005
Bouamar v. Belgium, 29 February 1988, Series A no. 129
Bozano v. France, no. 9990/82, Commission decision of 15 May 1984, DR 39
Bozano v. France, 18 December 1986, Series A no. 111
Brand v. the Netherlands, no. 49902/99, 11 May 2004
Brega and Others v. Moldova, no. 61485/08, 24 January 2012
Brincat v. Italy, 26 November 1992, Series A no. 249-A
Brogan and Others v. the United Kingdom, 29 November 1988, Series A no. 145-B
Buzadji v. the Republic of Moldova [GC], no. 23755/07, ECHR 2016 (extracts)
Bykov v. Russia [GC], no. 4378/02, 10 March 2009

—C—

Calmanovici v. Romania, no. 42250/02, 1 July 2008
Castravet v. Moldova, no. 23393/05, 13 March 2007

Çatal v. Turkey, no. 26808/08, 17 April 2012
Cazan v. Romania, no. 30050/12, 5 April 2016
Chahal v. the United Kingdom, 15 November 1996, *Reports* 1996-V
Chitayev and Chitayev v. Russia, no. 59334/00, 18 January 2007
Chraidt v. Germany, no. 65655/01, ECHR 2006-XII
Cernák v. Slovakia, no. 36997/08, 17 December 2013
Ciulla v. Italy, 22 February 1989, Series A no. 148
Clooth v. Belgium, 12 December 1991, Series A no. 225
Constancia v. the Netherlands (dec.), no. 73560/12, 3 March 2015
Čonka v. Belgium, no. 51564/99, ECHR 2002-I
Creangă v. Romania [GC], no. 29226/03, 23 February 2012
Cristina Boicenco v. Moldova, no. 25688/09, 27 September 2011
Cumber v. the United Kingdom, no. 28779/95, Commission decision of 27 November 1996

—D—

D.D. v. Lithuania, no. 13469/06, 14 February 2012
D.G. v. Ireland, no. 39474/98, ECHR 2002-III
D.J. v. Germany, no. 45953/10, 7 September 2017
D.L. v. Bulgaria, no. 7472/14, 19 May 2016
Dacosta Silva v. Spain, no. 69966/01, ECHR 2006-XIII
Damian-Burueana and Damian v. Romania, no. 6773/02, 26 May 2009
Danev v. Bulgaria, no. 9411/05, 2 September 2010
De Jong, Baljet and Van den Brink v. the Netherlands, 22 May 1984, Series A no. 77
Delcourt v. Belgium, no. 2689/65, Commission decision of 7 February 1967 referred to in the Commission's report of 1 October 1968
Del Río Prada v. Spain [GC], no. 42750/09, ECHR 2013
Dereci v. Turkey, no. 77845/01, 24 May 2005
Derungs v. Switzerland, no. 52089/09, 10 May 2016
De Tommaso v. Italy [GC], no. 43395/09, ECHR 2017 (extracts)
De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium, 18 June 1971, Series A no. 12

Dikme v. Turkey, no. 20869/92, ECHR 2000-VIII
Douiyeb v. the Netherlands [GC], no. 31464/96, 4 August 1999
Drozd and Janousek v. France and Spain, 26 June 1992, Series A no. 240
Dubovik v. Ukraine, nos. 33210/07 and 41866/08, 15 October 2009

—E—

E. v. Norway, 29 August 1990, Series A no. 181-A
El-Masri v. the former Yugoslav Republic of Macedonia [GC], no. 39630/09, ECHR 2012
Elçi and Others v. Turkey, nos. 23145/93 and 25091/94, 13 November 2003
Engel and Others v. the Netherlands, 8 June 1976, Series A no. 22
Enhorn v. Sweden, no. 56529/00, ECHR 2005-I
Epple v. Germany, no. 77909/01, 24 March 2005
Erdagöz v. Turkey, no. 21890/93, 22 October 1997, *Reports* 1997-VI
Erkalo v. the Netherlands, 2 September 1998, *Reports* 1998-VI
Etute v. Luxembourg, no. 18233/16, 30 January 2018

—F—

Farhad Aliyev v. Azerbaijan, no. 37138/06, 9 November 2010
Fernandes Pedrosa v. Portugal, no. 59133/11, 12 June 2018
Fodale v. Italy, no. 70148/01, ECHR 2006-VII
Foka v. Turkey, no. 28940/95, 24 June 2008
Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom, 30 August 1990, Series A no. 182
Frasik v. Poland, no. 22933/02, ECHR 2010
Freda v. Italy, no. 8916/80, Commission decision of 7 October 1980, DR 21

—G—

Gafà v. Malta, no. 54335/14, 22 May 2018
Gahramanov v. Azerbaijan (dec.), no. 26291/06, 15 October 2013
Ganea v. Moldova, no. 2474/06, 17 May 2011

G.K. v. Poland, no. 38816/97, 20 January 2004
Gaidjurgis v. Lithuania (dec.), no. 49098/99, 16 June 2001
Gallardo Sanchez v. Italy, no. 11620/07, ECHR 2015
Galstyan v. Armenia, no. 26986/03, 15 November 2007
Garycki v. Poland, no. 14348/02, 6 February 2007
Gasiņš v. Latvia, no. 69458/01, 19 April 2011
Gatt v. Malta, no. 28221/08, ECHR 2010
Gebremedhin [Gaberamadhien] v. France, no. 25389/05, ECHR 2007-II
Georgieva v. Bulgaria, no. 16085/02, 3 July 2008
Gillan and Quinton v. the United Kingdom, no. 4158/05, ECHR 2010 (extracts)
Giorgi Nikolaishvili v. Georgia, no. 37048/04, 13 January 2009
Giulia Manzoni v. Italy, 1 July 1997, *Reports* 1997-IV
Glien v. Germany, no. 7345/12, 28 November 2013
Górski v. Poland, no. 28904/02, 4 October 2005
Göthlin v. Sweden, no. 8307/11, 16 October 2014
Gutsanovi v. Bulgaria, no. 34529/10, ECHR 2013
Güveç v. Turkey, no. 70337/01, ECHR 2009
Guzzardi v. Italy, 6 November 1980, Series A no. 39

—H—

Hassan v. the United Kingdom [GC], no. 29750/09, ECHR 2014
H.L. v. the United Kingdom, no. 45508/99, ECHR 2004-IX
H.M. v. Switzerland, no. 39187/98, ECHR 2002-II
Harkmann v. Estonia, no. 2192/03, 11 July 2006
Hilda Hafsteinsdóttir v. Iceland, no. 40905/98, 8 June 2004
Hood v. the United Kingdom [GC], no. 27267/95, ECHR 1999-I
Houtman and Meeus v. Belgium, no. 22945/07, 17 March 2009
Hristova v. Bulgaria, no. 60859/00, 7 December 2006
Huber v. Switzerland, 23 October 1990, Series A no. 188
Hutchison Reid v. the United Kingdom, no. 50272/99, ECHR 2003-IV

—I—

I.A. v. France, 23 September 1998, *Reports* 1998-VII
I.I. v. Bulgaria, no. 44082/98, 9 June 2005
Ichin and Others v. Ukraine, nos. 28189/04 and 28192/04, 21 December 2010
Idalov v. Russia [GC], no. 5826/03, 22 May 2012
Ilașcu and Others v. Moldova and Russia [GC], no. 48787/99, ECHR 2004-VII
Ilgar Mammadov v. Azerbaijan, no. 15172/13, 22 May 2014
Ilijkov v. Bulgaria, no. 33977/96, 26 July 2001
Iliya Stefanov v. Bulgaria, no. 65755/01, 22 May 2008
Ilınseher v. Germany [GC], nos. 10211/12 and 27505/14, 4 December 2018
İpek and Others v. Turkey, nos. 17019/02 and 30070/02, 3 February 2009
Ireland v. the United Kingdom, 18 January 1978, Series A no. 25
Iskandarov v. Russia, no. 17185/05, 23 September 2010
Ivan Todorov v. Bulgaria, no. 71545/11, 19 January 2017

—J—

Jablonski v. Poland, no. 33492/96, 21 December 2000
James, Wells and Lee v. the United Kingdom, nos. 25119/09, 57715/09 and 57877/09, 18 September 2012
Jarzyński v. Poland, no. 15479/02, 4 October 2005
Ječius v. Lithuania, no. 34578/97, ECHR 2000-IX
J.N. v. the United Kingdom, no. 37289/12, 19 May 2016
J.R. and Others v. Greece, no. 22696/16, 25 January 2018
Juncal v. the United Kingdom (dec.), no. 32357/09, 17 September 2013

—K—

Kadusic v. Switzerland, no. 43977/13, 9 January 2018
Karachentsev v. Russia, no. 23229/11, 17 April 2018
Kerr v. the United Kingdom (dec.), no. 40451/98, 7 December 1999

Kaboulov v. Ukraine, no. 41015/04, 19 November 2009
Kadem v. Malta, no. 55263/00, 9 January 2003
Kafkaris v. Cyprus (no. 2) (dec.), no. 9644/09, 21 June 2011
Kalashnikov v. Russia, no. 47095/99, ECHR 2002-VI
Kallweit v. Germany, no. 17792/07, 13 January 2011
Kampanis v. Greece, no. 17977/91, 13 July 1995
Kanagaratnam v. Belgium, no. 15297/09, 13 December 2011
Kandzhov v. Bulgaria, no. 68294/01, 6 November 2008
Kane v. Cyprus (dec.), no. 33655/06, 13 September 2011
Kasparov v. Russia, no. 53659/07, 11 October 2016
Khamtokhu and Aksenchik v. Russia [GC], nos. 60367/08 and 961/11, ECHR 2017
Kharin v. Russia, no. 37345/03, 3 February 2011
Khlaifa and Others v. Italy [GC], no. 16483/12, ECHR 2016 (extracts)
Khodorkovskiy v. Russia, no. 5829/04, 31 May 2011
Khudoyorov v. Russia, no. 6847/02, ECHR 2005-X (extracts)
Kim v. Russia, no. 44260/13, 17 July 2014
Klinkenbuß v. Germany, no. 53157/11, 25 February 2016
Koendjibiharie v. the Netherlands, 25 October 1990, Series A no. 185-B
Kolakovic v. Malta, no. 76392/12, 19 March 2015
Kolompar v. Belgium, 24 September 1992, Series A no. 235-C
Koniarska v. United Kingdom, no.33670/96, (dec.) 12 October 2000
Korneykova v. Ukraine, no. 39884/05, 19 January 2012
Kortesis v. Greece, no. 60593/10, 12 June 2012
Kováčik v. Slovakia, no. 50903/06, 29 November 2011
Krejčíř v. the Czech Republic, nos. 39298/04 and 8723/05, 26 March 2009
Krupko and Others v. Russia, no. 26587/07, 26 June 2014
Kučera v. Slovakia, no. 48666/99, 17 July 2007
Kuttner v. Austria, no. 7997/08, 16 July 2015
Kurt v. Turkey, 25 May 1998, Reports 1998-III

—L—

L.B. v. Belgium, no. 22831/08, 2 October 2012
Labita v. Italy [GC], no. 26772/95, ECHR 2000-IV
Ladent v. Poland, no. 11036/03, 18 March 2008
Laumont v. France, no. 43626/98, ECHR 2001-XI
Lavents v. Latvia, no. 58442/00, 28 November 2002
Lawless v. Ireland (no. 3), 1 July 1961, Series A no. 3
Lebedev v. Russia, no. 4493/04, 25 October 2007
Lelièvre v. Belgium, no. 11287/03, 8 November 2007
Letellier v. France, 26 June 1991, Series A no. 207
Lloyd and Others v. the United Kingdom, nos. 29798/96 et al., 1 March 2005
Lobanov v. Russia, no. 16159/03, 16 October 2008
Luberti v. Italy, 23 February 1984, Series A no. 75

—M—

M. v. Germany, no. 19359/04, ECHR 2009
M.A. v. Cyprus, no. 41872/10, ECHR 2013
Magee and Others v. the United Kingdom, nos. 26289/12 and 2 others, ECHR 2015 (extracts)
Mahamed Jama v. Malta, no. 10290/13, 26 November 2015
Mahdid and Haddar v. Austria (dec.), no. 74762/01, ECHR 2005-XIII
Mamedova v. Russia, no. 7064/05, 1 June 2006
Mancini v. Italy, no. 44955/98, ECHR 2001-IX
Mangouras v. Spain [GC], no. 12050/04, ECHR 2010
Marturana v. Italy, no. 63154/00, 4 March 2008
Matznetter v. Austria, 10 November 1969, Series A no. 10
McKay v. the United Kingdom [GC], no. 543/03, ECHR 2006-X
McVeigh and Others v. United Kingdom, nos.8022/77, 8025/77, 8027/77, Commission report of 18 March 1981
Medova v. Russia, no. 25385/04, 15 January 2009

Medvedyev and Others v. France [GC], no. 3394/03, ECHR 2010
Mehmet Hasan Altan v. Turkey, no. 13237/17, 20 March 2018
Meloni v. Switzerland, no. 61697/00, 10 April 2008
M.H. v. the United Kingdom, no. 11577/06, 22 October 2013
Merabishvili v. Georgia [GC], no. 72508/13, ECHR 2017 (extracts)
Michalák v. Slovakia, no. 30157/03, 8 February 2011
Milanković and Bošnjak v. Croatia, nos. 37762/12 and 23530/13, 26 April 2016
Minjat v. Switzerland, no. 38223/97, 28 October 2003
Mogoş and Others v. Romania (dec.), no. 20420/02, 6 May 2004
Molotchko v. Ukraine, no. 12275/10, 26 April 2012
Monnell and Morris v. the United Kingdom, 2 March 1987, Series A no. 115
Mooren v. Germany [GC], no. 11364/03, 9 July 2009
Morsink v. the Netherlands, no. 48865/99, 11 May 2004
M.S. v. Croatia (no. 2), no. 75450/12, 19 February 2015
Mubilanzila Mayeka and Kaniki Mitunga v. Belgium, no. 13178/03, ECHR 2006-XI
Munjaz v. the United Kingdom, no. 2913/06, 17 July 2012
Murray v. the United Kingdom [GC], 28 October 1994, Series A no. 300-A
Musiak v. Poland [GC], no. 24557/94, ECHR 1999-II
Muşuc v. Moldova, no. 42440/06, 6 November 2007
Muzamba Oyaw v. Belgium (dec.), no. 23707/15, 28 February 2017

—N—

N.C. v. Italy [GC], no. 24952/94, ECHR 2002-X
Nada v. Switzerland [GC], no. 10593/08, ECHR 2012
Nart v. Turkey, no. 20817/04, 6 May 2008
Nasrulloev v. Russia, no. 656/06, 11 October 2007
Năstase-Silivestru v. Romania, no. 74785/01, 4 October 2007
Navarra v. France, 23 November 1993, Series A no. 273-B
Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine, no. 42310/04, 21 April 2011
Neumeister v. Austria, 27 June 1968, Series A no. 8

Niedbała v. Poland, no. 27915/95, 4 July 2000
Nielsen v. Denmark, 28 November 1988, Series A no. 144
Nikolov v. Bulgaria, no. 38884/97, 30 January 2003
Nikolova v. Bulgaria [GC], no. 31195/96, ECHR 1999-II
N. v. Romania, no. 59152/08, 28 November 2017
Nikolova v. Bulgaria (no. 2), no. 40896/98, 30 September 2004
Novotka v. Slovakia (dec.), no. 47244/99, 4 November 2003
Nowak v. Ukraine, no. 60846/10, 31 March 2011
Nowicka v. Poland, no. 30218/96, 3 December 2002

—O—

O.H. v. Germany, no. 4646/08, 24 November 2011
O'Hara v. the United Kingdom, no. 37555/97, ECHR 2001-X
Ostendorf v. Germany, no. 15598/08, 7 March 2013
Osypenko v. Ukraine, no. 4634/04, 9 November 2010
Öcalan v. Turkey (dec.), no. 46221/99, 14 December 2000
Öcalan v. Turkey [GC], no. 46221/99, ECHR 2005-IV
Oral and Atabay v. Turkey, no. 39686/02, 23 June 2009
Oravec v. Croatia, no. 51249/11, 11 July 2017
Osmanović v. Croatia, no. 67604/10, 6 November 2012
Ovsjannikov v. Estonia, no. 1346/12, 20 February 2014

—P—

P. and S. v. Poland, no. 57375/08, 30 October 2012
Paci v. Belgium, no. 45597/09, 17 April 2018
Panchenko v. Russia, no. 45100/98, 8 February 2005
Pankiewicz v. Poland, no. 34151/04, 12 February 2008
Pantea v. Romania, no. 33343/96, ECHR 2003-VI
Paradis v. Germany (dec.), no. 4065/04, 4 September 2007
Petkov and Profirov v. Bulgaria, nos. 50027/08 and 50781/09, 24 June 2014

Petschulies v. Germany, no. 6281/13, 2 June 2016
Petukhova v. Russia, no. 28796/07, 2 May 2013
Piotr Baranowski v. Poland, no. 39742/05, 2 October 2007
Piotr Osuch v. Poland, no. 30028/06, 3 November 2009
Pirozzi v. Belgium, no. 21055/11, 17 April 2018
Piruzyan v. Armenia, no. 33376/07, 26 June 2012
Plesó v. Hungary, no. 41242/08, 2 October 2012
Podeschi v. San Marino, no. 66357/14, 13 April 2017
Prencipe v. Monaco, no. 43376/06, 16 July 2009

—Q—

Quinn v. France, 22 March 1995, Series A no. 311

—R—

R.L. and M.-J.D. v. France, no. 44568/98, 19 May 2004
R.M.D. v. Switzerland, 26 September 1997, *Reports 1997-VI*
Radu v. Germany, no. 20084/07, 16 May 2013
Rahimi v. Greece, no. 8687/08, 5 April 2011
Rakevich v. Russia, no. 58973/00, 28 October 2003
Rantsev v. Cyprus and Russia, no. 25965/04, ECHR 2010
Raudevs v. Latvia, no. 24086/03, 17 December 2013
Rehbock v. Slovenia, no. 29462/95, ECHR 2000-XII
Reinprecht v. Austria, no. 67175/01, ECHR 2005-XII
Riad and Idiab v. Belgium, nos. 29787/03 and 29810/03, 24 January 2008
Riera Blume and Others v. Spain, no. 37680/97, ECHR 1999-VII
Rooman v. Belgium [GC], no. 18052/11, 31 January 2019
Rozhkov v. Russia (no. 2), no. 38898/04, 31 January 2017
Rubtsov and Balayan v. Russia, nos. 33707/14 and 3762/15, 10 April 2018
Ruiz Rivera v. Switzerland, no. 8300/06, 18 February 2014
Ruslan Yakovenko v. Ukraine, no. 5425/11, ECHR 2015

—S—

S.B.C. v. the United Kingdom, no. 39360/98, 19 June 2001
S.P. v. Belgium (dec.), no. 12572/08, 14 June 2011
S.R. v. the Netherlands (dec.), no. 13837/07, 18 September 2012
S., V. and A. v. Denmark [GC], nos. 35553/12 and 2 others, 22 October 2018
Saadi v. the United Kingdom, no. 13229/03, 11 July 2006
Saadi v. the United Kingdom [GC], no. 13229/03, ECHR 2008
Sadegül Özdemir v. Turkey, no. 61441/00, 2 August 2005
Sahakyan v. Armenia, no. 66256/11, 10 November 2015
Şahin Alpay v. Turkey, no. 16538/17, 20 March 2018
Şahin Çağdaş v. Turkey, no. 28137/02, 11 April 2006
Sakik and Others v. Turkey, 26 November 1997, *Reports 1997-VII*
Salayev v. Azerbaijan, no. 40900/05, 9 November 2010
Sanchez-Reisse v. Switzerland, 21 October 1986, Series A no. 107
Sarigiannis v. Italy, no. 14569/05, 5 April 2011
Schiesser v. Switzerland, 4 December 1979, Series A no. 34
Schwabe and M.G. v. Germany, no. 8080/08, 1 December 2011
Scott v. Spain, 18 December 1996, *Reports 1996-VI*
Selçuk v. Turkey, no. 21768/02, 10 January 2006
Shabani v. Switzerland, no. 29044/06, 5 November 2009
Shamayev and Others v. Georgia and Russia, no. 36378/02, ECHR 2005-III
Shamsa v. Poland, nos. 45355/99 and 45357/99, 27 November 2003
Shcherbina v. Russia, no. 41970/11, 26 June 2014
Sher and Others v. the United Kingdom, no. 5201/11, ECHR 2015
Shimovolos v. Russia, no. 30194/09, 21 June 2011
Shtukaturov v. Russia, no. 44009/05, ECHR 2008
Shulgin v. Ukraine, no. 29912/05, 8 December 2011
Simons v. Belgium (dec.), no. 71407/10, 28 August 2012
Skrobal v. Poland, no. 44165/98, 13 September 2005
Smirnova v. Russia, nos. 46133/99 and 48183/99, ECHR 2003-IX
Soldatenko v. Ukraine, no. 2440/07, 23 October 2008

Solmaz v. Turkey, no. 27561/02, 16 January 2007
Stănculeanu v. Romania, no. 26990/15, 9 January 2018
Stanev v. Bulgaria [GC], no. 36760/06, 17 January 2012
Stašaitis v. Lithuania, no. 47679/99, 21 March 2002
Steel and Others v. the United Kingdom, 23 September 1998, *Reports* 1998-VII
Stephens v. Malta (no. 1), no. 11956/07, 21 April 2009
Stephens v. Malta (no. 2), no. 33740/06, 21 April 2009
Stepuleac v. Moldova, no. 8207/06, 6 November 2007
Stollenwerk v. Germany, no. 8844/12, 7 September 2017
Stoichkov v. Bulgaria, no. 9808/02, 24 March 2005
Storck v. Germany, no. 61603/00, ECHR 2005-V
S.T.S. v. the Netherlands, no. 277/05, ECHR 2011
Štvrtecký v. Slovakia, no. 55844/12, 5 June 2018
Sulaoja v. Estonia, no. 55939/00, 15 February 2005
Suso Musa v. Malta, no. 42337/12, 23 July 2013
Svipsta v. Latvia, no. 66820/01, ECHR 2006-III

—T—

Talat Tepe v. Turkey, no. 31247/96, 21 December 2004
Tepe v. Turkey, no. 31247/96, 21 December 2004
Tase v. Romania, no. 29761/02, 10 June 2008
Thimothawes v. Belgium, no. 39061/11, 4 April 2017
Teymurazyan v. Armenia, no. 17521/09, 15 March 2018
Tiron v. Romania, no. 17689/03, 7 April 2009
Toniolo v. San Marino and Italy, no. 44853/10, 26 June 2012
Toshev v. Bulgaria, no. 56308/00, 10 August 2006
Toth v. Austria, 12 December 1991, Series A no. 224
Trutko v. Russia, no. 40979/04, 6 December 2016
Tsirlis and Kouloumpas v. Greece, 29 May 1997, *Reports* 1997-III
Tsvetkova and Others v. Russia, nos. 54381/08 and 5 others, 10 April 2018
Turcan v. Moldova, no. 39835/05, 23 October 2007

—V—

Vachev v. Bulgaria, no. 42987/98, ECHR 2004-VIII
Van der Leer v. the Netherlands, 21 February 1990, Series A no. 170-A
Van Droogenbroeck v. Belgium, 24 June 1982, Series A no. 50
Varbanov v. Bulgaria, no. 31365/96, ECHR 2000-X
Varga v. Romania, no. 73957/01, 1 April 2008
Vasileva v. Denmark, no. 52792/99, 25 September 2003
Vasilevskiy and Bogdanov v. Russia, nos. 52241/14 and 74222/14, 10 July 2018
Vasiliciuc v. the Republic of Moldova, no. 15944/11, 2 May 2017
Vassis and Others v. France, no. 62736/09, 27 June 2013
Vedat Dođru v. Turkey, no. 2469/10, 5 April 2016
Velinov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia, no. 16880/08, 19 September 2013
Viorel Burzo v. Romania, nos. 75109/01 and 12639/02, 30 June 2009
V.K. v. Russia, no. 9139/08, 4 April 2017
Voskuil v. the Netherlands, no. 64752/01, 22 November 2007
Vrenčev v. Serbia, no. 2361/05, 23 September 2008

—W—

Waite v. the United Kingdom, no. 53236/99, 10 December 2002
Wassink v. the Netherlands, 27 September 1990, Series A no. 185-A
Weeks v. the United Kingdom, 2 March 1987, Series A no. 114
Wemhoff v. Germany, 27 June 1968, Series A no. 7
Willcox and Hurford v. the United Kingdom (dec.): nos. 43759/10 and 43771/12, 8 January 2013
Winterwerp v. the Netherlands, 24 October 1979, Series A no. 33
Witold Litwa v. Poland, no. 26629/95, ECHR 2000-III
Włoch v. Poland, no. 27785/95, ECHR 2000-XI
Włoch v. Poland (no. 2), no. 33475/08, 10 May 2011

—X—

- X. v. Austria*, no. 8278/78, Commission decision of 13 December 1979, DR 18
X. v. Belgium, no. 4741/71, Commission decision of 2 April 1973
X. v. Finland, no. 34806/04, ECHR 2012
X. v. Germany, no. 1322/62, Commission decision of 14 December 1963
X. v. Germany, no. 6659/74, Commission decision of 10 December 1975
X. v. Germany, no. 8098/77, Commission decision of 13 December 1978, DR 16
X. v. Switzerland, no. 8500/79, Commission decision of 14 December 1979, DR 18
X. v. Switzerland, no. 9012/80, Commission decision of 9 December 1980, DR 25
X. v. the United Kingdom, no. 6998/75, Commission report of 16 July 1980
X v. the United Kingdom, 5 November 1981, Series A no. 46

—Y—

- Yankov v. Bulgaria*, no. 39084/97, ECHR 2003-XII
Yefimenko v. Russia, no. 152/04, 12 February 2013
Yoh-Ekale Mwanje v. Belgium, no. 10486/10, 20 December 2011

—Z—

- Z.H. v. Hungary*, no. 28973/11, 8 November 2012

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը 1959 թվականին Ստրասբուրգում հիմնված միջազգային դատարան է, որը կազմված է անդամ պետությունների թվին հավասար դատավորներից (ներկայումս՝ քառասունյոթ):

Եվրոպական դատարանը երաշխավորում է Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայում և դրան կից արձանագրություններում ամրագրված հիմնական իրավունքների և ազատությունների ապահովումն անդամ պետությունների կողմից: Այս գործառույթը Եվրոպական դատարանն իրականացնում է անհատների, երբեմն նաև պետությունների ներկայացրած դիմումները քննելու միջոցով:

Եվրոպական դատարանի պաշտոնական լեզուներն են անգլերենը և ֆրանսերենը: Եվրոպական կոնվենցիայում ամրագրված իրավունքների խախտման գոհ յուրաքանչյուր անհատ կամ պետություն կարող է դիմում ներկայացնել Ստրասբուրգի դատարան՝ վկայակոչելով Եվրոպական կոնվենցիայով նախատեսված իրավունքների խախտումն անդամ պետության կողմից:

Եթե Եվրոպական դատարանը գտնում է, որ պետությունը ոտնահարել է Եվրոպական կոնվենցիայով երաշխավորված որևէ իրավունք կամ իրավունքներ, ապա կայացնում է վճիռ, որն ունի պարտադիր իրավաբանական ուժ տվյալ պետության համար:

Եվրոպայի խորհուրդն առաջատարն է մայրցամաքում մարդու իրավունքներով զբաղվող կազմակերպությունների շարքում: Եվրոպայի խորհրդին անդամակցում են 47 պետություններ, որոցից 27-ը միաժամանակ նաև Եվրոպական միության անդամներ են: Եվրոպայի խորհրդի անդամ բոլոր պետությունները միացել են Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիային՝ որպես մարդու իրավունքների, ժողովրդավարության և իրավունքի գերակայության պաշտպանությանը նպատակաուղղված միջազգային համաձայնագրի: Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը վերահսկվում է Կոնվենցիայի իրագործումն անդամ պետություններում:

www.coe.int

Եվրոպական միությունը 27 Եվրոպական ժողովրդավարական երկրների տնտեսական և քաղաքական յուրահատուկ գործընկերություն է՝ իր 500 միլիոն քաղաքացիների համար առավել արդար և ապահով աշխարհում խաղաղություն, բարգավաճում և ազատություն ապահովելու նպատակով: Այս ամենն իրագործելու համար ԵՄ երկրները հիմնել են մարմիններ՝ ԵՄ աշխատանքներն իրականացնելու և նրա օրենսդրությունն ընդունելու համար: Նրա հիմնական մարմիններն են Եվրոպական խորհրդարանը, (որը ներկայացնում է ազգային կառավարությունները) և Եվրոպական հանձնաժողովը (որը ներկայացնում է ԵՄ ընդհանուր շահերը):

<http://europa.eu>

Translation co-funded by the European Union

